

# Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА  
3 1932 г.

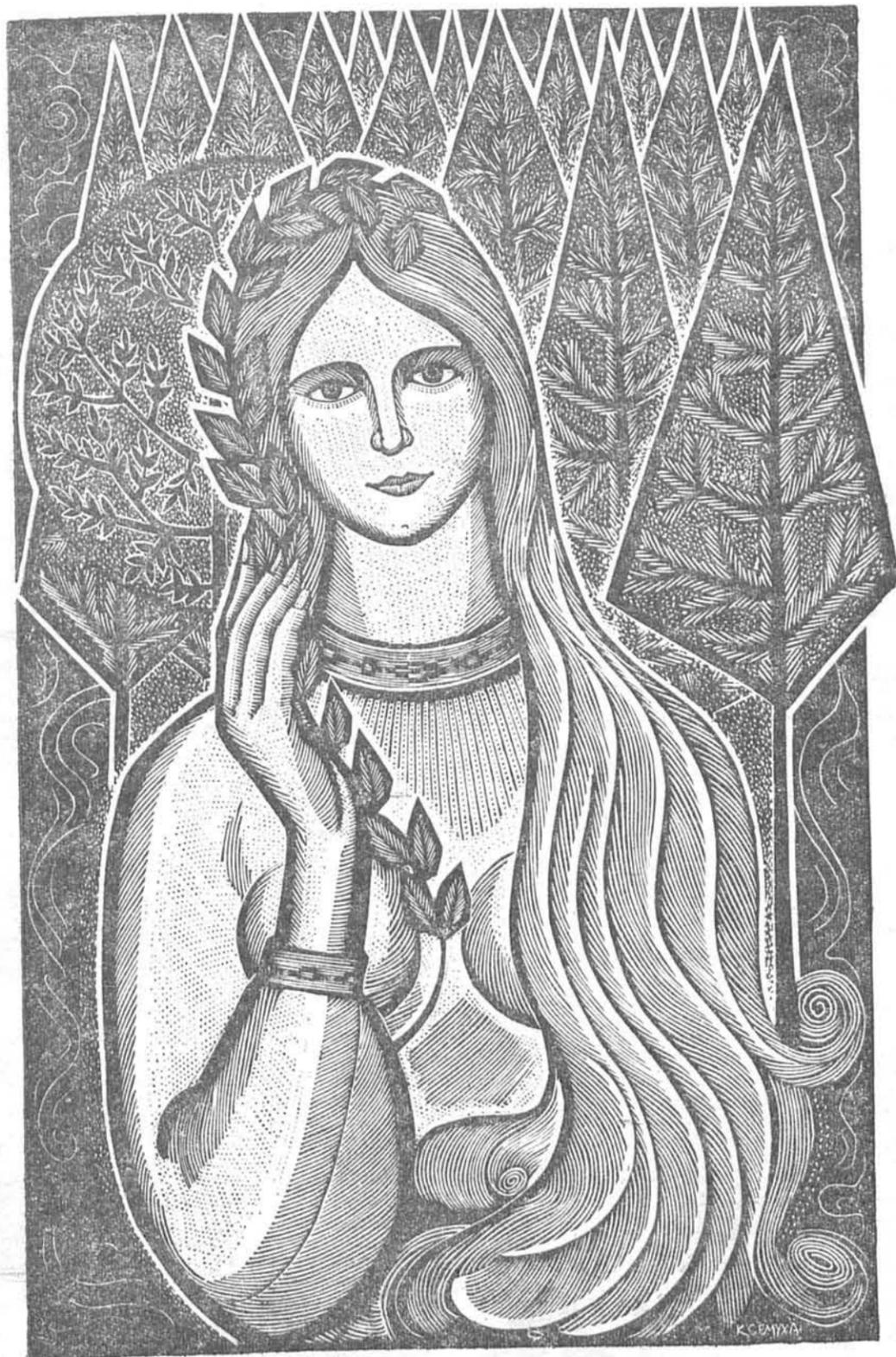
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 10 [2744]

Пятніца, 7 сакавіка 1975 г.

Цана 8 кап.

## СА СВЯТАМ, ДАРАГІЯ ЖАНЧЫНЫ!



Лінагравюра К. СЕМУХІ.



Канстанцыя БУЙЛО

### СПЯВАЙ, ДУША!

Смялей спявай, душа, пакуль ты не астыла,  
І думкі гордыя у слухачою будзі...  
І грудзі налівай натхнення ўзнёслай сілай,  
І да высокіх спраў у творчасці вядзі.  
Жывём мы радасна. Працуем шчыра,  
дбала,

Збіраем з працы плён высокі, залаты...  
А ты, душа, стварыла так нямала,  
Каб у надзеі не адстала ты...  
Звіні, спявай, як першаю вясною,  
За тую памяць нейміручых год,  
Што ты жыла і звонкаю струною  
Гучала і людзей склікала у нагод.  
І славіла жыццё, і славіла свабоду,  
І мудрасць славіла, і шчодрасць дум  
людскіх...

Усё, што зроблена, што створана народам,  
Улівала сціпла ты у званы струн сваіх.

Ірына БАГДАНОВІЧ

### МАЯ РАДЗІМА

Для мяне радзіма — чысты ранак,  
Зорныя лілеі на вадзе,  
І блакіт, што з радасці сатканы,  
І народжаны для працы дзень,  
Паяздою імклівых звыклы грукат,  
Першае нясмелае «люблю»...  
Для мяне радзіма — гэта рукі,  
Што засадзяць кветкамі зямлю.



# У Цэнтральным Камітэце КПСС АБ НАРОДНЫХ МАСТАЦКІХ ПРАМЫСЛАХ

Цэнтральны Камітэт КПСС прыняў пастанову «Аб народных мастацкіх промыслах»

ЦК КПСС лічыць неабходным, гаворыцца ў пастанове, прыцягнуць увагу партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый, творчых саюзаў, міністэрстваў і ведамстваў да пытанняў далейшага развіцця традыцыйных мастацкіх промыслаў. Народнае дэкаратыўна-прыкладнае мастацтва, якое з'яўляецца неад'емнай часткай саветскай сацыялістычнай культуры, актыўна ўплывае на фарміраванне мастацкіх густаў, абгагачае прафесіянальнае мастацтва і выяўленчыя сродкі прамысловай эстэтыкі. Творчасць народных майстроў карыстаецца ўсеагульным прызнаннем у нашай краіне і за мяжой. Высокімі эстэтычнымі вартасцямі вызначаюцца лакава-мініяцора, роспіс па дрэву, фініфці, карункі, разьба па касці і каменю, кераміка, чаканка па металу, бурштынавыя ўпрыгожванні, дыяны і іншыя віды вырабаў праслаўленых мастацкіх цэнтраў, якія захоўваюць творчыя прыніцы і працоўныя навукі, якія гістарычна склаліся. Папер налічваецца звыш 200 традыцыйных народных промыслаў, якія аб'ядноўваюць дзесяткі тысяч майстроў.

У пастанове ўказваецца, што ЦК Кампартыі і Саветы Міністраў саюзных рэспублік, крайкомы, абкомы партыі, Саветы дэпутатаў працоўных, міністэрствы і ведамствы ўзмацнілі ўвагу да развіцця мастацкіх промыслаў. Пастаянна павялічваецца выпуск іх прадукцыі, паліпшаецца якасць вырабаў. Гэтаму садзейнічаюць павышэнне матэрыяльнага дабрабыту і культурнага ўзроўню савецкіх людзей, узростаючая цікавасць да народнага мастацтва, масавы турызм.

У той жа час, адзначаецца ў пастанове, далейшае развіццё мастацкіх промыслаў у краіне патрабуе большай увагі і дапамогі з боку партыйных, савецкіх, гаспадарчых арганізацый і грамадскіх, ліквідацыі наяўных нелахопай. Дырэктывы XXIV з'езда КПСС, якія прадугледжваюць істотнае расшырэнне выпуску высокакачэсных вырабаў народных промыслаў, а таксама пастанова Савета Міністраў СССР ад 14 жніўня 1968 года «Аб мерах па далейшаму развіццю народных мастацкіх промыслаў» выконваюцца марудна. Работнікі промыслаў, працягваючы клопаты аб колькасным росце, не заўсёды дабіваюцца высокага мастацкага ўзроўню прадукцыі масавага попыту. Скарацілася стварэнне ўнікальных твораў.

На прадпрыемствах народных промыслаў не наладжана дакладная сістэма арганізацыі творчага працы. Роля мастака, народнага майстра, як цэнтральнай фігуры народных промыслаў, часта недаацэньваецца. Групы мастакоў, майстэрства якіх вызначае

якасць вартасці прадукцыі, малалікія; не ўдзяляецца належнай увагі творчым патрабам народных майстроў. Мастацкія саветы на многіх прадпрыемствах абмяжоўваюць сваю дзейнасць разглядам узораў, упускаючы з над увагі творчае развіццё налектываў, захаванне іх эстэтычнай самабытнасці.

У практыцы планавання, маральнага і матэрыяльнага стымулявання, цэнаўтварэння слаба ўлічваецца асаблівасці промыслаў: прымяненне ручнай творчай працы, абмежаваныя тыражы вырабаў, унікальнасць многіх твораў.

Існуючая сістэма падрыхтоўкі кадраў для народных промыслаў не адпавядае сучасным патрабаванням. Сур'ёзныя недахопы ёсць у дзейнасці навучальных устаноў, у арганізацыі навучання мастакоў і майстроў на прадпрыемствах, у пастаноўцы індывідуальнага вучнёўства, у перадачы вопыту майстроў старэйшага пакалення. Не прымаюцца належныя меры да замацавання на рабоце творчай моладзі, стварэння неабходных жыллёва-бытавых умоў. Народным промыслам яшчэ мала аказваецца ўвагі і дапамогі з боку міністэрстваў і ведамстваў, упраўленняў мясцовай прамысловасці, органаў культуры, навуковых устаноў і творчых саюзаў.

ЦК КПСС рэкамендаваў міністэрствам і ведамствам, якія маюць народныя промыслы, ЦК Кампартыі і Саветам Міністраў саюзных рэспублік, крайкомам і абкомам партыі, мясцовым Саветам дэпутатаў працоўных разгледзець пытанне аб стане промыслаў, распрацаваць мерапрыемствы, накіраваныя на іх далейшае развіццё, павялічэнне выпуску разнастайных вырабаў пры абавязковым павышэнні іх ідэйнага і мастацкага ўзроўню, расшырэнне асартыменту шляхам распрацоўкі новых і аднаўлення традыцыйных узораў, выслабленне промыслаў ад выпуску няпрофільнай прадукцыі, на ўмацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы, карэнае паліпшэнне будаўніцтва.

Прапанавана ўзмацніць выхавальную работу ў калектывах прадпрыемстваў, паліпшыць умовы працы і быту творчых работнікаў, павысіць узровень іх падрыхтоўкі.

Міністэрству культуры СССР, Акадэміі мастацтваў СССР, Саюзу мастакоў СССР разам з міністэрствамі мясцовай прамысловасці саюзных рэспублік, Міністэрствам прыборабудавання сродкаў аўтаматызацыі і сістэм кіравання СССР, Міністэрствам лёгкай прамысловасці СССР і іншымі ведамствамі, якія маюць промыслы, даручана прыняць меры па павышэнню ролі мастака і народнага май-

стра на прадпрыемстве. Пры гэтым прадугледзець: забяспечэнне ўмоў для паўнацэннай творчай работы; стварэнне ў цэнтрах традыцыйных промыслаў школ мастацкага майстэрства, узначальна лепшымі мастакамі; павышэнне кваліфікацыі творчага саставу промыслаў, рэгулярнае правядзенне канферэнцый, семінараў, курсаў; узмацненне ўвагі да народных майстроў, якія працуюць дома. Распрацаваць паліжнікі аб галоўным мастаку і аб мастацкім савете прадпрыемства, маючы на ўвазе павышэнне іх адказнасці за ідэйна-эстэтычны ўзровень прадукцыі.

ЦК КПСС даручыў Дзяржплану СССР, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па пытаннях працы і заробтнай платы, Дзяржаўнаму камітэту цэн Савета Міністраў СССР, ВЦСПС з удзелам зацікаўленых міністэрстваў разгледзець пытанні далейшага ўдасканалення сістэмы планавання мастацкіх промыслаў, меры па павышэнню зацікаўленасці калектываў прадпрыемстваў і асобных работнікаў, у тым ліку аўтараў твораў, у выпуску высокамастацкіх і ўнікальных вырабаў.

Прызнана мэтазгодным пачынаючы з 1976 года заданні па выпуску прадукцыі мастацкіх промыслаў устанавіць у народнагаспадарчым плане, які зацверджаецца Саветам Міністраў СССР.

Дзяржплану СССР, Дзяржсанабу СССР і Саветам Міністраў саюзных рэспублік прапанавана ліквідаваць недахопы ў матэрыяльна-тэхнічным забяспечэнні прадпрыемстваў мастацкіх промыслаў, забяспечыць выдзяленне высокакачэснай сыравіны і матэрыялаў, абсталявання і інструменту, фурнітуры і ўпакоўкі ў поўнай адпаведнасці з планами гытворчасці. Арганізаваць дастаўку матэрыялаў майстрам, якія працуюць дома, і прыёмку гатовых вырабаў.

ЦК КПСС абавязаў Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР, Міністэрства культуры СССР, Дзяржаўны камітэт Савета Міністраў СССР па прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі сумесна з міністэрствамі мясцовай прамысловасці саюзных рэспублік і іншымі зацікаўленымі ведамствамі паліпшыць падрыхтоўку кадраў для народных промыслаў і ўмацаваць матэрыяльна-вытворчую базу навучальных устаноў. Расшырыць і ўдасканаліць падрыхтоўку спецыялістаў вышэйшай і сярэдняй кваліфікацыі на мастацкіх факультэтах вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, разгледзець прапановы аб змяненні тэрмінаў навучання ў сярэдніх спецыяльных мастацкіх навучальных установах сістэмы міністэрства мясцовай прамысловасці саюзных рэспублік.

Міністэрствы і ведамствы, у сістэме якіх ёсць мастацкія промыслы,

разам з Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў СССР па прафесіянальна-тэхнічнай адукацыі павінны прадугледзець паслядоўную рэарганізацыю прафесіянальна-тэхнічных вучылішчаў і школ, якія рыхтуюць кадры для промыслаў, у сярэднія прафесіянальна-тэхнічныя вучылішчы.

Міністэрству асветы СССР даручана ажыццявіць неабходныя меры па прафесіянальнай арыентацыі агульнаадукацыйных школ у цэнтрах народных мастацкіх промыслаў.

Міністэрства вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі СССР, Міністэрства культуры СССР, Акадэмія мастацтваў СССР, Міністэрства мясцовай прамысловасці РСФСР забяспечыць распрацоўку мастацтвазнаўчымі інстытутамі і спецыяльнымі кафедрам актуальных праблем развіцця традыцыйных відаў народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Міністэрству гандлю СССР даручана паліпшыць гандаль вырабамі народных мастацкіх промыслаў. Распрацаваць і ажыццявіць мерапрыемствы па цэнтралізацыі ў саюзных рэспубліках аптовага гандлю, расшырэнню сеткі спецыялізаваных магазінаў-салонаў, павялічэнню продажу высокамастацкіх вырабаў і паліпшэнню рэкламы.

З мэтай папулярызацыі народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і паліпшэння даследчай работы ў гэтай галіне Міністэрству культуры СССР, Міністэрству мясцовай прамысловасці РСФСР, іншым міністэрствам і ведамствам, якія маюць промыслы, Саюзу мастакоў СССР, Акадэміі мастацтваў СССР рэкамендавана праводзіць адзін раз у пяць гадоў усеагульную выставку твораў майстроў народных промыслаў, рэгулярна арганізоўваць агляды-конкурсы іх вырабаў.

Прызнана неабходным стварыць ў г. Маскве музей дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва народаў Саветаў Саюза як усеагульны цэнтр прапаганды, вывучэння і развіцця мастацтва народных промыслаў з падпарадкаваннем яго Міністэрству культуры СССР. Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па навуцы і тэхніцы прапанавана арганізаваць на ВДНГ СССР пастаянна дзеючую экспазіцыю народных мастацкіх промыслаў з дэманстрацыяй прыёмаў работы майстроў-мастакоў.

Рэдакцыям цэнтральных і рэспубліканскіх газет і часопісаў, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР, па тэлебачанню і радыёвяшчэнню, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па кінематаграфіі, Дзяржаўнаму камітэту Савета Міністраў СССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю прапанавана шырэй прапагандаваць мастацтва народных промыслаў.

8 САКАВІКА — МІЖНАРОДНЫ ЖАНОЧЫ ДЗЕНЬ

## УМЕЛЫЯ РУКІ, ПЯШЧОТНЫЯ РУКІ...

Сакавік... Першы месяц вясны, месяц гаманлівых ручайкоў, месяц набрынялых вярбовых коцікаў. Абуджаецца прырода, вась-вась зазвіняць над калгаснымі палеткамі жаўрукі, а наваюлле абудзіцца спевам трактараў.

Сакавік... У гэты першыя дні вясны адзначае наша краіна цудоўнае свята — Міжнародны жаночы дзень. Мы віншваем з гэтым святам нашых матуль і жонач, нашых бабуль і сясцёр. Мы праслаўляем іх кляпатлівыя, ласкавыя рукі і шырыя,

чулыя сэрцы, мы віншваем іх, глядзячы ў добрыя і праніклівыя вочы.

— Са святам, родныя! Шмат слаўных жанчын на нашай беларускай зямлі. У цяжкія гады вайны яны былі медыцынскімі сёстрамі і партызанкамі, лётчыцамі і снайперамі. Кожны дзень набліжалі яны свята Перамогі. А калі закончыліся баявыя паходы, жанчыны аднаўлялі разбураную ворагамі гаспадарку — будавалі гарады і пасёлкі, вырошчвалі абакну.

Яны і цяпер на прыэднім краі, яны і зараз радуюць нашу краіну натхнёнай працай.

Вось перад вамі свінарка калгаса «Расіе» Віцебскага раёна Настасся Захараўна Курносава (здымак злева). Шмат гадоў працуе яна на жывёлагадоўчай ферме, дабіваецца добрых паназчынаў. Радзіма высокая ацаніла яе працоўную доблесць: нядаўна Настасся Захараўна прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы. З гэтай нагоды яе сардэчна віншуюць аднасьлячанкі П. А. Гры-

банова і А. Н. Башнева.

Добрая слава ідзе і пра закройчыцу Пінскага трыкажнага камбіната Станіслава Васільеўна Барычэўскую. Яна працуе ўжо ў ліч жніўня 1976 года. На камбінаце яе ведае кожны. Станіслава Васільеўна — дэпутат Вярхоўнага Савета СССР. На здымку ў цэнтры вы бачыце яе ў час прыёму выбаршчы.

Чатыры гады таму назад намсамолка Ніна Касянюка закончыла Клімавіцкі саўгас-тэхнікум і прыехала на працу ў калгас «Памяць Леніна» Крывячэўскага раёна. Яна — лабарантка на цэнтральнай жывёлагадоўчай ферме. Павануюць яе людзі за працу, а яшчэ за тое, што яна — актыўная ўдзельніца мастацкай самадзейнасці.

Ніводзін канцэрт у калгасным клубе не абыходзіцца без мілагучнага голасу Ніны Касянюкай (здымак трэці).

У гэты вясенні дзень пакадаем жа ім і ўсім жанчынам многа шчасця і радасці і выдатнага плёну ў працы!

В. МАРЫНІЧ,  
Фота А. ЦЕРЛЮКЕВІЧА,  
Ч. МЕЗІНА, Э. КАВЯКА  
(БЕЛТА)  
І В. БЫСАВА.



ПАМЯЦЬ  
ГАДОЎ  
ПАЛЫМЯНЫХ

У намяшканні Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР 3 сакавіка адбылося заключнае пасяджэнне Усесаюзнай творчай нарады пісьменнікаў і крытыкаў «Неўміручы подзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне і савецкая літаратура». У прэзідыуме знаходзіліся кіраўнікі партыйных, савецкіх, прафсаюзных, камсамоўскіх арганізацый рэспублікі, кіраўнікі творчых саюзаў, вядучыя мастацкага слова краіны.

У сярэдках на дакладу Л. Г. Якіменкі выступілі пісьменнікі С. С. Смірноў, лінгвістычны празаік Аляксандр Розен, галоўны рэдактар часопіса «Літаратурное обозрение» Юрый Сураўцаў, малдаўскі пісьменнік Пётр Кручанок, літаратуразнаўца Аляксандр Аўчарніка, маскоўскі празаік Яўгеній Вараб'еў, празаік Міхаіл Аляксееў, грузінскі пісьменнік Рэвас Джанарыдзе, літаратуразнаўца Вялікі Аскоцкі, казахскі пісьменнік Тахаві Ахтанаў, народны паэт Беларусі Максім Танк.

Савецкіх літаратараў — удзельнікаў Усесаюзнай нарады — ад імя працоўных рэспублікі сардэчна вітаў бригадзір комплекснай брыгады электрамеханічнага цэха галаўнога прадпрыемства Мінскага вытворча-тэхнічнага аб'яднання імя У. І. Леніна, Герой Сацыялістычнай Працы Д. І. Чарвякоў.

Вынікі творчай дыскусіі падвёў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР В. М. Озергаў.

З вялікім уздымам быў прыняты тэкст прывітальнага пісьма Цэнтральнаму Камітэту КПСС, які зачытала пісьменніца, былая лётчыца, Герой Савецкага Саюза Наталля Краўцова.

Пасля заключнага пасяджэння ўдзельнікі творчай нарады былі гасцямі калектываў шэрагу буйнейшых прамысловых прадпрыемстваў і вышэйшых навучальных устаноў сталіцы рэспублікі, воінаў Мінскага гарнізона.

Вечарам Цэнтральны Камітэт КП Беларусі, Прэзідыум Вярхоўнага Савета і Савет Міністраў БССР наладзілі прыём у гонар удзельнікаў Усесаюзнай творчай нарады пісьменнікаў і крытыкаў.

БЕЛТА.

ПАЭТ ТАТАРЫ—  
ГАНАРОВЫ ГРАМАДЗЯНІН  
Ю Р Ш Ы

Імя татарскага паэта Закі Нуры добра вядома ў Беларусі. У гады Вялікай Айчыннай вайны ён змагаўся ў партызанскай брыгадзе К. С. Заслонова. Вярнуўшыся ў родныя мясціны, Закі Нуры працягваў падтрымліваць цесную сувязь з заслонаўцамі. Ім напісаны пазмы, вершы, прысвечаныя подзвігам Героя Савецкага Саюза К. С. Заслонова і яго баявых сяброў.

У час Усесаюзнай нарады пісьменнікаў і крытыкаў у Мінску Закі Нуры разам з групай літаратараў наведаў Оршу. Тут рашэннем выканкома гарадскога Савета дэпутатаў працоўных былому партызану Закі Нуры было прысвоена званне «Ганаровы грамадзянін горада Оршы».

БЕЛТА.

СУСТРЭЧЫ НА З'ЯМЛІ БЕЛАРУСКАЙ



Група пісьменнікаў на Брэсцкім дывановым набінаце. Фота В. ГЕРМАНА, (БЕЛТА).

Вядомыя пісьменнікі, паэты, крытыкі, якія ўдзельнічалі ва Усесаюзнай нарадзе «Неўміручы подзвіг народа ў Вялікай Айчыннай вайне і савецкая літаратура», пабывалі ў гарадах рэспублікі на месцах былых баёў. Цэпла сустрэклі дарогіх гасцей працоўныя Брэсцкай, Магілёўскай, Віцебскай і Мінскай абласцей.

БРЭСТ. Хлебам — соллю, кветкамі сустрэлі брастаўчане групу пісьменнікаў і крытыкаў — С. С. Смірнова, М. Луконіна, В. Озерава, В. Распуціна і іншых удзельнікаў Усесаюзнай нарады. Тут, у Брэсце, у чэрвені сорака першага нарадзіліся першыя подзвігі. Сімвалам беззапаветнай адданасці Айчыне стаіць авіяная легендамі цытадэль над Бугам.

Пісьменнікі пабывалі на месцах жорсткіх баёў, агледзелі экспазіцыю музея мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой», усклалі вянок да пліт мемарыяла, дзе спачываюць загінуўшыя ў баях воіны, мінутай маўчання ўшанавалі святую памяць герояў.

Удзельнікі нарады пабывалі ў гасцях у калектыву Брэсцкага дыванова-сукоўнага аб'яднання, гутарылі з рабочымі, інжынерна-тэхнічнымі работнікамі, супрацоўнікамі мастацкай майстэрні.

Вечарам у зале абласнога Дома палітычнай асветы адбылася сустрэча працоўных з літаратараў, якія прыбылі ў горад над Бугам.

МАГІЛЁЎ. Сюды прыехалі майстры мастацкага слова, Герой Савецкага Саюза І. Чарнец — Арсенцьеў і В. Емяльяненка, народны паэт Туркмені Чары Ашыраў, паэт Д. Кавалёў, былы магілёўскі партызан, а цяпер калмыцкі паэт М. Ханінаў, беларускія пісьменнікі Я. Брыль, М. Аўрамчык,

М. Ткачоў, П. Кавалёў і іншыя.

Хвалюючая сустрэча літаратараў адбылася з хімікам буйнейшага ў Еўропе камбіната сінтэтычнага валакна імя У. І. Леніна. Гасці зрабілі экскурсію па прадпрыемству, гутарылі з рабочымі, інжынерна-тэхнічнымі работнікамі і служачымі, падзяліліся з імі творчымі планаў, прачыталі свае новыя вершы.



Удзельнікі нарады каля Кургана Славы ў Полацку.

Фота А. ЦЕРЛЮКЕВІЧА. (БЕЛТА).



Ушачы, мемарыяльны комплекс «Прарыў».



Хлеб-соль ад палачан прымае Ю. Сураўцаў



## НЕУМІРУЧЫ ПОДЗВІТ НАРОДА У ВЯЛІКАЙ

А Б М Е Р К А В А Н Н Е Д А К Л А Д А

ПАДРАСТАЮЧАМУ  
ПАКАЛЕННЮ—  
ЦІКАВЫЯ ТВОРЫЗ выступлення  
Сяргея БАРУЗДЗІНА

Наважаныя сябры!  
Сёння тут, у Мінску, на зямлі Бе-  
ларусі, успамінаючы тыя гады на-  
пярэдадні слаўнага трыццацігоддзя,  
адчуваеш, ты сам у тых гадах, ты сам  
з тымі людзьмі, з якімі ішоў прыкі-  
мі франтавымі дарогамі.

А маючы на ўвазе нараду, хочацца  
сказаць: усё аказалася настолькі важ-  
на для нас, людзей, якія паогул шмат  
набачылі, шмат сустрэкаліся з людзь-  
мі, што не сказаць вам за гэта, шна-  
ноўныя гаспадары, на вашай зямлі  
дзякуй — проста пельга. Вялікае дзя-  
куй.

Як рэдактар часопіса, які друкуе і  
вямала твораў беларускай літарату-  
ры, не магу не выказаць адну думку:  
беларуская проза за апошнія 10—15  
гадоў у нашай вялікай і шматграннай  
усесаюзнай літаратуры заняла такое  
месца, якому могуць заздрасці  
многія іншыя літаратуры. Я магу на-  
зваць шмат імён: Мележ, Быкаў,  
Брыль, Шамякін, Кулакоўскі, Ткачоў,  
Лынькоў, Броўка, Навуменка, Чыгры-  
наў, Адамовіч і многія іншыя. Я на-  
зваю толькі тых, якія друкаваліся ці  
друкуюцца ў часопісе «Дружба наро-  
дов» ці ў дадатку да яго. Мы гэтым  
ганарымся! І калі ў Маскве ганарым-  
ся, дык як жа вам не ганарыцца?

Я не магу не сказаць сёння аб ад-  
ной справе, аб якой часткова сказаў  
Л. Якіменка, хачу разгледзець яе  
хоць бы на адным прыкладзе.

Вельмі важна, каб пра вайну побач  
з творами, што пісаліся ў гады вайны  
(а гэта ў асноўным былі творы русь-  
кіх пісьменнікаў), быў шэраг вялікіх  
твораў у іншых літаратурах. Гэтая за-  
дача цяпер пасляная для кожнай на-  
цыянальнай літаратуры. Такую рэч, як  
раман Авіжуса «Страчаны дом», я,  
напрыклад, лічу творам, да якога па-  
тэрбна адносіцца вельмі сур'езна. І  
справа тут не ў тым, што раман вы-  
лучаны на атрыманне Ленінскай  
прэміі. Гэты твор — вельмі сур'езна  
з'ява, я б сказаў — не толькі савец-  
кай літаратуры, а нават сусветнага  
значэння.

І яшчэ мне хацелася б сказаць аб  
адной з'яве, аб якой часткова гаво-  
рыў Леў Рыгоравіч. Я маю на ўвазе  
так званую дакументальную прозу.  
Але тут я хачу з ім паспрачацца, та-  
му што ён аднёс работу Канстанціна  
Сіманавы «Розныя дні вайны» да да-  
кументальнай прозы. Я глыбока пера-  
кананы, што два тамы Сіманавы, якія  
ён еціла назваў «Дзёнікі пісьмен-  
ніка» і «Розныя дні вайны», яшчэ буд-  
дуць ацэнены крытыкай як адна з са-  
мых сур'езных і цікавых з'яў нашай  
літаратуры — не мемуарнай, не дзён-  
нікавай.

Я не магу, як пісьменнік, што мае  
дачыненне да дзённай літаратуры, не  
сказаць хоць некалькі слоў аб ёй. Вы  
помніце, у гады вайны з'явіліся кнігі,  
якія выканалі вялікую ролю ў выха-  
ванні дэлага пакалення нашых люд-  
зей. Напрыклад, «Сын палка» Ката-  
сва ці «Малышок» Лікстанавы. «Ма-  
лышок» — гэта першая дзённая кні-  
га аб хлопчыку, які стаў ля станка і  
рабіў дэталі для танкаў.

А выдатныя патрыятычныя вершы  
С. Міхалкова, С. Маршак, А. Барто  
і многіх іншых пятаў. На гэтых творах  
мы і пасля вайны выходзілі па-  
каленні сваіх дзяцей.

Мне здаецца, што гаворачы сёння  
аб вайна-патрыятычнай тэме, мы так-  
сама павінны гаварыць і аб вайна-  
патрыятычным выхаванні падрастаю-  
чага пакалення. І павінны падтрым-  
ліваць тых пісьменнікаў, хто звярта-

сца да вайнавай тэмы ў дзённай лі-  
таратуры.

Я лічу, што аб пісьменніках, якія  
думаюць аб будучым пакаленні, звяр-  
таюцца сваёй творчасцю да будучыні,  
г. зн. да маленькага чытача, мы паві-  
нны праўдліва клятаць і ў Маскве,  
і ў Мінску, і ў іншых гарадах краіны,  
дзе ствараюцца добрыя кнігі для дзя-  
цей і юнацтва.

І ПРА МІРНЫЯ  
БУДНІ ТАКСАМАЗ выступлення намесніка  
начальніка Палітупраўлення  
Чырванасцяжнай Беларускай  
ваеннай акругі  
генерал-маёра авіяцыі  
Ф. М. КЛЕЦКІНА

У Пастанове ЦК КПСС «Аб 30-  
годдзі Перамогі савецкага народа ў  
Вялікай Айчыннай вайне 1941—  
1945 гадоў» глыбока раскрыты гіста-  
рычныя значэнні нашай перамогі над  
фашызмам, яе вытокі і ўплыў на лёс  
чалавецтва, вызначаны задачы ідэа-  
лагічнай і выхавальнай работы, наме-  
чана ясная перспектыва кожнаму са-  
вецкаму чалавеку ў барацьбе за па-  
будову камунізму ў нашай краіне,  
умацаванне эканамічнай і абароннай  
магутнасці Радзімы.

Ёсць у гэтай найважнейшай паста-  
нове радкі, якія непасрэдна адраса-  
ваны творчай інтэлігенцыі. Сябе іх  
надзвычай дакладна стасуюцца з ім-  
кненнямі пісьменнікаў, кінематаграфі-  
стаў, крытыкаў, мастакоў, якія  
ўсёй свой талент, усю цэпальню ду-  
шы і сэрца аддаюць увасабленню ў  
мастацкіх творах гераічнага мінулага  
і сённяшняга нашай партыі, арміі, на-  
рода, вайнавага подзвігу савецкіх лю-  
дзей у змаганні з чорнымі сіламі фа-  
шызму.

У глыбокім і змястоўным выступ-  
ленні П. М. Машэрава, у дакладзе та-  
варыша Якіменкі аддадзена палеж-  
нае майстрам слова, якія пішуць твора-  
вы, дастойнага нашага часу. Дазволь-  
це да гэтых цэльных слоў удзячнасці  
дадаць наша армейскае «дзякуй» і  
запэўніць вас, што гераі, якіх талена-  
віта апелі М. Шолохаў, А. Твардоў-  
скі, Ю. Бондараў, А. Карнічук,  
К. Сіманаў, М. Танк, І. Шамякін,  
І. Мележ, І. Станюк, А. Ганчар,  
В. Кажэўнікаў, Ю. Збанацкі, Б. Ва-  
сільеў, А. Адамовіч, В. Быкаў,  
П. Броўка, М. Аляксееў, І. Авіжус,  
атрымалі яшчэ адно жыццё і навечна  
засталіся ў воінскім страі.

Вы ведаеце, таварышы, што для  
моладзі, і асабліва армейскай, харак-  
тэрна абвостраная цікавасць да ўся-  
го гераічнага і, рыхтуючы сябе да  
абароны Радзімы, юнакі ў ваенных  
мундзірах думкамі і справамі сваімі  
— з гераімі Вялікай Айчыннай вай-  
ны, няхай гэты абгулены маста-  
цкі вобраз ці рэальна асоба —  
яны бяруць з іх прыклад.

Мы з поўным правам можам ска-  
заць, што на вучэбных палях і стрэль-  
бішчах, на палігонах і ў марскіх па-  
ходах, на аэрадромах і каля пультаў  
ракет гушчы заклік гераюў бітвы над  
Масквой і ў Беларусі, абаронаў  
Сталінграда, тых, хто выстаяў пад  
Курскам, хто штурмаваў Берлін і раз-  
граміў японскіх мілітарыстаў.

У наш час, калі так непазнавальна  
павысіўся ўзровень духоўнай культу-  
ры асабовага складу арміі і ўзрос аб-  
ём ідэйнага выхавання салдат, матро-  
саў, афіцэраў, з асаблівай востры-  
нёй паўстае пытанне аб ідэйна-маса-  
цкай якасці твораў на ваенную тэму.  
Скажам прама, нашым воінам, што  
бачаць свой ідэал у вобразе гераю-зма-  
гара, вернага сына партыі, не прыно-  
сяць радасці нават асобныя сустрэчы  
з пераможцамі, пазабўленымі сацы-  
яльнай актыўнасцю, з творами, якія

так ні інакш прыніжаюць гераічныя  
здзяйсненні народа, бо гераю, які ня-  
се маральны прыклад для перайман-  
ня, вылучае само жыццё. Гэта ён, са-  
вецкі воін, выхаваны партыяй, не  
шкадуючы свайго жыцця, праходзіў  
вогневым вёрстамі вайны. Праўдзі-  
ва расказаць іменна аб гэтым гераю—  
удзячнай і ганаровай мэце. Ці патрэб-  
на гаварыць, што менавіта такі рас-  
каз аб вайне вельмі патрэбен для вы-  
хавання воінаў Савецкіх Узброеных  
Сіл.

Але такі падыход вытрымліваецца  
не ва ўсіх выпадках. Калі-нікالی аў-  
тары звяртаюцца да нехарактэрнай  
прыватнай з'явы, і гэта, пры ўсім доб-  
рых імкненнях мастака, не дазваляе  
сказаць аб вайне галоўнага, сказаць  
таго, што вырашала выхад справы.  
Гэта выдзе да драбнатэм'я, а то і ска-  
жэння агульнага малюнку. Мастак,  
які піша аб Вялікай Айчыннай вайне,  
на-моіму, не можа, не павінен прахо-  
дзіць міма галоўнага—гераізму, што  
праявіў наш народ у цяжкіх умовах,  
міма неўміручага подзвігу тых, хто  
змагаўся на перэднім краі, на фрон-  
це, у тыле. Гэта яны пад кіраўніц-  
твам КПСС знішчылі і разграмілі 507  
фашысцкіх дывізіяў з 567, што ваява-  
лі на працягу вайны супраць нас на  
франтах, разграмілі фашызм. Менаві-  
та гэты неўміручы подзвіг народа і  
нашых слаўных Узброеных Сіл, гера-  
ічныя справы партызан і падполь-  
ніцкаў чакваюць пра мастака, наша-  
га нудоўнага атрада савецкіх пісьмен-  
нікаў.

Не паслабляючы ўвагі да подзвігу  
савецкага народа ў гады мінулай вай-  
ны, пісьменнікі звяртаюцца і да пака-  
зу жыцця арміі і флоту на сучасным  
этапе. Савецкія воіны, наша моладзь  
удзячны кожнаму аўтару, які ўваса-  
бляе вобраз сённяшняга воіна. На са-  
праўдзанае бясцэннае тэма яшчэ  
нешматлікія творы, якія раскажваюць  
аб сённяшняй Савецкай Арміі, пры-  
ваюць любоў да яе, павагу да воін-  
скай службы.

Творы аб воінах нашых дзён па-  
тэрбны не толькі асабоваму складу  
нашай арміі, але і тым, каго чакан  
служба ў яе радах, хто задумваецца  
над выбарам вайнавай прафесіі.  
Сённяшняя армія Краіны Саветаў  
— гэта невычарпальная тэма не толь-  
кі для паказу людзей ратнай працы,  
але і для вялікіх філасофскіх аб-  
гульненняў.

Вы ведаеце, што навукова-тэхні-  
чная рэвалюцыя, якая завранула ўсе  
сферы эканомікі і грамадскага жыц-  
ця, аказала свой уплыў і на нашы  
Узброеныя Сілы. Новае, раней не ба-  
чанае ўзбраенне маюць сыны і ўнукі  
гераюў Вялікай Айчыннай вайны.  
Яно ў многа разоў павялічыла агня-  
выя і баявыя магчымасці часцей і  
злучэнняў.

Зразумела, што авалодаць сучас-  
най зброяй і баявой тэхнікай могуць  
толькі ўсебакова адукаваныя, фізич-  
на развітыя людзі, якія глыбока ра-  
зумеюць, якую адказную задачу ўс-  
кладзі на іх партыя і народ.

Выиграць сучасны бой, дасягнуць  
перамогі — справа надзвычай цяж-  
кая, нават калі гэты бой вучэбны, у  
палігонных умовах. Але вось чыта-  
еш калі-нікالی расказ пра баявую  
вучобу салдат і сержантаў, іх паля-  
вую вывучку і здзіўляеш той лёг-  
касцю, з якой аўтар выдзе чытача па  
дарогам вучэбнага бою. Часам у чы-  
тача ствараецца ўражанне, што сал-  
даты на-заліхвацку гаруюць на бая-  
вых машынах, лёгка, без асаблівай  
цяжкасці, выконваюць баявую задачу.

Некаторыя аўтары трапляюць у ін-  
шую крайнасць. Акцэнтуючы ўвагу  
толькі на цяжкасцях вайнавай службы,  
яны міжволі ствараюць уражанне,  
што ўсе сілы салдата забіраюць дзя-  
журствы, заняткі, вучэнні, нарады.  
Для адпачынку, заняткаў мастац-  
твам не застаецца часу. Але гэта па-  
мылкавае меркаванне. У нашых во-  
інаў — паўнакроўнае духоўнае жыц-  
цё, яны не замкнутыя межамі вайна-

га гарадна. Любы полк, дывізія ма-  
юць песныя шэфскія сувязі з завода-  
мі, калгасамі, навуковымі ўстанова-  
мі, устаноўамі культуры. За час слу-  
жбы воін узабагацецца палітычнымі  
ведамі, пашыраецца яго культурны  
кругагляд, ён набывае навыкі сама-  
стойнай работы з творами класікаў  
марксізму-ленінізму. Адным словам,  
расце як чалавек, як грамадзянін на-  
шай вялікай Радзімы.

Надаўна ў друку было зменшана  
пісьмо Генеральнага сакратара ЦК  
КПСС Л. І. Брэжнэва зніжэнню выдат-  
най атамнай падводнай лодкі Чырва-  
наасцяжнага Паўночнага флоту — на-  
чынальніку Усеармейскага сацыялі-  
стычнага саборніцтва. Ждаючы во-  
інам дастойна сустрэць трыццацігод-  
дзе вялікай Перамогі, Леанід Ільіч  
выказаў упэўненасць у тым, што аса-  
бовы склад арміі і флоту будзе свята  
захоўваць і памяжаць слаўныя рэ-  
валюцыйныя і баявыя традыцыі на-  
шага народа і яго Узброеных Сіл,  
якія пільна стаяць на абароне заваў  
сацыялізму.

Адказам-рапартам на гэтыя словы  
таварыша Л. І. Брэжнэва было пісь-  
мо Цэнтральнаму Камітэту партыі ад  
удзельнікаў Усеармейскай нарады  
ідэалагічных работнікаў, у якім яны  
запэўнілі Ленінскі Цэнтральны Камі-  
тэт, што камуністы, камсамольцы,  
усе савецкія воіны будучы і надалей  
беззапаветна служыць свайму народу,  
не шкадуючы сіл умацоўваць бяспеку  
сацыялістычнай Айчыны. На перша-  
му закліку Камуністычнай партыі  
Савецкіх Узброеных Сіл заўсёды  
гатовы выступіць на абарону свяці-  
чэных рубяжоў нашай любімай Ра-  
дзімы, з гонарам выканаць свой па-  
трыятычны і інтэрнацыянальны абя-  
вязак.

Гэтымі думкамі і імкненнямі жы-  
вуць нашы воіны. Іх свяцістым дэ-  
візам з'яўляецца наказ XXIV з'езда  
партыі: «Усё, што створана народам,  
павінна быць падзейна абаронена».

Савецкія Узброеныя Сілы ўяўля-  
юць сабой узор сацыялістычнай ар-  
міі, магутны баявы калетэйны воінаў,  
згуртаваных вакол Камуністычнай  
партыі, пастаянна гатовых да адбору  
любому агрэсару, калі ён асмельца  
напасці на нашу Радзіму, на дружа-  
любныя нам краіны сацыялізму.

Дазвольце, таварышы, яшчэ раз  
падзякаваць вам, літаратарам, якія  
сваімі творами дапамагаюць расціць  
дастойных прадаўцаў слаўнай баявой  
славы франтавікоў, паждаць усім  
пісьменнікам нашай краіны моцнага  
здараўя, вялікіх творчых поспехаў  
у высанароднай працы ў імя нашай  
Радзімы і яе гераічных Узброеных  
Сіл.

ПРА ГЕРОЯЎ—  
БУЙНЫМ ПЛАНАМЗ выступлення  
Юрыя ЗБАНАЦКАГА

Дарагія таварышы, сябры! Мне ад  
нашай украінскай дэлегацыі прадста-  
вілася магчымасць выступіць пер-  
шым. Таму дазвольце мне ад прысут-  
ных таварышаў з Украіны, ад усёй  
нашай амаль тысячнай арміі літарата-  
раў Украіны сардэчна вітаць удзель-  
нікаў гэтай вялікай і цікавай нарады  
і выказаць надзею, што работа наша  
будзе неабходнай і плённай.

Асабліва нам хочацца падзякаваць  
арганізатараў гэтай нарады, ЦК  
Кампартыі і ўрад братняй Беларусі,  
бо ўжо зараз можна сказаць, што на-  
ша нарада пачалася вельмі цікава.  
Сённяшні даклад П. М. Машэрава  
быў надзвычай глыбокім, ён узабагаціў  
нас, даў напрамак нашай нарадзе.

Калі мы ехалі сюды, то думалі аб  
тым, што мы выступім, і навісалі свае  
выступленні, але давалося нашы за-  
піскі адкасаці. Немагчыма гаварыць

# АЙЧЫННАЙ ВАЙНЕ І САВЕЦКАЯ ЛІТАРАТУРА

ны запісках, якія напісаны загадка. Пельга не хваліцца, пельга не думаць, не ўсведамляць таго, што было стасана, таго, што адбываецца ў залі! Хочацца выказаць вялікую ўдзячнасць Мінску, нашаму прыгожаму любімаму Мінску.

Калі адначасна 30-годдзе вызвалення беларускай зямлі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, то Мінску было прысвоена званне горада-героя. Мы ведалі раней, што гэты горад заслугоўвае і заслугоўваў такога звання тады, калі ён ляжаў у руінах, калі шчыра бы фашыстаў.

Мы лічылі, што гэта Залатая Зорка павінна знайсці свайго героя, і мы былі вельмі рады, калі яна знайшла яго, і няхай з'яе на вуліцах Мінска ў стагоддзях!

Безумоўна, такая парада, якая сабралася сёння, магла б быць упрыгожаннем і нашай сталіцы Масквы. І горад Кіеў з задавальненнем прыняў бы ўсіх пісьменнікаў і быў бы вельмі горды, калі б гэтай парада праводзілася ў Кіеве. Але мы аддаем дашнюю першынства вам, таму што беларуская літаратура заслугоўвае вельмі вялікай увагі і павагі!

Дзякуй жа вам за тое, што вы запрасілі нас на гэтае вялікае свята. Мы можам зараз гаварыць аб многіх праблемах, на многіх пунктах і тэзісах даклада Льва Якіменкі, мы маглі б аб многім паспрачацца. Але не ў гэтым галоўнае: трэба думаць, што на ўсіх гэтых пытаннях будучы спрачацца і надалей. І калі нашы спрэчкі спыняцца, то спыніцца літаратура.

Галоўнае ж — гэта правярць нашу літаратуру жыццём, выверыць напэўна, калі яна адпавядае жыццю. Гэтую літаратуру пачалі ствараць — і рускую, і беларускую, і украінскую, і літаратуры іншых рэспублік — пісьменнікі да таго ж часу, як гітлераўцы вераломна напалі на нашу краіну. Вы памятаеце, як камсамольскія партыі заклікалі да пільнасці: калі трэба будзе, то яро замінем на штыкі! І замінілі. І тут да месца прыгадаць, хоць у дакладзе гаварылася аб усёй літаратуры, некалькі слоў аб украінскай літаратуры. Мы ганарымся нашым цудоўным Паўлом Тычынам, які ў першыя дні вайны звярнуў да народа і палымным заклікам: «Разбіць ворага!» Мы ганарымся Міколам Байкінам, які ў першыя дні вайны напісаў вершы, з якімі народ партызанскія атрады ішлі на барацьбу.

Я магу назваць многія творы, напісаныя аб Вялікай Айчыннай вайне нашымі украінскімі пісьменнікамі. Але не буду гэтага рабіць з-за недахопу часу. Скажу толькі, што напісана больш як 1200 твораў на тэму аб Вялікай Айчыннай вайне. Некаторыя з іх не вытрымалі выпрабаванняў часам, некаторыя сталі прадметам для крытычных размоў, але без гэтага не бывае, я сумняваюся, ці можна без гэтага дабіцца поўнага поспеху.

Вельмі добра, што людзі бяруцца

за творы аб Вялікай Айчыннай вайне. І хоць мінула ўжо трыццаць гадоў пасля вайны, але мы з асаблівай увагай адносімся да тэмы вайны.

Тут гаварылі аб наўнасці ў творах элементаў дакументалізму. Мне здаецца, што на нашай нарадзе гэтае пытанне павінна яшчэ больш праясніцца. Ці добра гэта, ці дрэнна? Вельмі добра. Да гэтага ідзе наша літаратура. Безумоўна, трэба паказаць гістарычныя асобы, герояў, незалежна ад таго, загінулі яны ў баях за Радзіму, ці жыўць сёння. Раскажу аб лёсе аднаго легендарнага чалавека. Я маю на ўвазе Героя Савецкага Саюза Кузьму Савельевіча Гнедаша, якога можна паставіць у адзін рад з такімі легендарнымі героямі-разведчыкамі, як Кузняцоў, Зорге, Мідзведзеў і іншымі слаўнымі героямі. Мне давялося з Гнедашам знаходзіцца разам цэлы год. Гэта быў цяжкі час. Мы, партызаны, рабілі ўсё, каб дапамагчы разведчыку, таму што разумелі, што гэты адзін чалавек робіць, мажліва, больш, чым увесь партызанскі атрад і нават злучэнне. Ён сапраўды зрабіў вялікую справу. Мы не раз пераходзілі Дняпр, хадзілі ў Палескую вобласць. У сваёй нізе я два разы прывясціў гэтаму вядомаму краю, і яны, бадай, самы лепшыя ў ёй. Беларуская зямля! Калі ўбачылі яе, не маглі ўтрымацца ад слёз. У некаторых месцах яна была залёная і цудоўная, як неба, а ў іншых — спаленая пажарамі...

Але вярнуся да расказа аб Гнедашы. Пасля падзвігу на Дняпры ён быў перакінуты на тэрыторыю Беларусі. Там дзейнічаў. Але 19 чэрвеня 1944 года частка яго групы была акружана, Гнедаш загінуў смерцю героя. Я ўважліва чытаў багамолаўскі роман і думаю, што Багамолаў карытаўся матэрыяламі аб Гнедашы. І яшчэ не пісаць аб такіх людзях!

Ці меў падставу, ці не Барыс Гусеву напісаць пра яго аповесць, не ведаючы падрабязнасцей? Безумоўна, мы, якія добра ведалі гэтага героя, са многім можам не пагадзіцца ў кнізе. Але я не выступаю супроць гэтай кнігі, наадварот, я дапамогу аўтару нешта выправіць. На аўтарскае бачанне гэтага героя я не раблю замах. Няхай ён піша яго такім, якім ён яму ўяўляецца, хай убачаць яго такім і людзі. Гэты пісьменнік вельмі рамантызаваў героя. Я ведаў Гнедаша і пісаў пра яго, як пра чалавека працы, пра чалавека вайны, для мяне ён не быў чалавекам з легенды. Ён быў звычайным таварышам, ён рабіў сваю справу, і ніхто ў той час аб гераізме не думаў. Я асабіста лічу, што гераізм заключаецца ў тым, што чалавек робіць сваю справу як мага лепш, па-сапраўднаму. Менавіта таму да працаўнікоў, да воінаў так стасуюцца ласкавае, мудрае, добрае слова — гераізм... Трэба не баяцца паказаць і жывых людзей, як мага больш праўдзіва і яшчэ адзін момант. Мне вельмі спадабалася выступленне Чакоўскага. Ён правільна прадсцерагае ў сваім выступленні ад фашысцкіх памагатых, якія ўнімаюць галовы.

Таварышы! Мы раз'едземся пасля нашай нарады па сваіх рэспубліках. Асабіста мы раіліся ў сваёй дэлегацыі і рашылі, што калі вернемся дамоў, абавязкова збяром пісьменніцкую арганізацыю рэспублікі і раскажам аб гэтым прадстаўнічым форуме. Я ўпэўнены, што кожнае выказанае тут слова, кожная выказаная тут думка знойдуць водгук у сэрцах літаратараў нашай шматнацыянальнай краіны.

Пасля святкавання 30-годдзя Перамогі мы будзем з новымі поспехамі, з новым энтузіязмам працаваць над той тэмай, якая будзе вечнай у нашай літаратуры. А калі мы, ветэраны вайны, яе не паспеем закончыць, то і ўпэўнены, што гэта зробіць тыя, хто прыйдзе пасля нас, каму жыць у добрым і слаўным грамадстве — пры камунізме.

## І ЗА ТАГО ХЛОПЦА...

З выступлення  
Лазіза КАЮМАВА

Як і ва ўсім Савецкім Саюзе, ва Узбекістане працоўныя справы накіраваны на тое, каб 30-годдзе нашай Вялікай Перамогі сустраць дастойнымі падарункамі.

Сярод самых папулярных сёння ў моладзі Ташкента дэвізаў вельмі часта гучаць словы: «працаваць за слабу і за таго хлопца, які не вярнуўся з вайны».

Як уся наша шматнацыянальная літаратура, узбекская літаратура стварае вобраз героя, якога сёння мы называем «той хлопец».

Хто ж ён, «той хлопец»? Магчыма, гэта разведчык Сітакыздын Валіеў, які загінуў у чэрвені 1942 года, вяртаючыся з аперацыі.

Ці, можа, Герой Савецкага Саюза Мамадалі Талывалдыеў, адзін з двухсот васьмідзесяці Герояў Савецкага Саюза — узбекаў, вядомы партызан Беларусі.

А, можа, гэта адзін з тых, прозвішчы якіх я сустракаў у далёкім Харэзме, вельмі далёкім ад вайны Харэзме, дзе на адных могілках ёсць помнік з мемарыяльнай дошкай, на якой высечаны 330 імёнаў загінуўшых. Такія помнікі бачыў я ў іншых нашых рэспубліках і ў зарубажных краінах, чытаў узбекскія прозвішчы на могілках Рыгі і Вільноса, на курганах Беларусі і Украіны, у Польшчы і ГДР, Венгрыі і Балгарыі, Югаславіі і Аўстрыі.

Ханя Сярэдняй Азіі была глыбокім тылам, але яна была цесна звязана з фронтам, і вельмі многа слаўных імёнаў варты таго, каб іх увячывала літаратура. Нашы пісьменнікі прымаюць удзел у вышакароднай справе ўвекавечання подзвігу нашага народа на вайне.

Мы агульным намаганнем ствараем мастацкі вобраз «таго хлопца». Гэта робяць Н. Сафараў і М. Шавярдзі, А. Шухрат і А. Мухтар, Х. Гулям і Б. Пармузін, С. Ахметаў і Х. Назіраў, А. Якубаў і У. Умарбекаў і іншыя мае калегі — пісьменнікі Узбекістана.

Мы яшчэ ў вялікім даўгу перад нашымі героямі, і як бы ні быў багаты іх збіральны мастацкі вобраз, яшчэ багацейшы яго прататып.

Таму мне здаецца, што гэта адна з тых, якія патрабуюць асабліва сур'эзнага падыходу. Таму і крытыка павінна адносіцца да твораў пра нашых герояў з павышанай патрабавальнасцю. І часам бывае вельмі крыўдна, калі бачыш, што асобныя перыяды гісторыі Вялікай Айчыннай вайны застаюцца мала асветленымі ў літаратуры, асабліва той перыяд, калі наша армія выконвала сваю вялікую вызваленчую місію.

Сёння з гэтай трыбуны вельмі кораша гаварылі аб сувязі фронту з тылам. Сапраўды, працаўнікі вёскі і горада там, у тыле, у цяжкіх умовах кавалі нашу агульную перамогу. Я згодны з таварышамі, што вялікія подзвігі старых, жанчын, дзяцей у тыле не атрымалі належнага адлюстравання ў нашай літаратуры.

Гэтая тэма далёка не вычарпана. Мы гаварылі, што шматнацыянальная савецкая літаратура паспяхова развіваецца ва ўзаемаўзбагачэнні і ўзаемадзеянні. Цудоўныя прыклады такога ўзаемадзеяння маюцца ў гісторыі літаратуры перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Калі выдатны беларускі паэт Якуб Колас у час вайны пісаў у Ташкенце патрыятычныя вершы, якія гучалі па ўсёй краіне, то узбекскі паэт Шэйх-задэ пісаў баладу «Капітан Гастэла». Такіх прыкладаў вельмі шмат.

Вайна была выпрабаваннем, у ёй выявілася ідэяная вышыня, духоўнае багацце савецкага чалавека. Дружба народаў у арсенале ідэалогіі савецкага салдата займала далёка не апошняе месца. Імяна пачуццё інтэрнацыянальнай дружбы нарадзіла многія баявыя подзвігі і на фронце, і ў тыле.

Тэма дружбы народаў і высакародная, і ўдзячная, і фактычна невычарпаная. І ўсе савецкія пісьменнікі, ствараючы мастацкі летапіс Вялікай Айчыннай вайны, аддаюць сваю даніну гэтай тэме.

## ДУХОЎНЫ СВЕТА САЛДАТА

З выступлення  
Мікалая ГРЫБАЧОВА

Я з вялікім задавальненнем і асаблівай увагай прамаўлюючы П. М. Машэрава і даклад Л. Г. Якіменкі.

Калі мы гаворым аб ваеннай літаратуры, мы павінны, па-першае, мець на ўвазе, што ваенная літаратура — гэта не асобнае збудаванне, не нешта такое, што стаіць у баку, а састаўная частка мастацкага летапісу народнага жыцця. І ў якасці такога ваенная літаратура Расіі склалася ўжо больш за стагоддзе таму назад.

Дастаткова нагадаць «Палтаву», «Капітанскую дачку» А. Пушкіна, «Барадзіно» М. Лермантава, Паронца, была «Вайна і мір» Л. Талстога. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі на новай, шматнацыянальнай базе ваенна-рэвалюцыйнай літаратура набыла новы размах. Успомніце «Разгром» А. Фадзеева — твор невялікі, але надзвычай змястоўны і цікавы па манеры, па мастацкаму метаду, па выразнасці складаных праблем. А «Ціхі Дош» М. Шолахава, «Блуканне па пакутах» А. Талстога. Я бярु толькі буйныя творы. Гэта вялікая рэвалюцыйная літаратура савецкага перыяду, якая мае міжнароднае значэнне.

Таму літаратуру аб Вялікай Айчыннай вайне мы ў сваіх даследаваннях не можам адрываць ад таго, што было створана раней.

Вельмі добра працаваць у літаратуры, калі яна мае такія цудоўныя, сусветнага гучання творы.

З другога боку, гэта стварае для сённяшніх пісьменнікаў, для сённяшніх мастакоў слова і дадатковыя цяжкасці, таму што неабходны новы пошук, больш наглыбленае веданне сучаснага матэрыялу, таму што неабходна раўнацца на ўмо створаных узораў са сваімі ўласнымі, роўнымі вынаходствам — прынамсі, звычайна добры мастацкі твор прыроўніваюць да вынаходства.

Таму перад нашай літаратурай, у тым ліку аб Вялікай Айчыннай вайне, узнікаюць ва ўсіх аспектах і новыя праблемы формы, і новыя праблемы зместу, і праблемы глыбінных даследаванняў у галіне псіхалогіі, праўды чалавечага характару, маралі і г. д.

Адзінае, што ў сувязі з гэтым я лічу неабходным заўважыць, дык гэта тое, што неправамерна гаварыць аб праўдзе характару, аб праўдзе чалавечай, аб праўдзе маральнай у шчыры ад сацыяльных фактараў.

Ші маральная, ші чалавечая, ші псіхалагічная праўда савецкага народа, савецкага салдата не можа быць зразумета ў адрыве ад таго, што гэта савецкі салдат, духоўны свет якога сфарміраваны дзесяцігоддзямі жыцця ва ўмовах сацыялістычнага грамадства.

Гэта была не проста вайна, гэта была вайна Савецкага Саюза супроць фашызму, як ударнай сілы капіталістычнага свету. І пачыналася яна ў надзвычай складаных для нашай краіны, для нашага народа ўмовах — мы былі напярэдадні вайны адзінай сацыялістычнай краінай, і вакол нашых граніц, як і штатцына на шалёным сабаку, шчырыліся штыкі варожка нам капіталістычнага свету.



А. Сафронаў дае аўтограф.  
Фота Ул. КРУКА.

# НЕЎМІРУЧЫ ПОДЗВІТ НАРОДА У ВЯЛІКАЙ

## А Б М Е Р К А В А Н Н Е    Д А К Л А Д А

### ПАДРАСТАЮЧАМУ ПАКАЛЕННЮ — ЦІКАВЫЯ ТВОРЫ

З выступлення  
Сяргея БАРУЗДЗІНА

Паважаныя сябры!  
Сёння тут, у Мінску, на зямлі Беларусі, успамінаючы тры гады напярэддзі слаўнага трыццацігоддзя, адчуваеш, ты сам у тых гадах, ты сам з тымі людзьмі, з якімі шлоў цяжкімі франтавымі дарогамі.

А маючы на ўвазе нараду, хочацца сказаць: усё аказалася настолькі важна для нас, людзей, якія наогул шмат набачылі, шмат сустрэліся з людзьмі, што не сказаць вам за гэта, шаноўныя гаспадары, на вашай зямлі дзякуй — проста пельга. Вялікае дзякуй.

Як рэдактар часопіса, які друкуе і памала твораў беларускай літаратуры, не магу не выказаць адну думку: беларуская проза за апошнія 10—15 гадоў у нашай вялікай і шматграннай усесаюзнай літаратуры заняла такое месца, якому могуць заздрасці многія іншыя літаратуры. Я магу назваць шмат імён: Мележ, Быкаў, Брыль, Шамякін, Кулакоўскі, Ткачоў, Лынькоў, Броўка, Навуменка, Чыгрынаў, Адамовіч і многія іншыя. Я называю толькі тых, якія друкаваліся ці друкуюцца ў часопісе «Дружба народаў» ці ў дадатку да яго. Мы гэтым ганарымся! І калі ў Маскве ганарымся, дык як жа вам не ганарыцца?

Я не магу не сказаць сёння аб адной справе, аб якой часткова сказаў Л. Якіменка, хачу разгледзець яе хоць бы на адным прыкладзе.

Вельмі важна, каб пра ваіну побач з творамі, што пісаліся ў гады ваіны (а гэта ў асноўным былі творы рускіх пісьменнікаў), быў шэраг вялікіх твораў у іншых літаратурах. Гэтая задача цяпер пасільная для кожнай нацыянальнай літаратуры. Такую рэч, як раман Авіжуса «Страчаны дом», я, напрыклад, лічу твораў, да якога патрэбна адносіцца вельмі сур'ёзна. І справа тут не ў тым, што раман вылучаны на атрыманне Ленінскай прэміі. Гэты твор — вельмі сур'ёзная з'ява, і б сказаць — не толькі савецкай літаратуры, а нават сусветнага значэння.

І яшчэ мне хацелася б сказаць аб адной з'яве, аб якой часткова гаварыў Леў Рыгоравіч. Я маю на ўвазе так званую дакументальную прозу. Але тут я хачу з ім паспрачацца, таму што ён аднёс работу Канстанціна Сіманавы «Розныя дні ваіны» да дакументальнай прозы. Я глыбока перакананы, што два тамы Сіманавы, якія ён сціпа назваў «Дзёнік пісьменніка» і «Розныя дні ваіны», яшчэ будуць ацэнены крытыкай як адна з самых сур'ёзных і цікавых з'яў нашай літаратуры — не мемуарнай, не дзённікавай.

Я не магу, як пісьменнік, што мае дачыненне да дзіцячай літаратуры, не сказаць хоць некалькі слоў аб ёй. Вы помніце, у гады ваіны з'явіліся кнігі, якія выканалі вялікую ролю ў выхаванні цэлага пакалення нашых людзей. Напрыклад, «Сын палка» Катаева ці «Малышок» Лінстанавы. «Малышок» — гэта першая дзіцячая кніга аб хлопчыку, які стаў ля станка і рабіў дэталі для танкаў.

А выдатныя патрыятычныя вершы С. Міхалюка, С. Маршака, А. Барто і многіх іншых паэтаў. На гэтых творах мы і пасля ваіны выходзілі пакаленні сваіх дзяцей.

Мне здаецца, што гаворачы сёння аб ваенна-патрыятычнай тэме, мы таксама павінны гаварыць і аб ваенна-патрыятычным выхаванні падрастаючага пакалення. І павінны падтрымліваць тых пісьменнікаў, хто звярта-

ецца да ваеннай тэмы ў дзіцячай літаратуры.

Я лічу, што аб пісьменніках, якія думалі аб будучым пакаленні, звяртаюцца сваёй творчасцю да будучыні, г. зн. да маленькага чытача, мы павінны працягнуць клопат і ў Маскве, і ў Мінску, і ў іншых гарадах краіны, дзе ствараюцца добрыя кнігі для дзяцей і юнацтва.

### І ПРА МІРНЫЯ БУДНІ ТАКСАМА

З выступлення намесніка  
начальніка Палітпраўлення  
Чырванасцяжнай Беларускай  
ваеннай акругі  
генерал-маёра авіяцыі  
Ф. М. КЛЕЦКІНА

У Пастанове ЦК КПСС «Аб 30-годдзі Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гадоў» глыбока раскрыты гістарычнае значэнне нашай перамогі над фашызмам, яе вытокі і ўплыў на лёс чалавецтва, вызначаны задачы ідэалагічнай і выхаваўчай работы, намерана знява перспектыва кожнаму савецкаму чалавеку ў барацьбе за набытую камунізму ў нашай краіне, умацаванне эканамічнай і абароннай магутнасці Радзімы.

Есць у гэтай найважнейшай пастанове радкі, якія непасрэдна адрасаваны творчай інтэлігенцыі. Сэнс іх надзвычай дакладна стасуецца з імкненнямі пісьменнікаў, кінематаграфістаў, крытыкаў, мастакоў, якія ўвесь свой талент, усю цэльнасць душы і сэрца аддаюць уважліва і мастацкім творах гераічнага мінулага і сённяшняга нашай партыі, арміі, народа, ваеннага подзвігу савецкіх людзей у змаганні з чорнымі сіламі фашызму.

У глыбокім і змястоўным выступленні П. М. Машэрава, у дакладзе таварыша Якіменкі аддадзена пажыццёвае майстраванне слова, якія пішуць творы, дастойныя нашага часу. Дазвольце да гэтых цёплых слоў удзячнасці далучыць наша армейскае «дзякуй» і запэўніць вас, што героі, якіх таленавіта апелі М. Шолахаў, А. Твардоўскі, Ю. Бондараў, А. Карняйчук, К. Сіманавы, М. Танк, І. Шамякін, І. Мележ, І. Стаднюк, А. Ганчар, В. Кажэўнікаў, Ю. Эбанаці, Б. Васільеў, А. Адамовіч, В. Быкаў, П. Броўка, М. Аляксеў, І. Авіжус, атрымалі яшчэ адно жыццё і навечна засталіся ў вольным страі.

Вы ведаеце, таварышы, што для моладзі, і асабліва армейскай, характэрна абостраная цікавасць да ўсяго гераічнага і, рыхтуючы сябе да абароны Радзімы, юнакі ў ваенных мундзірах думкамі і справамі сваімі — з героямі Вялікай Айчыннай ваіны, няхай гэты абагулены мастацкі вобраз ці рэальная асоба — яны бяруць з іх прыклад.

Мы з поўным правам можам сказаць, што на вучэбных палях і стрэльбішчах, на палігонах і ў марскіх паходах, на аэрадромах і каля пультаў ракет гучыць заклік герояў бітвы пад Масквой і ў Беларусі, абаронцаў Сталінграда, тых, хто выстаяў пад Курскам, хто штурмаваў Берлін і разграміў японскіх мілітарыстаў.

У наш час, калі так непазнавальна павысіўся ўзровень духоўнай культуры асабовага складу арміі і ўзрос аб'ём ідэйнага выхавання салдат, матросаў, афіцэраў, з асаблівай вострастай паўстае пытанне аб ідэйна-мастацкай якасці твораў на ваенную тэму. Скажам прама, нашым воінам, што бачаць свой ідэал у вобразе героя-змагара, вернага сына партыі, не прыносяць радасці нават асобныя сустрэчы з персанажамі, пазбаўленымі сацыяльнай актыўнасці, з творамі, якія

так ці інакш прыніжаюць гераічныя здзяйсненні народа, бо героя, які пісе маральны прыклад для пераймання, вылучае само жыццё. Гэта ён, савецкі воін, выхаваны партыяй, не шкадуючы свайго жыцця, праходзіў вогненнымі вёрстамі ваіны. Праўдзіва расказаць імяна аб гэтым героі — удзячная і ганаровая мэта. Ці патрэбна гаварыць, што менавіта такі расказ аб вайне вельмі патрэбен для выхавання воінаў Савецкіх Узброеных Сіл.

Але такі падыход вытрымліваецца не ва ўсіх выпадках. Калі-нікалаў аўтары звяртаюцца да нехарактэрнай прыватнай з'явы, і гэта, пры ўсіх добрых імкненнях мастака, не дазваляе сказаць аб вайне галоўнага, сказаць таго, што вырашала зыход справы. Гэта вядзе да драбнатэм'я, а то і скажэння агульнага малюнку. Мастак, які піша аб Вялікай Айчыннай вайне, на-мойму, не можа, не павінен праходзіць міма галоўнага — гераізму, што праявіў наш народ у цяжкіх умовах, міма неўміручага подзвігу тых, хто змагаўся на пярэднім краі, на фронце, у тыле. Гэта яны над кіраўніцтвам КПСС знішчылі і разграмілі 507 фашысцкіх дывізіяў з 567, што ваявалі на працягу ваіны супраць нас на франтах, разграмілі фашызм. Менавіта гэты неўміручы подзвіг народа і нашых слаўных Узброеных Сіл, гераічныя справы партызан і падпольчыкаў чакаюць п'яра мастака, нашага падоўнага атрада савецкіх пісьменнікаў.

Не паслабляючы ўвагі да подзвігу савецкага народа ў гады мінулай ваіны, пісьменнікі звяртаюцца і да паказу жыцця арміі і флоту на сучасным этапе. Савецкія воіны, наша моладзь удзячны кожнаму аўтару, які ўвасабляе вобраз сённяшняга воіна. Па-сапраўднаму бяспечныя тэмы яшчэ нешматлікія творы, якія расказваюць аб сённяшняй Савецкай Арміі, прывіваюць любоў да яе, павагу да воінскай службы.

Творы аб войнах нашых дзён патрэбны не толькі асабовому складу нашай арміі, але і тым, каго чакае служба ў яе радах, хто задумваецца над выбарам ваеннай прафесіі.

Сённяшняя армія Краіны Саветаў — гэта невычарпальная тэма не толькі для паказу людзей ратнай працы, але і для вялікіх філасофскіх абагульненняў.

Вы ведаеце, што навукова-тэхнічная рэвалюцыя, якая закруціла ўсе сферы эканомікі і грамадскага жыцця, аказала свой уплыў і на нашы Узброеныя Сілы. Новае, раней не бачанае ўзбраенне маюць сыны і ўнукі герояў Вялікай Айчыннай ваіны. Яно ў многа разоў павялічыла агнявую і баявую магчымасці часцей і злучэнняў.

Зразумела, што авалодаць сучаснай зброй і баявой тэхнікай могуць толькі ўсебакова адукаваныя, фізічна развітыя людзі, якія глыбока разумеюць, якую адказную задачу ўсклаі на іх партыя і народ.

Выйграць сучасны бой, дасягнуць перамогі — справа надзвычай цяжкай, нават калі гэты бой вучэбны, у палігонных умовах. Але вось чытаеш калі-нікалаў расказ пра баявую вучобу салдат і сержантаў, іх палювую вывучку і здзіўляешся той лёгкасці, з якой аўтар вядзе чытача па дарогах вучэбнага бою. Часам у чытача ствараецца ўражанне, што салдаты па-заліхвацку гарнуюць на баявых машынах, лёгка, без асаблівай цяжкасці, выконваюць баявую задачу.

Некаторыя аўтары трапляюць у існую крайнасць. Акцэнтуючы ўвагу толькі на цяжкасці ваеннай службы, яны міжволі ствараюць уражанне, што ўсе сілы салдата забіраюць дзяжурствы, заняткі, вучэнні, наравы. Для адпачынку, заняткаў мастацтвам не застаецца часу. Але гэта памылковае меркаванне. У нашых воінаў — паўнакроўнае духоўнае жыццё, яны не замкнулі межамі ваенна-

га гарадка. Любы полк, дывізія маюць цесныя шэфскія сувязі з заводамі, калгасамі, навуковымі ўстановамі, ўстановамі культуры. За час службы воін убагацаецца палітычнымі ведамі, пашыраецца яго культурны круггляд, ён набывае навыкі самастойнай работы з творамі класікаў марксізму-ленізму. Адным словам, расце як чалавек, як грамадзянін нашай вялікай Радзімы.

Нядаўна ў друку было зменчана пісьмо Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнева экіпажу выдатнай атамнай надводнай лодкі Чырванасцяжнага Паўночнага флоту — начальніку Усеармейскага сацыялістычнага саборніцтва. Жадаючы воінам дастойна сустрэць трыццацігоддзе Вялікай Перамогі, Леанід Ільіч выказаў упэўненасць у тым, што асабовы склад арміі і флоту будзе свята захоўваць і памнажаць слаўныя рэвалюцыйныя і баявыя традыцыі нашага народа і яго Узброеных Сіл, якія пільна стаяць на абароне заваёў сацыялізму.

Адказам-рапартажам на гэтыя словы таварыша Л. І. Брэжнева было пісьмо Цэнтральнаму Камітэту партыі ад удзельнікаў Усеармейскай парады ідэалагічных работнікаў, у якім яны запэўнілі Ленінскі Цэнтральны Камітэт, што камуністы, камсамольцы, усе савецкія воіны будуць і надалей безапаветна служыць свайму народу, не шкадуючы сіл умацоўваць бяспеку сацыялістычнай Айчыны. Па першаму закліку Камуністычнай партыі Савецкіх Узброеных Сіл заўсёды гатовы выступіць на абарону свяцімых рубяжоў нашай любімай Радзімы, з гопапам выканаць свой патрыятычны і інтэрнацыянальны абавязак.

Гэтымі думкамі і імкненнямі жывуць нашы воіны. Іх свяцімым дэвізам з'яўляецца наказ XXIV з'езда партыі: «Усё, што створана народам, павінна быць падзеяна абаронцамі».

Савецкія Узброеныя Сілы ўяўляюць сабой узор сацыялістычнай арміі, магутны баявы калектыў воінаў, згуртаваных вакол Камуністычнай партыі, пастаянна гатовых да адбору любому агрэсару, калі ён асмеліцца напасці на нашу Радзіму, на дружэлюбныя нам краіны сацыялізму.

Дазвольце, таварышы, яшчэ раз падзякаваць вам, літаратарам, якія сваімі творамі дапамагаюць расціць дастойных прадаўжальнікаў баявой славы франтавікоў, жадаюць усім пісьменнікам нашай краіны моцнага здароўя, вялікіх творчых поспехаў у высакароднай працы ў імя нашай Радзімы і яе гераічных Узброеных Сіл.

### ПРА ГЕРОЯЎ — БУЙНЫМ ПЛАНАМ

З выступлення  
Юрыя ЗБАНАЦКАГА

Дарагія таварышы, сябры! Мне ад нашай украінскай дэлегацыі прадставілася магчымасць выступіць першым. Таму дазвольце мне ад прысутных таварышаў з Украіны, ад усёй нашай амаль тысячнай арміі літаратараў Украіны сардэчна вітаць удзельнікаў гэтай вялікай і цікавай нарады і выказаць надзею, што работа наша будзе неабходнай і плённай.

Асабліва нам хочацца падзякаваць арганізатараў гэтай нарады, ЦК Кампартыі і ўрад братняй Беларусі, бо ўжо зараз можна сказаць, што наша нарада пачалася вельмі цікава.

Сённяшні даклад П. М. Машэрава быў надзвычай глыбокім, ён убагаціў нас, даў напрамак нашай нарадзе.

Калі мы ехалі сюды, то думалі аб тым, што мы выступім, і напісалі свае выступленні, але даваліся нам запіскі адкладзі. Немагчыма гаварыць

# АЙЧЫННАЙ ВАЙНЕ І САВЕЦКАЯ ЛІТАРАТУРА

на запісках, якія напісаны загадзя. Нельга не кваліфікаваць, нельга не думаць, не ўведаваць таго, што было сказана, таго, што адбываецца ў зале! Хочацца выказаць вялікую ўдзячнасць Мінску, нашаму прыгожаму любімаму Мінску.

Калі адначасова 30-годдзе вызвалення беларускай зямлі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, то Мінску было прысвоена званне горада-героя. Мы ведалі раней, што гэты горад заслужоўвае і заслужоўваў такога звання тады, калі ён ляжаў у руінах, калі яшчэ біў фашыстаў.

Мы лічылі, што гэта Залатая Зорка павінна знайсці свайго героя, і мы былі вельмі рады, калі яна знайшла яго, і няхай з'яе на вуліцах Мінска ў стагоддзя!

Безумоўна, такая парада, якая сабралася сёння, магла б быць упрыгожаннем і нашай сталіцы Масквы. І горад Кіеў з задавальненнем прыняў бы ўсіх пісьменнікаў і быў бы вельмі горды, калі б гэтая парада праводзілася ў Кіеве. Але мы аддаем даніну першынства вам, таму што беларуская літаратура заслужоўвае вельмі вялікай увагі і павагі!

Дзякуй жа вам за тое, што вы запрасілі нас на гэтую вялікае свята. Мы можам зараз гаварыць аб многіх праблемах, па многіх пунктах і тэзісах даклада Льва Якіменкі, мы маглі б аб многім наспрачацца. Але не ў гэтых галоўнае: трэба думаць, што на ўсіх гэтых пытаннях будучы спрачацца і надалей. І калі нашы спрэчкі спыняцца, то спыніцца літаратура. Галоўнае ж — гэта правярэць нашу літаратуру жыццём, выверыць на колькі яна адпавядае жыццю. Гэтую літаратуру пачалі ствараць — і рускую, і беларускую, і ўкраінскую, і літаратуры іншых рэспублік — пісьменнікі да таго яшчэ, як гітлераўцы вераломна напалі на нашу краіну. Вы памятаеце, як камсамольскія паэты заклікалі да пільнасці: калі трэба будзе, то прыраўняць да штыкі! І замянілі. І тут да месца прыгадаць, хоць у дакладзе гаварылася аб усёй літаратуры, некалькі слоў аб украінскай літаратуры. Мы ганарымся нашым цудоўным Паўлом Тычынам, які ў першыя дні вайны звярнуўся да народа з палымным заклікам: «Разбіць ворага!» Мы ганарымся Міколам Бажанам, які ў першыя дні вайны напісаў вершы, з якімі народ партызанскія атрады ішлі на барацьбу.

Я магу назваць многія творы, напісаныя аб Вялікай Айчыннай вайне нашымі ўкраінскімі пісьменнікамі. Але не буду гэтага рабіць з-за недахопу часу. Скажу толькі, што напісана больш як 1200 твораў на тэму аб Вялікай Айчыннай вайне. Некаторыя з іх не вытрымалі выпрабаванняў часам, некаторыя сталі прадметам для крытычных размоў, але без гэтага не бывае, я сумняваюся, ці можна без гэтага дабіцца поўнага поспеху.

Вельмі добра, што людзі бяруцца

за творы аб Вялікай Айчыннай вайне. І хоць мінула ўжо трыццаць гадоў пасля вайны, але мы з асаблівай увагай адносімся да тэмы вайны.

Тут гаварылі аб наўнасці ў творах элементаў дакументалізму. Мне здаецца, што на нашай нарадзе гэтае пытанне павінна быць больш праяснена. Ці добра гэта, ці дрэнна? Вельмі добра. Да гэтага ідзе наша літаратура. Безумоўна, трэба паказаць гістарычныя асобы, героі, незалежна ад таго, загінулі яны ў баях за Радзіму, ці жылі сёння. Раскажу аб лёсе аднаго легендарнага чалавека. Я маю на ўвазе Героя Савецкага Саюза Кузьму Савельевіча Гнедаша, якога можна паставіць у адзін рад з такімі легендарнымі героямі-разведчыкамі, як Кузняцоў, Зорге, Мідзведзеў і іншымі слаўнымі героямі. Мне давялося з Гнедашам знаходзіцца разам цэлы год. Гэта быў цяжкі час. Мы, партызаны, рабілі ўсё, каб дапамагчы разведчыку, таму што разумелі, што гэты адзін чалавек робіць, мажліва, больш, чым увесь партызанскі атрад і нават злучэнне. Ён сапраўды зрабіў вялікую справу. Мы не раз пераходзілі Дняпр, хадзілі ў Палескую вобласць. У сваёй кнізе я два раздзелы прысвячаю гэтаму вядомаму краю, і яны, бадай, самыя лепшыя ў ёй. Беларуская зямля! Калі ўбачылі яе, не маглі ўтрымацца ад слёз. У некаторых месцах яна была зялёная і цудоўная, як неба, а ў іншых — спаленая пажарамі...

Але вярнуся да расказа аб Гнедашы. Пасля падвігу на Дняпры ён быў перакінуты на тэрыторыю Беларусі. Там дзейнічаў. Але 19 чэрвеня 1944 года частка яго групы была акружана, Гнедаш загінуў смерцю героя. Я ўважліва чытаў багамолаўскі раман і думаю, што Багамолаў карытаўся матэрыяламі аб Гнедашы. І як не пісаць аб такіх людзях!

Ці меў падставу, ці не Барыс Гусеў напісаць пра яго аповесць, не ведаючы падрабязнасцей? Безумоўна, мы, якія добра ведалі гэтага героя, са многім можам не пагадзіцца ў кнізе. Але я не выступаю супроць гэтай кнігі, наадварот, я дапамогу аўтару нешта выправіць. На аўтарскае бачанне гэтага героя я не раблю замах. Няхай ён піша яго такім, якім ён яму ўяўляецца, хай убачаць яго такім і людзі. Гэты пісьменнік вельмі рамантызаваў героя. Я ведаў Гнедаша і пісаў пра яго, як пра чалавека працы, пра чалавека вайны, для мяне ён не быў чалавекам з легенды. Ён быў звычайным таварышам, ён рабіў сваю справу, і ніхто ў той час аб гераізме не думаў. Я асабіста лічу, што гераізм заключаецца ў тым, што чалавек робіць сваю справу як мага лепш, па-сапраўднаму. Менавіта таму да працаўнікоў, да воінаў так стасуюцца ласкавае, мушнае, добрае слова — гераізм... Трэба не баяцца паказаць і жывых людзей, як мага больш праўдзіва і ішчэ адзін момант. Мне вельмі спадабалася выступленне Чакоўскага. Ён правільна прадсцерагае ў сваім выступленні ад фашысцкіх памагатых, якія ўзнялі галовы.

Таварышы! Мы раз'едземся пасля нашай нарады па сваіх рэспубліках. Асабіста мы раіліся ў сваёй дэлегацыі і рашылі, што калі вернемся дамоў, абавязкова збяром пісьменніцкую арганізацыю рэспублікі і раскажам аб гэтым прадстаўнічым форуме. Я ўпэўнены, што кожнае выказанае тут слова, кожная выказаная тут думка знойдуць водгук у сэрцах літаратараў нашай шматнацыянальнай краіны.

Пасля святкавання 30-годдзя Перамогі мы будзем з новымі поспехамі, з новым энтузіязмам працаваць над той тэмай, якая будзе вечнай у нашай літаратуры. А калі мы, ветэраны вайны, яе не паспеем закончыць, то і ўпэўнены, што гэта зробіць тыя, хто прыйдзе пасля нас, каму жыць у добрым і слаўным грамадстве — пры камунізме.

## І ЗА ТАГО ХЛОПЦА...

3 выступлення  
Лазіза КАЮМОВА

Як і ва ўсім Савецкім Саюзе, ва Узбекістане працоўныя справы накіраваны на тое, каб 30-годдзе нашай Вялікай Перамогі сустрэць дастойнымі падарункамі.

Сярод самых папулярных сёння ў моладзі Ташкента дэвізаў вельмі часта гучаць словы: «працаваць за слабе і за таго хлопца, які не вярнуўся з вайны».

Як уся наша шматнацыянальная літаратура, узбекская літаратура стварае вобраз героя, якога сёння мы называем «той хлопец».

Хто ж ён, «той хлопец»? Магчыма, гэта разведчык Сітажыдзін Валіеў, які загінуў у чэрвені 1942 года, вяртаючыся з аперацыі.

Ці можа, Герой Савецкага Саюза Мамадалі Талывалдыеў, адзін з двухсот васьмідзсяці Герояў Савецкага Саюза — узбекаў, вядомы партызан Беларусі.

А, можа, гэта адзін з тых, прозвішчы якіх я сустракаў у далёкім Харэзме, вельмі далёкім ад вайны Харэзме, дзе на адных могілках ёсць помнік з мемарыяльнай дошкай, на якой высечаны 330 імёнаў загінуўшых. Такія помнікі бачыў я ў іншых нашых рэспубліках і ў зарубажных краінах, чытаў узбекскія прозвішчы на могілках Рыгі і Вільнюса, на курганах Беларусі і Украіны, у Польшчы і ГДР, Венгрыі і Балгарыі, Югаславіі і Аўстрыі.

Хаця Сярэдняя Азія была глыбокім тылам, але яна была цесна звязана з фронтам, і вельмі многа слаўных імёнаў варты таго, каб іх увекавечыла літаратура. Нашы пісьменнікі прымаюць удзел у высакароднай справе ўвекавечвання подзвігу нашага народа на вайне.

Мы агульнымі намаганнямі ствараем мастацкі вобраз «таго хлопца». Гэта робяць Н. Сафарыў і М. Шавардзін, А. Шухрат і А. Мухтар, Х. Гулям і Б. Пармузін, С. Ахметаў і Х. Назіраў, А. Якубаў і У. Умарбекаў і іншыя мае калегі — пісьменнікі Узбекістана.

Мы ішчэ ў вялікім даўгу перад нашымі героямі, і як бы ні быў багаты іх збірны мастацкі вобраз, яшчэ багацейшы яго прататып.

Таму мне здаецца, што гэта адна з тых, якія патрабуюць асабліва сур'ёзнага падыходу. Таму і крытыка павінна адносіцца да твораў пра нашых герояў з павышанай патрабавальнасцю. І часам бывае вельмі крыўдна, калі бачыш, што асобныя перыяды гісторыі Вялікай Айчыннай вайны застаюцца мала асветленымі ў літаратуры, асабліва той перыяд, калі наша армія выконвала сваю вялікую вызваленчую місію.

Сёння з гэтай трыбуны вельмі хараша гаварылі аб сувязі фронту з тылам. Сапраўды, працаўнікі вёскі і горада там, у тыле, у цяжкіх умовах кавалі нашу агульную перамогу. Я згодны з таварышамі, што вялікія подзвігі старых, жанчын, дзяцей у тыле не атрымалі належнага адлюстравання ў нашай літаратуры.

Гэтая тэма далёка не вычарпана. Мы гаварылі, што шматнацыянальная савецкая літаратура паспяхова развіваецца ва ўзаемаўзбагачэнні і ўзаемадзеянні. Цудоўныя прыклады такога ўзаемадзеяння маюцца ў гісторыі літаратуры перыяду Вялікай Айчыннай вайны. Калі выдатны беларускі паэт Якуб Колас у час вайны пісаў у Ташкенце патрыятычныя вершы, якія гучалі па ўсёй краіне, то узбекскі паэт Шэйх-заде пісаў баладу «Капітан Гастэла». Такіх прыкладаў вельмі шмат.

Вайна была выпрабаваннем, у ёй выявілася ідэйная вышыня, духоўнае багацце савецкага чалавека. Дружба народаў у арсенале ідэалогіі савецкага салдата займала далёка не апошняе месца. Імяна пачуццё інтэрнацыянальнай дружбы нарадзіла многія баявыя подзвігі і на фронце, і ў тыле.

Тэма дружбы народаў і высакародная, і ўдзячная, і фактычна невычарпаная. І ўсе савецкія пісьменнікі, ствараючы мастацкі летапіс Вялікай Айчыннай вайны, аддаюць сваю даніну гэтай тэме.

## ДУХОЎНЫ СВЕТА САЛДАТА

3 выступлення  
Мікалая ГРЫБАЧОВА

Я з вялікім задавальненнем і асаблівай слухаў прамому П. М. Машэрава і даклад Л. Г. Якіменкі.

Калі мы гаворым аб вайнавай літаратуры, мы павінны, па-першае, мець на ўвазе, што вайнавая літаратура — гэта не асобнае збудаванне, не нешта такое, што стаіць убаку, а састаўная частка мастацкага летапісу народнага жыцця. І ў якасці такога вайнавай літаратура Расіі складалася ўжо больш за стагоддзе таму назад.

Дастаткова нагадаць «Палтаву», «Капітанскую дачку» А. Пушкіна, «Барадзіно» М. Лермантава. Нарэшце, была «Вайна і мір» Л. Талстога. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі на новай, шматнацыянальнай базе вайна-рэвалюцыйнай літаратура набыла новы размах. Успомніце «Разгром» А. Фадзеева — твор невялікі, але надзвычай змястоўны і цікавы на манеры, па мастацкаму метаду, па выразнасці складаных праблем. А «Ціхі Дон» М. Шалахава, «Блуканне па пакутах» А. Талстога. Я бяру толькі буйныя творы. Гэта вялікая рэвалюцыйная літаратура савецкага перыяду, якая мае міжнароднае значэнне.

Таму літаратуру аб Вялікай Айчыннай вайне мы ў сваіх даследаваннях не можам адрываць ад таго, што было створана раней.

Вельмі добра працаваць у літаратуры, калі яна мае такія цудоўныя, сусветнага гучання творы.

З другога боку, гэта стварае для сённяшніх пісьменнікаў, для сённяшніх мастакоў слова і дадатковыя цяжкасці, таму што неабходны новы пошук, больш паглыбленае веданне сучаснага матэрыялу, таму што неабходна раўняцца на ўжо створаныя ўзоры са сваімі ўласнымі, роўнымі вынаходствам — прынамсі, звычайна добры мастацкі твор прыроўняваюць да вынаходства.

Таму перад нашай літаратурай, у тым ліку аб Вялікай Айчыннай вайне, узнікаюць ва ўсіх аспектах і новыя праблемныя формы, і новыя праблемы зместу, і праблемы глыбінных даследаванняў у галіне псіхалогіі, праўды чалавечага характару, маралі і г. д.

Адзінае, што ў сувязі з гэтым я лічу неабходным заўважыць, дык гэта тое, што неправамерна гаварыць аб праўдзе характару, аб праўдзе чалавечай, аб праўдзе маральнай у адкрыце ад сацыяльных фактараў.

Ні маральная, ні чалавечая, ні псіхалагічная праўда савецкага народа, савецкага салдата не можа быць зразумета ў адрыве ад таго, што гэта савецкі салдат, духоўны свет якога сфарміраваны дзесяцігоддзямі жыцця ва ўмовах сацыялістычнага грамадства.

Гэта была не проста вайна, гэта была вайна Савецкага Саюза супроць фашызму, як ударнай сілы капіталістычнага свету. І пачыналася яна ў надзвычай складаных для нашай краіны, для нашага народа ўмовах — мы былі напярэдадні вайны адзінай сацыялістычнай краінай, і вакол нашых граніц, як шчэпа на шалёным сабаку, шчэрлыліся штыкі ворага нам капіталістычнага свету.



А. Сафраонаў дае аўтограф. Фота Ул. КРУКА.



Мы, савецкія людзі, і ў перадваенны перыяд, і знаходзячыся на вайне, ужо ведалі перавагі сацыялістычнага ладу, мы былі выхаваны ў духу асіюных сацыялістычных прынцыпаў, і іменна з гэтай прычыны, а не толькі таму, што мы спрадвеку адважны народ, — савецкая армія, савецкія салдаты і афіцэры, савецкі народ у тыле паказвалі ўзоры стойкасці, якіх няма ў аналах сусветнай гісторыі.

Мне думаецца, заўсёды, калі заходзіць размова аб вайне, у мастацкай літаратуры або ў мастацкай публіцыстыцы неабходна разглядаць усе гэтыя пытанні ў адзіным комплексе.

Нарэшце, калі мы хавалі паўшых таварышаў, мы гаварылі: «Загінуў са славай у барацьбе за свабоду Радзімы», і ў той час гэта была правільная і адзіна магчымая ў нашых вуснах формула па той простае прычыне, што ў час вайны мы бачылі свет і жыццё ў сектары абстраля, у межах таго, што відаць з амбразуры: гэта і твой шлях, і тваё жыццё, і смерць. З таго часу мінулі дзесяцігоддзі, хутка мы будзем святкаваць 30-годдзе Перамогі, і ўжо сёння я пра сваіх загінуўшых таварышаў сказаў бы не толькі так, што «вы са славай і хваляй загінулі ў барацьбе за свабоду нашай Радзімы». Не, і тыя, хто спіць у беларускай зямлі, і тыя, хто спіць у зямлі іншых рэспублік — на Украіне і каля Волгі, на Доне, і на Данцы, на Берагах Віслы, і на берагах Шпрэе — усе яны загінулі не толькі за свабоду і незалежнасць сваёй Радзімы, але і за сцвярдзенне сацыялізму ў чалавечстве, таму, што калі мы гаворым пра Перамогу і пра вынікі вайны, то павінны мець на ўвазе не толькі выгнанне фашызму з нашай савецкай тэрыторыі і гаварыць не толькі аб вызваленні краін Еўропы. Усё значна шырэй — таму, што сёння мы глядзім не з акапа і не з амбразуры, а з арбіты спадарожнікаў. Усё значна шырэй — таму што наша перамога ў вайне павярнула сусветную гісторыю, гісторыю чалавечтва ў другое рэчышча, у выніку яе нарадзілася сацыялістычная сістэма.

Цяпер рэвалюцыйны працэс стаў сусветным. Гэта таксама вынік нашай перамогі, і гэта павялічвае яе славу і значэнне.

Дарчы, як разглядалі сацыялізм не толькі да вайны, але і ў час вайны? Тлумэні, напрыклад, гаварыў, будучы сенатарам, яшчэ не будучы прэзідэнтам, што калі мы ўбачым, што перамагае Германія, мы павінны дапамагачь Расіі, калі мы ўбачым, што перамагае Расія, мы павінны дапамагачь Германіі, і няхай яны знішчаюць адзін аднаго як мага больш. Гэта — з мэтай сусветнага панавання капіталістычнай сістэмы. Вельмі зразумелая мэта!

Таму, ствараючы сёння творы аб Вялікай Айчыннай вайне, аб салдатах і камбатах, аб генералах, аб людзях, аб народзе, які ўзяўся на барацьбу, мы — пісьменнікі сярэдзіны 70-х гадоў — павінны мець на ўвазе ўсё гэта. Не для таго, каб публіцыстычнай скорараворкай мармытаць гэтыя ісціны, а для таго, каб лепей было зразумела, што зрабілі наш народ, наша армія ў вайну, каб лепей было зразумела ўсё гістарычнае значэнне нашага подзвігу.

У заключэнне я прачытаю верш, які не быў яшчэ апублікаваны і які, на маю думку, мае адносіны да тэмы нашай нарады. Неяк К. Сіманаў спытаў у мяне, ці сляцца мне яшчэ ваен-

ныя сны. (Я быў у 1942 годзе камбатам на Сталінградскім фронце). Я сказаў: — Так, сляцца, але ўжо радзей, хаця, калі сляцца, то гэта даволі цяжка.

#### БЕССМЕННЫЯ СОЛДАТ

Дон в рассветах течет, как густое вино.  
Под Еланской олоп наш распахан давно.  
И давно ни мундира на мне, ни ремня —  
Нет войны. Но война не ушла от меня.  
Не ушла. Все гремит, все тревожит она.  
Поднимает в атаку из мирного сна,  
Сердце жмёт, пистолет из-за пояса врет,  
Криком рот раздирает, бросает вперед.  
Добеги или нет? Добеги или нет?  
А за окнами синий и тихий рассвет,  
А друзья, что в степи умирали донской?  
А бессмертность беды и тревоги людской?

«Сгинь ты, сгинь! — бормочу я войне. —  
Отпусти!  
Сколько тяжкую ношу мне эту нести?»  
Но вступаёт рассудок с правами судьи  
Отдохни, подлечись, но забвенья нежди.

Позабить о войне, чтобы путь поровней?  
А два брата твои, что погибли на ней?  
А друзья, что в степи умирали донской?  
А бессмертность беды и тревоги людской?

Не поймет меня сын, не простит меня мать,  
Если стану в забвенья сползать.

Обожжет меня, прапедет в гнев своем,  
Хмурый взглядом седой инвалид  
С костылем.

Жизнь едина и целостна. Боль и восторг,  
Настоящее с прошлым — все в общий итог.  
И в ее полотно ни единую нить  
Не дано никому от друзей отделить.

Память прошлого — это бессменный солдат,  
У него под охраной музей и детсад,  
Песня первой любви, в рощах птичья возня,  
Созиданье и утро грядущего дня!

## АБ ВАЙНЕ МЫ БУДЗЕМ ПІСАЦЬ...

З выступлення  
Івана НАВУМЕНКІ

Беларускі раман малады па ўзросту, ён нават маладзейшы за Кастрычніцкую рэвалюцыю, якая дала яму жыццё. Але за пяцьдзесят з невялікім гадоў ён перажыў даволі бурны ўзлёт, стаў прыкметнай з'явай у савецкай літаратуры, заняў належнае месца ў шэрагу літаратур з больш багатымі і развітымі традыцыямі. Крытыка і літаратуразнаўцы знайшлі тэрмін для вытлумачэння гэтага феномена — працэс паскоранага развіцця. Тэрмін правільны. Але для паскоранага развіцця былі адпаведныя ўмовы. Іх стварыла Савецкая ўлада, Камуністычная партыя сваёй культурнай палітыкай.

Беларускі ваенны раман у асноўным узнік, як раман партызанскі. Для гэтага былі таксама свае прычыны. З самых даўніх часоў праз лясы і палі Беларусі замежныя палчывы ішлі заваёўваць Расію. Ішлі шведы, польскія войскі Лжэздзітрыя, французы. І сустрэкалі іх тут, на спрадвечна славянскай зямлі, сялянскімі косамі, сякерамі і рагачанамі. Народная памяць і паданні ўсё гэта захавалі.

У гады грамадзянскай вайны Беларусь бачыла дзве акупацыі — спачатку кайзераўскую, нямецкую, затым белапольшую.

Вогненны вал франтоў Айчыннай вайны двойчы — з Захаду на Усход і з Усходу на Захад — пракаціўся па дарогах, гарадах і вёсках Беларусі. Напэўна, няма патрэбы даказваць, які дагэтуль нябачаны размах атрымаў партызанскі рух у гады Айчыннай вайны — факты агудльняюць. У ваеннае чатырохгоддзе з новай незвычайнай сілай пацвердзілася вернасць беларускага народа ідэям Кастрычніка, ідэалам камунізму і савецкага патрыятызму. Думаецца, як ніколі раней, у гады Айчыннай вайны беларускі народ раскрыў гордую сваю душу, паказаў здольнасць да гістарычнага дзеяння, праявіў імкненне да адзінства з іншымі савецкімі народамі, да таго, што мы звычайна называем дружбай народаў... На палях жа бітваў, вызвалючы Беларусь, у шматлікіх партызанскіх атрадах ваявалі і паміралі сыны і дачкі іншых народаў.

У гады Вялікай Айчыннай вайны вельмі адчувальна, калі можна так сказаць, рэльефна праявілася адзінства асабістага і грамадскага ў чалавеку. Падпарадкаваўшы ўсе свае сілы адзінай патрыятычнай ідэі, чалавечая асоба робіцца яшчэ больш значнай і цэльнай.

Усё гэта не магло не паўплываць на пошукі беларускіх пісьменнікаў, у прыватнасці, на лёс рамана, Белару-

скі раман і звязаны з ім жанры нарадзіліся, як эпас рэвалюцый, барацьбы, параметрамі яго было сувымярэнне лёсаў асобы з лёсамі народа, грамадства, можна сказаць, што ў ім нават не мыслілася аўтаномная, незалежная ад вятроў і павеваў часу існаванне асобы. «Раман-лёс» і «раман-падзея» ў вопыце беларускай прозы, бадай, зліваліся ў адзінае.

У беларускай прозе подзвіг народа, стойкасць, мужнасць савецкага чалавека ўвасоблены ў ваенных раманах К. Чорнага і раманах, напісаных пасля вайны. — «Глыбокая плынь» І. Шамякіна, «Мінскі напрамак» І. Мележа, «Бекапомныя дні» М. Лынькова, «Расстаёмся ненадоўга» А. Кулакоўскага, «Эгуртаванасць» М. Ткачова і інш. Магутным стымулятарам у гэтым сэнсе была і агудльняючая проза, у якой ужо з'явіліся такія творы, як «Яны змагаліся за Радзіму» М. Шолохава, «Васіль Цёркін» А. Твардоўскага, «Дні і ночы» К. Сіманава, «Сакавін-красавік» В. Кажэўнікава, «Фронт» А. Карнейчука, «Маладая гвардыя» А. Фадзеева, «Нашэсце» Л. Ліонава, «Спадарожнікі» В. Пановай, «Зорка» Э. Казакевіча, «Сцяганосцы» А. Ганчара і інш. Мясца асабіста ўсхвалявала аповесць В. Аveckіна «З франтавым прывітаннем».

Але галоўнае, мабыць, было ў тым, што Айчынная вайна, якая вылучыла таленавітых военачальнікаў, палкаводцаў, партызанскіх камандзіраў, павінна была вылучыць і сваіх песняроў, сваіх, так сказаць, летапісцаў, пісьменнікаў. Адно з іх прыйшло ў літаратуру раней, другія — пазней.

У канцы 50-х — пачатку 60-х гадоў беларуская проза атрымала значнае папаўненне: амаль адразу былі заўважаны ваенныя аповесці В. Быкава, партызанская дыялогія А. Адамовіча, раман Я. Брыля «Птушкі і гнёзды», апавяданні і аповесці І. Пташнікова, Б. Сачанкі, В. Адамчыка, М. Стральцова, І. Чыгрынава і іншых. Новы перыяд творчасці надыходзіць і ў пісьменнікаў, якія паспрабавалі ўжо сваё піро на ваеннай тэме. Скажам, паэтыка, бачанне свету ў аповесці І. Шамякіна «Агонь і снег» істотна адрозніваюцца ад ідэйна-мастацкіх прынцыпаў, якія леглі ў аснову першага шамаякінскага рамана «Глыбокая плынь».

Але так ці інакш, калі мы пішам аб вайне, то павінны раскрываць героіку яе ўдзельнікаў, бо народ у Айчыннай вайне здзейсніў найвышэйшы подзвіг. Так што няма парванага ланцуга паміж творами, якія напісаны ў вайну і адразу пасля вайны, і кнігамі апошніх двух дзесяцігоддзяў. Творы, якія з'явіліся ў апошнія два дзесяцігоддзі, звяртаюць вялікую ўвагу на паводзіны, духоўны свет радавога ўдзельніка вайны, на той, часам непрыкметны, бок вайны, без якога самая герачная армія не выйграе ні адзінай баталі. Але справа не толькі ў гэтым. Беларуская проза — і ў прыватнасці раман — развілася ў гэтыя гады ў рэчышчы агудльняючай прозы, і для нас на гэтым этапе ўласцівы тыя ж рысы і асаблівасці, што і для ўсёй савецкай літаратуры. Пільная ўвага да народнага жыцця, да яго вытокаў, імкненне да самастойных адкрыццяў, адмоўная рэакцыя на творы схематычна-ілюстрацыйныя — гэтыя працэсы праявіліся не толькі ў нас, але і ў прозе рускай, украінскай, літоўскай, латыскай і г. д. Існуе паміж імі пераклічка матываў, праблем, самога падыходу да жыццёвага матэрыялу. Савецкая літаратура аб вайне была і застаецца літаратурай подзвігу, толькі гэты подзвіг не крыклівы і шумны, ён здзяйсняецца ва ўмовах, якія толькі і бываюць на вайне, у абставінах драматычных і трагічных. У творах Ю. Бондарова, В. Быкава, Г. Бакланова, А. Апаньева мы бачым савецкага чалавека тварам у твар з армадамі танкаў, самалётаў, знішчальнага артылерыйскага і мінамётнага агню. Гарыць зямля, усё новакал ператвараецца ў распуляную плазму, але чалавек не здаецца, знаходзіць у сабе сілу заставацца чалавекам.

У беларускай літаратуры няма, бадай, пісьменніка, які не пісаў бы аб партызанскай барацьбе. У меры сваіх сіл і магчымасцей гэту тэму распрацоўвалі І. Гурені, Ул. Карпаў, Т. Хадкевіч, М. Паслядовіч, Р. Няхай, У. Краўчанка, І. Новікаў, М. Даніленка, Л. Арабей, А. Асіпенка, М. Аляксееў, М. Кругавых, У. Шахавец, А. Савіцкі, Ул. Федасеенка, А. Кар-

пюк, А. Васілевіч, Ул. Паўлаў, А. Кудравец, Ул. Дамашэвіч, П. Місько, С. Грахоўскі, П. Кавалёў, А. Стаховіч, Р. Сабаленка і многія іншыя. Літаратура проста не магла далей развівацца, не адказаўшы на пытанне, што такое фашызм, таму што фашызм замахнуўся на само існаванне народаў, на тыя духоўныя каштоўнасці, без якіх літаратура нельга ўявіць. Паказальна, што пішучы аб вайне і сям'я маладыя пісьменнікі, якія нарадзіліся ў канцы 40-х, у 50-я гады, і вайны не бачылі нават дзіцячымі вачамі.

Моцная ў нашай літаратуры тэма пакалення, якое ў юнацкім, нават дзіцячым узросце сустрэла Айчынную вайну. Некалі Аляксандр Фадзееў, разважаючы аб духоўным абліччы пакалення маладагвардзейцаў, сказаў, што яно рамантычнае і практычнае адначасова. Я лічу, што літаратура аб вайне, калі гутарка ідзе аб моладзі, аб трывожным каханні, шчасці ў час ліхалецця, не супрацьпаказаны рамантычныя фарбы. Даваенная моладзь, з асяроддзя якой выйшла столькі вядомых лётчыкаў і ётчы, снайпераў, разведчыкаў, партызан-падрыўнікоў, падпольчыкаў, выдучалася абвостранай увагай да рамантыкі подзвігу, яна як бы прадчувала, што неўзабаве і на яе плечы ляжа груз цяжкіх выпрабаванняў. Моладзь гэтая рана ўступіла ў жыццё, ірвалася да практычных спраў.

Вельмі правільныя словы, сказаныя ў адным з пасляваенных партыйных дакументаў, аб тым, што мы не вярталі б Вялікай Айчыннай вайны, і калі б не выхавалі моладзь у духу адназначнага ідэалам Савецкай улады. З малаком маці ўспрыняла даваенная моладзь гэтыя высокія ідэалы, усю савецкую атмасферу, калі перад кожным адкрываліся шляхі-дарогі ў вялікае жыццё. Усё гэта юнакі і дзяўчаты апошняй вайны гатовы былі абараняць цаной уласнага жыцця. Менавіта тут вытокі таго бяспрыкладнага ў гісторыі герызму, які паказаў савецкія людзі ў Вялікай Айчыннай вайне.

Панёшы вялізныя страты, ахвяраваўшы мільёнамі жыццяў, пераадолеўшы пасляваенныя цяжкасці, савецкая моладзь мінула вайны ў сваім свеце ўспрымання нават аддалена не нагадала «страчанае пакаленне» першай сусветнай вайны, апетае Рэмаркам, Хемінгуэем і іншымі пісьменнікамі Захаду.

Аб Айчыннай вайне мы яшчэ будзем пісаць і пісаць. Мне здаецца, што надыходзіць час нейкага сінтэзу, панарамнасці, «шматгалоснасці» ў адлюстраванні падзей вайны, хоць і нельга выключыць з'яўлення лакальных або вельмі «прыватных» твораў. Мірнае жыццё, працэсы, якія ў ім адбываюцца, праблемы, якія ўзнікаюць, — жадаем мы гэтага ці не жадаем, — працэдуруюцца, уздзейнічаюць на адлюстраванне ваеннай тэмы. У той жа час яны як бы абстрагуюць той зрок, адчуванне, якія захаваліся ва ўдзельнікаў вайны яшчэ з ваенных дзён, хоць яны і прыкметна пастарэлі.

## САДРУЖНАСЦЬ ЛІТАРАТУРЫ І КІНЕМАТОГРАФА

З выступлення  
Аляксандра КАРАГАНОВА

Таварышы! У сучасных умовах вельмі цяжка гаварыць аб грамадскай ролі літаратуры, не думаючы аб тым, якую аўдыторыю набывае літаратура вялікага і малага экраннаў кінематографа і тэлебачання, не думаючы аб тым, якія духоўныя і эмацыянальныя імпульсы да выражэнсці слова дадаюць пластыка і дынаміка экраннага вобраза, садружнасць літаратуры і кінематографа. Я мог бы назваць прыклады, каб паказаць, наколькі плённая і неабходная садружнасць дзвюх мус.

Наша ваенная літаратура ў садружнасці з іншымі відамі мастацтва зараз ва ўсім свеце змагаецца супроць тых палітыкаў і ідэолагаў, якія хочуць укараціць памяць народа, каб ім лягчэй было кіраваць.

Ваенная літаратура разам з кінематографам шмат робіць для выхавання гістарычнага і філасофскага мыслення чалавека. Літаратура і кінемата-



М. Калачынскі і С. Смірноў.



графія выступаюць разам супроць рознай буржуазнай хлусі аб Вялікі і Айчынай вайне, супроць хлусі хітрай, і гэтага нельга недацэннаваць.

Цяпер буржуазная кінематаграфія выпускае адзін за адным фільмы, якія паказваюць рашаючы перамогі саюзнікаў і замоўчваюць перамогі савецкага народа.

І яшчэ хваля фільмаў — экранізацыя літаратурных твораў аб антыфашысцкім супраціўленні. Гэта зусім новая з'ява, якая нарадзілася ў Францыі, пайшла па Італіі і па ўсёй Еўропе. У Францыі такія фільмы называюць «этра» (ад слова «ўспамін»). Сярод студэнцкай і рабочай моладзі, якая некалькі гадоў назад выходзіла на вуліцу, існуе вялікая патрэба ведаць, што было ў час вайны з фашызмам.

Ветэраны вайны хочуць прыгадаць гэта. Прагрэсіўныя кінематаграфісты і пісьменнікі хацелі адказаць на гэтыя пытанні і духоўныя патрэбы ў сваіх творах. Але буржуазія, з уласцівай ёй хітрасцю, спрытнасцю, перахоплівае гэтую частку мастацтва і літаратуры, каб выкарыстаць яе як зброю самаабароны.

Буржуазія ў час сваёй рэвалюцыі свае прыгожыя ідэалы прыраўноўвала да ідэалаў усяго чалавецтва. Зараз яна спрабуе прыраўняць свае грахі да грахоў усяго чалавецтва, каб знішчыць пошукі альтэрнатывы.

У гэтых умовах садружнасць літаратуры, кінематаграфіі і тэлебачання набывае вялікую сацыяльную і палітычную ролю. Бо гаворка ідзе пра сучаснага чалавека, сучасную моладзь, якая шмат чытае. Але колькі зараз наша моладзь глядзіць тэлевізар і кінематаграфію ў гэтых умовах працадзіснасці мае асаблівае значэнне.

У складанай барацьбе з варожай ідэалогіяй нам патрэбна баявое ўзаемадзеянне літаратуры і кінематаграфіі, ўзаемадзеянне ўсіх відаў мастацтва супроць буржуазнай ідэалогіі, за ідэалогію сацыялістычную.

## ДОБРАЯ КНИГА—ТАКСАМА ГЕРОІКА

З выступлення Закі НУРЫ

Вайна яшчэ жыве ў шрамах на целе і ў ранах на сэрцы чалавека. Вялікі яе ўплыў на сучаснасць. Мы з яе павінны ўзяць шмат і для будучыні, бо яшчэ на зямлі існуюць да зубоў узброены імперыялізм і сілы фашызму.

Не ўладны будзе час над радкамі і старонкамі кніг, калі яны не пакінуць чытача раўнадушным. Данясуць яму з мінулага ў сучаснасць той гераізм і вайне, які, разам з рэвалюцыйнымі і працоўнымі традыцыямі, мае надзвычайнае значэнне для выхавання пакалення ў духу сацыялістычнага патрыятызму і інтэрнацыяналізму, высокай пільнасці і пастаяннай га-тоўнасці да абароны Радзімы.

Подзвіг фронту і тылу ў час вайны ўжо дастаткова шырока і шматгранна апеты ў творах літаратур усіх братніх рэспублік краіны. Нядаўна выйшла кніга ў выдавецтве «Советский писатель», дзе сабраны творы ўдзельнікаў вайны, якія пішуць на 55 мовах. Гэтая кніга называецца «Байцы найай батарэй». Добры падарунак да 50-годдзя Перамогі.

Толькі Савецкая Татарыя выдала ўжо больш за сорак раманаў і апавесцей, амаль столькі ж сюжэтных-падзейных пэем, каля двух дзесяткаў п'ес. Шмат кніг нарысаў, апавяданняў і вершаў. Многія з гэтых кніг перакладаліся на мовы народаў СССР і народаў свету. «Маабіці сшытак» вершаў Героя Савецкага Саюза Мусы Джаліла ў ліку адной з першых кніг аб подзвігу ратным і паэтычным быў удастоены Ленінскай прэміі.

Тытанічная фігура — манумент савецкага воіна-пераможцы ўзнята на высокім пастамеце ў Берліне... Усё ў воіне велічна, урачыста і глыбока сімвалічна: і пяшчотна прыцснутае да грудзей выратаванае дзіця, і меч, які прызначаны караць усіх, хто яшчэ адважыцца сеяць смерць на зямлі.

Шільнаму позірку воіна бачны адсюль і світанак вызваленых ім самім краін Еўропы, бачны і прасторы Азіі,

Афрыкі, Лацінскай Амерыкі, дзе пасля разгрому гітлераўскага ў Германіі і мілітарызму ў Японіі многія краіны вызваліліся ад нацыянальнага рабства.

Некалі вялікі Ньютан пісаў: «Калі я бачыў далей, чым іншыя, то гэта таму, што я стаяў на плячах гігантаў». Вось і наш савецкі воіны, герой-пераможца, бачыць далёка таму, што народжаная Кастрычнікам савецкая Бацькаўшчына — гігант. Магутнасць яе сацыялістычнай эканомікі ўзняла яго на вышыню такога подзвігу. Стаіць ён на пастамеце з асаблівага матэрыяла, які сімвалізуе незвычайную трываласць пераможных ідэй камунізму, нашага маральна-палітычнага адзінства.

Што тычыцца мастацкай характарыстыкі баявых, дзелаў і чалавечых якасцей пераможцы, то ён — перш за ўсё выхаваны нашай партыяй новы чалавек дваццатага стагоддзя, ідэйна-перакананы патрыёт Айчыны з крышталёва чыстым сумленнем, унутрана гатовы да бясплітнай барацьбы з ворагам. Толькі такі салдат або партызан, такі афіцэр або генерал сваю вернасць абавязку і непакінуў веру ў справядлівую справу, калі гэта трэба было, маглі даказаць, пратраніўшы самалёт ворага або закрывшы сваім целам амбразуру. Подзвіг для яго, як і свабода, — усядомленая неабходнасць.

Але не супроць народа, краіны вялікага Маркса і палымянага Тэльмана, краіны Гётэ, Баха і Бетховена змагаўся савецкі воіны-пераможца. Яго мсіяй было выратаванне народаў ад тэрору фашысцкай дыктатуры, буйнага фінансаванага капіталу.

Не цяжка ўявіць, як урачыста была пастаўлена кропка вайне апошнім выстралам воіна-пераможцы, каб на зямлі пасля гэтага працягвалася толькі мірнае наступленне яго Айчыны пад лозунгам «Хочаш міру — змагайся за палітыку міру».

«Душа былога воіна стала яшчэ больш перапоўненай любоўю да жывіц, да блізкіх, да працы, да справы, зноў жа гераічнай.

Дух дзелаў і твораў, высокай патрабавальнасці і самакрытычнасці на гэтым форуме, несумненна, дапаможа нам дабіцца яшчэ лепшага ў творчасці, яшчэ больш яркімі фарбамі мы будзем пісаць рысы характару героя.

У гэтай сувязі хачу падзяліцца думкамі аб некаторых момантах, на якія, мяркую, трэба звярнуць увагу.

Першае звязана з якасцю — заўсёды галоўнай праблемай творчасці, самы ж цудоўны намер можна звесці на нішто, неахайна ўзятымі напракт прыёмамі. А падабенства прыёмаў, асабліва ў вершах, дужа пачало, як мне здаецца, кідацца ў вочы.

«Я забіты пад Ржэвам...» — так назваў свой верш Аляксандр Твардоўскі, дзе гаворыць аб неўміручасці сам той, хто загінуў. Усё тут ідзе ад учышкаў і думак байца. Ніякай дэкларацыі і залішняга захаплення. Гэты верш стаў неўміручым гэтак жа, як і яго герой.

Некалькі ў іншым ключы, але таксама па-мастацку своеасабліва, загаварыў капітан у вядомым вершы грузінскага паэта Іраклія Абашыдзе ў 1942 годзе.

А вось у апошнія гады дзе-нідзе чытач сустракае адна тыпныя вершы, асабліва маладых аўтараў, якія не ведаюць вайны і толькі таму вымушаны гаварыць аб ёй вуснамі загінуўшых. Прыём досыць лёгкі, а расказы толькі прыбліжныя. Такое паўтарэнне, падабенства не можа не помесціць.

Моладзь — будучыня нашай літаратуры. Распрацоўка вайнавай тэмы з цягам часу стане, натуральна, толькі іх справай. Вось тут і ўзіркае вельмі складанае пытанне.

...Я воевал, знаць, недаром,  
Война вошла ко мне в глаза:  
Закат мне кажется похором,  
Артподготовкою — гроза.

Такім, напрыклад, дудзінскім радкамі наша літаратурная змена загаварыць не зможа, працуючы на літаратурнаму матэрыялу, на расказах удзельнікаў вайны або архіўных крыніцах. Мне здаецца, трэба сіламі друкаваных органаў нашай крытыкі, канкрэтнымі захадамі пісьменніцкіх арганізацый кляпатліва накіроўваць творчасць маладых, каб наблізіць іх да матэрыялаў вайны, да ветэранаў, арганізаваць практычную вучобу ў літаратурным інстытуце, на Вышэйшых літаратурных курсах, на аддзя-

леннях мовы і літаратуры універсітэтаў...

І, нарэшце, апошняя, таварышы, — аб усмешцы, аб веселасці ў кнігах пра байца. Вясеўлы настрой — адна з рыс савецкага характару. Лепшы прыклад з вайнавай паэзіі — класічны вобраз Васілія Цёркіна, які нават у цяжкіх абставінах не сумаваў, падтрымліваў і падбадзёрваў таварышаў жартам ці ёмістай рэплікай, трапным досціпам і да месца ўжытым народным выслоўем. Многія матэрыялы малафарматнай тады беларускай сацыяльна-гаспадарчай газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну» партызаны чыталі насельніцтву папамі. Гэтыя матэрыялы выклікалі вялікі гней супроць ворага. Мне і зараз прыгадваецца тлумачэнне слова «гектар» з «Малой партызанскай энцыклапедыі». Вось што азначае гэты тэрмін: «Гектар — гэта адзінка зямельнай меры. Пры добрай працы партызан на адным гектары ўкладваецца некалькі соцень фашыстаў». Хто не прагне з нашых чытачоў, з вас, таварышы, сустрачы з кнігай разумнай і вясеўлай?

Армія наша, па словах Горкага, заўсёды была і ёсць не толькі магутная вайнавая сіла, але яна з'яўляецца сілай і культурнай. Сапраўдны баец — ён і сам у душы паэт і творца. Пісаць аб ім самую лепшую кнігу, усё глыбей і больш рашуча растлумачваць яго пераўздымную мужнасць — гэта таксама героіка.

Пажадаем жа адзін аднаму, каб на гэтым фронце кожны пісьменнік здзяйсняў подзвігі.

## НАШ ПАЧЭСНЫ АБАВЯЗАК

З выступлення  
Муліна КАНААТА

У адной з дырэктыву гітлераўскага плана «Барбаросы» характарызаваўся нацыі Савецкага Саюза: якія яны па характару, быту і мораву. У гэтай дырэктыве аб беларускім народзе гаварылася, што гэта добры, вельмі мяккі народ і ён не будзе ўяўляць вялікай небяспекі для Германіі і ў час вайны, і пасля «перамогі».

Але складальнікі гэтага плана памыліліся ў галоўным. Беларускі народ сапраўды добры, мяккі, цудоўны і пяшчотны, ды толькі ў адносінах да сяброў. Фашысты памыліліся, складаючы свае захопніцкія планы. Беларускі народ сустраў іх, як злалых ворагаў.

Мне па свайму ўзросту не давялося быць удзельнікам Вялікай Айчынай вайны. Але я пішу на гэту тэму. Часам мне задаюць пытанне: чаму вы пішаце пра вайну? Адказваць на гэта цяжка. Няма ў нашай краіне сям'і, якую б не закранула вайна. Не вярнуўся з фронту бацька, брат, сын... Гэта — незалечаныя раны. Гэта — як шрамы, якія турбуюць чалавека ў непагадзь. А непагадзь гэта прыходзіць тады, калі мы слухаем радыё, глядзім тэлевізійную перадачу і даведваемся, што недзе разгарэўся яшчэ адзін

ачаг вайны, што яшчэ і сёння спальваюцца напалмам дзеці...

Магчыма, як паэт я і пачаўся з таго, што чытаў пісьмы брата. Ён служыў у артылерыі. Калі я вырас, то адправіўся па месцах былых бацькі, і нарадзілася паэма «Дняпроўскія хвалі», якая вызначыла мой творчы шлях. Я не знайшоў магільна брата, але я знайшоў памяд аб ім у шчырых і добрых сэрцах людзей.

Магчыма, самыя цяжкія тэмы ў паэзіі, але і самыя галоўныя — жыццё, каханне, смерць. Я б дадаў да гэтага яшчэ адно слова — подзвіг. Тое, што савецкі народ адстаў — і якой цаной адстаў — было сапраўды найвялікшым подзвігам у гісторыі чалавецтва.

У студэнцкія гады я часта сустракаўся з былымі франтавікамі, прагна лавіў кожнае іх слова. А колькі раз казалі мне і ўсім нам палымяныя вершы і паэмы — «Кіраў з намі», «Чакан мяне», «Зямлянка», «Сіняя хустачка»! І былі яшчэ вершы таджык-скага паэта Хабіба Юсуфі — вершы пра салдацкія пісьмы.

Да нас, у горы, прыходзілі песні і вершы аб вайне. Навабранцы спявалі «Вставай, страна огромная...», «Васілія Цёркіна» чытала нам Валя Смалянка. Яна выкладала ў нас рускую мову і літаратуру. Паэма А. Твардоўскага была настольнай кнігай, падручнікам, на якім мы, таджыкі, у свой час вывучалі вялікую рускую мову.

Нялёгка гаварыць аб тым, што прывяло мяне да вайнавай тэмы, але адыцці ад яе я не магу.

Польскі грамадзянін Веслаў Путоўскі загінуў у нашай краіне, змагаючыся за перамогу рэвалюцыі. А ў гады Вялікай Айчынай вайны яго сын не вярнуўся з бітвы на Доне. У Таджыкістане для дзяцей з Польшчы былі адкрыты тры дзіцячыя дамы. Разам з імі раслі і мужнелі асацельны дзеці таджыкаў, беларусаў, рускіх. А ў сціснутым колам блакады Ленінградзе нападгалодныя рабочыя друкавалі для таджыкскіх школьнікаў падручнікі. Як важны стратэгічны груз, на лёдавай дарозе, пад бамбёжкай і артылерыйскім абстрэлам накіроўваліся яны ў глыбокі тыл...

Уславіць усенародны подзвіг у Вялікай Айчынай вайне — наш пачэсны абавязак. Мае равеснікі, такія выдатныя паэты, як Марцінківічус, Раждзественскі, Сулейманаў, Вазнісенскі, Ісаеў, зноў і зноў вяртаюцца да гэтай вялікай і адказнай тэмы. Мы павінны яшчэ глыбей асэнсаваць вопыт і боль народа, мы павінны сваім публіцыстычным словам паэзіі ўзняць трывогу аб становішчы ў тых частках свету, дзе яшчэ пануе прыгнёт, льецца кроў, дзе вазні паміраюць у турмах, лагерах, як, напрыклад, у Чылі, Паўднёвым В'етнаме.

Мы ведаем, што і сёння ў некаторых краінах дзейнічаюць ідэалогіі карычневай пауціны, паслядоўнікі гітлераўскіх галаварэзаў.

Вось чаму Вялікая Айчыная вайна, як прыклад мужнай барацьбы савецкага народа супроць фашызму, заўжды будзе надзейнай тэмай у творчасці літаратараў.



І. Мележ, В. Емельяненка, Я. Брыль.





Аляксея Кулакоўскага «Расстаёмся ненадоўга», які называўся ўжо тут, у значнай ступені паслужыла і тое, што пісьменнік перад гэтым працаваў над мемуарамі партызанскага камандуючага Васіля Іванавіча Казлова.

У лепшых партызанскіх мемуарах ёсць адна асабліва цудоўная якасць — іх аўтары не толькі выдуць рахунак баявых спраў, але і рахунак усенароднай падтрымкі партызанскай арміі, рахунак мужнай цеплыні і добраўтанаванага мірнага насельніцтва. Хацелася б, каб у новых кнігах успамінаў не згасала гэтая пачуццёва-глыбокая пашаны перад людзьмі, якія апрашалі і кармілі партызанскую армію, дзяліліся з ёю апошнім.

Словам, думаючы пра заўтрашні дзень вайны, мы павінны зыходзіць і з гэтага імкнення сучаснага чытача — вычарпальна і глыбока ведаць рэчаіснасць тых векапомных год. І надалей дарагой будзе кожная крупіна праўды, кожны істотны штырх, які ўзбагаціць і ўдакладніць карціну жыцця і барацьбы народа ў гэтыя гады вайны.

Але, калі мы гаворым, што вайна — гэта невячарпальная, то маем на ўвазе і нешта іншае, больш складанае. Гаворка ідзе не столькі аб назнашванні новых фактаў і сітуацый, колькі аб назнашванні новых ідэй, праблем і характараў, якія б дапамагалі глыбей разумець сацыяльныя, стратэгічныя і маральныя асновы нашай перамогі над фашызмам і яе гістарычных вынікаў.

Апошнія 10—15 гадоў былі надзвычай плённымі на шляху такіх пошукаў, хаця і не ўсё без разбору мы павінны заносіць у нашы дасягненні і ператвараць у традыцыі. Час паказаў, што гэта быў у пэўнай ступені супярэчлівы працэс — не выпадкова менавіта на плацдарме вайны літаратуры ўзніклі самыя вострыя спрэчкі і дыскусіі па кардынальных праблемах сацыялістычнага рэалізму. Жывая мастацкая практыка давала пэўныя падставы для трывогі з нагоды зніжэння гераічнага пафасу ў асобных творах, з нагоды аднабаковага вырашэння праблемы чалавека і абставін, страты пачуцця гістарызму ў трактоўцы ходу і характару вайны, праўдзівую абстрактнага гуманізму, прасталінейнага спалучэння праблем вайны і сучаснасці.

Літаратура аб вайне сёння — гэта велізарны малярны надзвычай няроўным, рэзка кантрастным рэльефам. Тут можна арыентавацца па розніцы. Можна, скажам, зацікавіцца позіткам за горныя вяршыні і не звяртаць увагі на тое, што робіцца ў далінах. Ёсць гэтакі аднабаковае тэарэтычнае абгрунтаванне: літаратурны працэс, маўляў, вызначаецца лепшымі мастацкімі дасягненнямі дадзенага часу. А дасягненні сёння больш чым трэба, каб збудаваць самую пафасную пазітыўную канцэпцыю. Колькі крытычных аглядаў і даследаванняў будзе менавіта на такім выбарчым прынцыпу! Чытаеш ішоўную крытычную работу і складваецца ўражанне, што агонь высокіх ісцін і высокага майстэрства палыхае літаральна ў кожным слове літаратуры аб вайне. Але пасля ўсё ж такі спусціцца з горнай вяршыні ў даліну і тут урачысты настрой хутка зніжае, бо тут адкрываецца іншая, вельмі странная карціна. Тут сустрачеш усё, што хочаш, — і рыторыку, і хадульнасць, і фальшыўную патэтыку, і пустаслоўе ў прафесійнальным адзенні сучаснай літаратурнай моды, і вынікі памылковага погляду некаторых з маладых, што нібыта пра вайну пісаць лягчэй, наколькі там, маўляў, усё было на віду, і звычайную літаратурную шэраць, якая выклікае цікавасць толькі з аднаго боку: з чыёй дапамогаю і па якіх меркаваннях яе выводзяць у людзі.

Не будзем усыпляць сябе занадта агульнай формулай, што чытач наш культурна і эстэтычна вырас і не прымае слабых і фальшывых твораў. Усё ён прымае і спажывае, таму што ён шматмільённы, розны.

На жаль, у нас не праводзіцца шырокага сацыялагічнага даследавання, якія б дапамагалі атрымаць поўнае ўяўленне аб ступені папулярнасці розных кніг аб вайне. Але і некаторыя прыватныя або ўскосныя назіранні добра пераконваюць у тым, што часам аднолькавае абарачэнне маюць вельмі, а то і занадта розныя ідэйна-мастацкія каштоўнасці. І нам, крытыкам, займаючыся асэнсаваннем і абгульчэннем новых тэндэнцый у раз-

віцці літаратуры аб вайне, узбіраючыся на вяршыні складаных праблем, не варта пазбягаць пры гэтым чарчовай, прафілактычнай работы, звязанай, так сказаць, з абаронай чытача ад лёгкаважкай чытанні, ад уплыву тых кніг, якія праўду вайны эпохі падмываюць яе літаратурным сурагатам.

Давайце не будзем паддавацца гіпнозу важнай тэмы. Гэта ж запісана ў нашым прафесійнальным буквары — не толькі пра што, але і як.

## РАДКІ НАРАДЖАЛІСЯ Ў АГНІ

З выступлення Анатоля АБРАМАВА

Амаль ніводзін артыкул аб савецкай літаратуры гадоў вайны не абыходзіцца без пацвярджэння таго факта, што літаратура тых гадоў, насуперак вядомаму афарызму «калі гавораць гарматы, музы маўчаць», не толькі не маўчала, але і развілася, брала новыя эстэтычныя вышыні. Не проста аказалася вызначыць сутнасць гэтага развіцця. А менавіта яна — надзвычай глыбокая. І вось тут я не згодзен з тымі, хто гаварыў, што пасля вайны вайна літаратура яшчэ не вывучана і не вывучаецца.

У вайна пазіі ўвесь час адлюстроўваліся важныя працэсы яе развіцця. У незвычайна канцэнтраванай форме ў ёй выразіліся новыя рысы, якія прадаўжаюць развіцця і сёння. Гэта, перш-наперш, больш глыбокае асэнсаванне чалавека і глыбока прыцыповы паварот да даследавання фактараў маралі. Ад чалавека-творцы рэвалюцыі, узятага падкрэслена ў яго ўласным сённяшнім жыцці і даволі часта «ва ўсёрасійскім маштабе», літаратура пераходзіць да чалавека-гаспадара і абаронцы Радзімы, які мае свае глыбокія гістарычныя каранні і сваю індывідуальнасць. Мы не адразу гэта заўважылі ў ходзе вайны, калі стваралася такая літаратура.

Вядома, што ў розных жанрах гэтая з'ява адбывалася па-рознаму. Мабыць, больш за ўсё гэта тычыцца пазіі, але ў прычыне — указаная з'ява ахапіла ўсе роды і жанры.

У савецкай літаратуры гадоў вайны адзін з самых устойлівых матываў — чалавек, які ўбірае ў сябе ўсю гісторыю Радзімы. Кожным пісьменнікам такі матыву выражаецца па-свойму.

У нас ёсць сур'ёзныя дасягненні ў крытыцы. Некаторыя з крытычных работ народжаны асэнсаваннем таго ж вопыту, што паказаны і ў кнігах «ваенных пісьменнікаў». У той жа час, як мы спрачаліся аб структуралізме, аб межах выкарыстання семіотыкі ў літаратуразнаўчым даследаванні, у крытыку ішоў вопыт, ішлі назіранні, вынесеныя з такога жыццёвага матэрыялу, як чалавек на вайне, літаратура на вайне. Гэтыя назіранні далі шмат новага нашай крытыцы, шмат новага нашым даследаванням. Але вайна і крытыка, а, магчыма, і самі метады крытыкі, важныя аспекты ў прынцыпах аналізу літаратурнага твора — тэма амаль не вывучаная, хаця яна звязана з даследаваннямі праблематыкі Вялікай Айчыннай вайны.

Такім чынам, разважаючы над праблемамі крытыкі, літаратуразнаўства, мы не можам забываць аб літаратуры гадоў вайны, аб яе вопыце, які ўсё сваё значэнне захоўвае і сёння.

Жыццё, менавіта чалавечы жыццё, было б пазбаўлена сэнсу, калі б мінулае знікла бяследна, а будучае толькі ўяўлялася б за якімсьці наймаверным блакітным гарызонтам, пакідаючы жывому чалавеку, чалавеку сёння толькі навалак зямлі над нагамі, магчыма, і дастаткова вялікі, каб на ім тварыць. Для творчасці патрэбна сувязь. Неабходна адчуванне мінулага ў сённяшнім, а сённяшняга ў будучым.

## ВЫКРЫВАЦЬ ФАШЫЗМ

З выступлення Юлія ВАНАГА

Дарагія таварышы! Мне ўспамінаецца такі ж прадстаўнічы форум у 1941 годзе, калі да нас, у маладую

савецкую рэспубліку, Аляксандр Фадзееў прывёз самую прадстаўнічую дэлегацыю савецкіх літаратараў. Сярод іх былі масквічы — Лебедзеў-Кумач, зусім маладыя тады С. Міхайлаў і Я. Далматоўскі, ленынградцы М. Зощчанка і А. Пракоф'еў, з Беларусі — Я. Купала, П. Броўка, з Узбекістана — Зульфія са сваім мужам, вялікім паэтам, які загінуў у аўтакатастрофе ў гады вайны.

Наша рэспубліка, як і ўсе прыбалтыйскія, у пэўнай меры мелі асаблівае становішча, у прыватнасці, у пачатку вайны. Чаму я пачаў са з'езда? Таму што пасля яго заканацэння на наступную раніцу на Рыгу пачалі падаць бомбы і не толькі бомбы, але і дыверсанты.

І мне давалася літаральна на другі дзень пасля закрыцця з'езда ўступіць у бой з варожымі парашутыстамі.

Мы сабраліся як былі ўдзельнікі баёў супроць фашызму. У нашай дывізіі былі добраахвотнікі-камуністы, камсамольцы, прадстаўнікі савецкага актыву, перадавой інтэлігенцыі, пісьменнікі, паэты, кампазітары. Мы бралі вінтоўкі і ішлі ў бой. Пісьменнікі працавалі на першай лініі, таму што былі карэспандэнтамі дывізіійнай газеты. Мы ішлі кожны дзень на перадавую і вярталіся ў сваю газету.

Я прайшоў вайну як салдат. Пачаў радавым, а закончыў сержантам. Думаю, што год юбілею нашай Перамогі тым для нас, літаратараў вайна тэмы, знамянальны, што ён вывеў нас на тэрыторыю вышыню, аддаў належае гэтай тэме.

Вялікая Айчынная вайна была схваткай дзвюх ідэалогій, барацьбой супроць страшнай ідэалогіі фашызму, якая пагражала знішчэннем чалавецтва, знішчэннем чалавечы ў чалавеку.

Таму я вельмі ўдзячны Мінску, што ён даў трыбуны для такой сур'ёзнай размовы аб адной з галоўных нашых задач — сваім высокамастацкімі творамі выкрываць сутнасць і прыроду фашызму.

## МЫ ГЭТАЙ ПАМЯЦІ ВЕРНЫЯ

З выступлення студэнткі БДУ імя У. І. Леніна Галіны ПАКІСЛЮК

Дарагія сябры! Я бліжэй шчаслівая, што маю гонар ад імя шматтысячнага студэнцтва, шматлікіх навучэнцаў сардэчна вітаць вас, дарагіх гасцей, прадстаўнікоў братніх літаратур нашай вялікай шматнацыянальнай Радзімы, вітаць у горадзе-героі Мінску. Нашы сэрцы напоўнены гонарам і пачуццём найвялікшай удзячнасці за тое, што гэты пісьменніцкі форум праходзіць менавіта ў нашай рэспубліцы, народ якой плячо ў плячо ў братнім яднанні з усімі народамі Савецкай Айчыны можна змагацца з ненавісным ворагам і выстаяць у гэтыя гады вайны ліхалецця. У гісторыю Вялікай Айчыннай вайны Беларусь увайшла, як рэспубліка-партызанка.

І я маю равеснікі не бачылі вайны, мы ведаем аб ёй па расказах бацькоў і маці, старэйшых братоў і сябрёр. І асабліва выразна зразумець велічыню подзвіг нашага народа дапамагаюць

вашы творы. Сёння ў нас у гасцях яракае сувор'е самых відных літаратараў, у чыёй творчасці тэма подзвігу народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны займае галоўнае месца. Канстанцін Сіманаў і Аляксандр Чакоўскі, Сяргей Смірноў і Васіль Быкаў, Сяргей Баруздын і Анатоль Сафронаў, Мікалай Грыбачоў і Іван Мележ, — дзесяткі нашых любімых пісьменнікаў і паэтаў стварылі неўміручы, паспраўднаму гераічны летапіс, на якім будучы выхоўвацца многія пакаленні савецкіх людзей.

Мы клянёмся берагчы такой вялікай даной заваяваны мір, зрабіць усё, каб яшчэ прыгажэйшай, цудоўнай стала наша савецкая Радзіма.

Ідаем Вам вялікіх творчых поспехаў!

## ПІСАЦЬ АБ ДОБЛЕСЦІ І СЛАВЕ

З выступлення Сяргея СМІРНОВА

Калі азірнешся назад і прасочыш шлях літаратуры аб Вялікай Айчыннай вайне, то гэты шлях — ад «Ільіны» яе, неўміручага «Васіля Цёркіна», да апошняга рамана У. Багамолава «У жніўні 1944 года» — немалы, і прыбядняцца не варта. Шмат зроблена цікавага, важнага, вялікага ў адлюстраванні літаратурай подзвігу герояў Вялікай Айчыннай. Аднак літаратура ўсё ж у даўгу наконт паказу вайны. Мала яшчэ кніг аб нашай перамозе, аб ролі Савецкай Арміі і вызваленні Еўропы ад гітлераў. Разам з тым з'яўляецца непатрэбнае супрацьпастаўленне другога перыяду вайны першаму, цяжэйшаму.

Абсалютна правільна сказаў Л. Яніменка ў сваім змястоўным дакладзе, што гераічнае — гэта абавязкова пераадоленне і ступень цяжкасці, якую даводзіцца пераадоляваць, з'яўляецца паказчыкам ступені гераічнасці ўчынкаў чалавека.

Вядома, другі перыяд вайны быў цяжкі, звязаны з вялікімі стратамі — вораг быў моцны і небяспечны. Але ж становішча ў параўнанні з першым перыядам рэзка змянілася. Фрыдрых II, якога так любіў цытаваць Гітлер, гаварыў, што бог дапамагае вялікім батальёнам. У нас у 1943—45 гадах былі вялікія батальёны, мы мелі перавагу над ворагам у танках, авіяцыі, баявой тэхніцы.

Але першы перыяд быў асабліва цяжкі. Ён патрабаваў ад нас вельмі вялікага, гераічнага напружання. Аднак мы аказаліся пераможцамі. Мы паказалі сябе народам, які не шкадаваў нічога ў імя перамогі. У 1941—42 гадах раскрыўся ва ўсю шырыню арганізатарскі геній нашай партыі, у нябачана кароткі тэрмін уся гаспадарка краіны ператварылася ў адзіны ваенны лагер.

У гэтыя гады выявілася магутнасць нашай Савецкай дзяржавы і аказалася, што не мы — калос на гліняных нагах, а ворагі нашы, і рухнулі іх надзеі на тое, што мы пацярпім паражэнне.

Раскрылася ва ўсю шырыню і глыбіню душа нашага народа, яго незвычайная грамадзянскасць, калі людзі — ад акадэміка, які ішоў у народнае апалчэнне, да калгасніка — зразумелі,



А. Кулакоўскі, Ю. Збанацкі, І. Шамякін.

Фота Ул. ЛУПЕНКІ і А. НІКАЛАЕВА. (БЕЛТА).

што прыйшла на нашу зямлю такая бяда, побач з якой ніякі асабістыя беды не маюць значэння, і не мае значэння, ці ты будзеш жыць, ці загінеш, ці застанецца на зямлі твая сям'я, ці захавасца на зямлі твая вёска або горад, ці яа іх будучы скінуты бомбы, таму што пытанне было ў тым, быць ці не быць нашай вялікай краіне, нашаму народу, нашай вялікай справе будучыцтва камунізму, якой было аддадзена столькі сіл і энергіі. Хачу заўважыць, што пра гэта зараз некалькі асабліва думаецца, бо мы знаходзімся на гераічнай беларускай зямлі, на зямлі пагранічніка Краіны Саветаў, а Беларусь можна назваць падручным пагранічнікам. Яна прымае на сябе першы ўдар ворага. Тры цяжкія гады рэспубліка змагалася як незломны басей з акупантамі, здзіўляючы пачаццямі падарожжяў.

Мы толькі што вярнуліся з Брэста. Я выкажу думку ўсёй нашай групы, якая набыла там, што мы адчулі яшчэ з большай глыбінёй і вострашчэй падарожжяў, ажыццёўлены ўсім нашым народам, і ў тым ліку беларусамі, на сваёй зямлі.

Не выпадкова столькі выдатных беларускіх пісьменнікаў дала беларуская зямля: Івана Шмякіна, Івана Мележа. Я не буду ўсіх пералічваць, іх многа: такіх пісьменнікаў, як Васіль Быкаў, усе ведаюць. Не магу не пагадаць яго цудоўнай апавесці «Дажыць да світання», вобраз лейтэнанта Іваноўскага, які толькі паспеў скончыць школу і ваеннае вучылішча, прабыў на вайне ўсяго некалькі дзён і тым не менш, нягледзячы на ўсе ўдары лёсу, змагаецца да канца са спаркайнай уязвеннасцю ў тым, што ён вайшчэ рабіць, не думае аб смерці, разумеючы, што ён выконвае свой абавязак перад Радзімай.

Гэта калі хочаце, вобраз нашага народа ў 1941 годзе, народа, які з такой жа стойкасцю пераносіў цяжкасці і паражэнні першых дзён вайны і здолеў павярнуць яе кола. І прайшоў пераможным паходам ад Сталінграда да Берліна, да Эльбы.

Нарада наша, па-мойму, была добрай. Цудоўны тон ёй задала прамова П. М. Машэрава. Тое, што нарада праходзіла на зямлі Беларусі, надавала шчырасць, хваляванне выступленням пісьменнікаў.

Хочацца пагадаць, каб гэтая зямля і гэтая нарада, якая праходзіла на гераічнай зямлі нашай Радзімы, на беларускай партызанскай зямлі, патхнула ўсіх літаратараў на пісанне новых твораў аб Вялікай Айчыннай вайне — і аб страшных і слаўных 1941 і 1942 гадах, і аб перамозе нашай, і аб нашым пераможным маршы па Еўропу.

## СЁННЯ І ВЕЧНА

З выступлення  
Аляксандра РОЗЕНА

У гэтыя дні ў Беларусі, на святой яе зямлі — у Мінску, у Хатыні, у Брэсце — я бачу і цудоўных людзей, і цудоўныя мемарыялы, створаныя вамі. І, бачачы ўсё гэта, я ўспамінаў Ленінград надзвычай блізка, як быццам быў створаны нейкі новы стэрэаскоп, які наблізіў да мяне падзеі тых гадоў.

У Хатыні я ўспамінаў тых, каго забіў фашызм у нас у Ленінградзе, я ўспамінаў Пескароўскія могілкі, нашы ахвяры, і тых, хто здымаў шапкі, гаворачы: «Вось праносіць Ленінградца, што загінуў на баявым пасту».

У Брэсце, на літаратурным вечары, я глядзеў на моладзь і ўспамінаў наш Ленінград, наш Неўскі пятак памерам на 300—400 метраў, успамінаў людзей самых розных нацыянальнасцей, якія абаранялі горад рэвалюцыі.

Прафесар Леў Якіменка гаварыў аб неабходнасці выдання мемуараў і пісьменніцкіх дзёнікаў нароўні з дзёнікамі непісьменнікамі. Важна, каб і цяпер, пасля вайны, з'явіліся дзёніцкі пісьменнікаў.

Прыпомнім бліскучы дзёнік Усевалада Вішнеўскага, які ўвайшоў у збор твораў. Не шкодзіла б выдаць яго і асобнай кнігай.

А дзёнікі Веры Інбер! Нарэшце, цудоўная кніга «Ленінград у дні блакады» Фадзеева, у падзагалюк якой напісана «З дзёнікаў»? І там ёсць радкі, якія датуюцца чэрвенем 1942 года, калі наш абноўлены аркестр

іграў Шостую сімфонію Шостакавіча. Фадзееў піша: «Філармонія адкрылася ва ўмовах жорсткай бомбардзіроўкі горада, артылерыйскіх абстрэлаў. Філармонія адкрылася, нягледзячы на гатэрычныя карціны разбурэння горада».

Ленінград заўсёды быў горадам вялікіх рэвалюцыйных, гераічных спраў. І ў гэтых адносінах пісьменнікі заўсёды рабілі тое, што рабілі людзі Ленінграда. Менавіта тут стварылася літаратурнае аб'яднанне, кіраўнікомі якога былі Фадзееў, Ціханав, Лаўрапей, Собалеў, адмірал Пятроўскі.

І козе сузор'е імёнаў даў нам ваенны Ленінград! У час вайны — і задоўга да вайны — Пракоф'еў, відэма, быў вялікім паэтам, але менавіта ў час вайны, у гэтым чорным быце Ленінграда нарадзілася яго «Расія», «Салаўінае горла Расіі» — у гэтых цудоўных радках такая любоў да краіны!

І менавіта так было з Вольгай Бергольд. Відэма, і да вайны яна была паэтэсай, але толькі ў асаджаным Ленінградзе яна стала такой, якой мы яе ведаем цяпер. Яна стала цудоўным паэтам і публіцыстам, стварыўшы вобраз цудоўнага савецкага чалавека, які надіяўся над бытам, а нашым бытам была вайна!

На ваенных вятрах машыў самы старэйшы паэт У. Радзевенскі, і А. Чапураў, які пайшоў на фронт з універсітэта, і С. Арлоў, і В. Шэфнер — да вайны мы называлі яго чыста камерным і сузіральным, і, відавочна, імаў іншых паэтаў тых часоў пісалі выдатныя творы. Менавіта Шэфнеру было наканавана напісаць сваё «Люстэрка», у якім ён гаворыць, што на шостым паверсе ў час бомбёжкі, ідучы па вуліцы, ён убачыў люстэрка, і падумаў, што відаць, дзяўчына, цудоўная дзіўчына адлюстроўвалася ў гэтым люстэрку, і заканчвае так: «...Но чтобы врагу никогда не отражаться в нем». Гэта былі ўражлівыя вершы.

Я паважаю нашага дакладчыка, але ўсё ж мне хацелася б, каб у дакладзе прагучалі словы аб вершах. І я, празаік, пазайздросціў паэтам, калі на сценах дамоў Ленінграда радкі з іх вершаў пісаліся вялікім літарамі на тым баку вуліцы, які быў менш небяспечны ў час бомбёжкі.

Ленінградскія пісьменнікі змагаліся не толькі ў Ленінградзе. Многія нашы паэты дайшлі да Берліна, Цудоўная кніга В. Чудакова «Чымык з характарам». Ён у 19 гадоў камандаваў ротай. Тут можна ўспомніць Аляксева, Анапьева, Бакланова і многіх іншых нашых пісьменнікаў, паэтаў, успаміны якіх узбагачаюць нашу савецкую літаратуру.

Другая сусветная вайна дала вялікую колькасць успамінаў, мемуараў радавых салдат і афіцэраў. У сваіх летапісах яны паказалі ўвесь ход вайны, і калі няро трапіла ў рукі таленавітага пісьменніка, яго творы выконвалі велізарную ролю.

## ПАНАРАМА ЗМАГАННЯ

З выступлення  
Юрыя СУРАЎЦАВА

Мне б хацелася пагаварыць аб вялікім эпопейным раманах на тэму Вялікай Айчыннай вайны. Аб раманах-эпапеі, ці раманах эпопейнага тыпу, дзе ахопліваюцца вялікія гістарычныя зрухі ў гістарычных лёсах народа, нацыі, дзе героі шматлікія, а прыёмы мастацкага аналізу чалавечай душы разнастайныя, дзе праблематыка шырокая, а кампазіцыя ўключае ў сябе плаўную нетаронкасць і бурлівыя вярты пры абстрактнай падзеі і перабіўкі часавых планаў, што дазваляе эканомна і канцэнтравана перадаць сувязь часоў.

Што ж дала нам тут ваенная проза апошняга, самага апошняга часу? Многае. Рознае. Элементы такой эпопейнасці сьвядома ўводзяцца аўтарамі вялікіх твораў, якія ахопліваюць некалькі перыядаў нашай гісторыі (раман П. Праскурава «Лёс», Г. Канавалава «Вытокі», С. Дангулава «Кузнечкі мост» і іншыя). А зяршыні дасягнутага ўжо неаднойчы называліся: трылогія К. Сіманова, «Страчаны дом» І. Авіжуса, «Блакада» А. Чакоўскага, «Гарачы снег» Ю. Бондарава.

Мы ўсе з увагай і вялікай цікавасцю слухалі прамову таварыша П. М. Машэрава, якая паказала як гістарычную глыбіню часу, так і ў «гістарычным» разварце сённяшняга сэрца, паказала, я не хачу шукаць іншага слова, вялікі эпас рэальнага жыцця народнага. У гэтым эпасе — жыццёвыя карэні эпасу мастацкага.

Зразумець форму вялікага эпасу нельга, калі разглядаць яе знутры. Патрэбна пачынаць — як заўсёды ў падобных выпадках — з жыццёвай, сацыяльна-гістарычнай глебы. Раманы-эпапеі савецкай шматнацыянальнай літаратуры ўзніклі, як мастацка-аналітычнае адлюстраванне вызваленчых рухаў народных мас, справядлівых нацыянальных войнаў. Вялікай Айчыннай вайны: гэта натуральна, таму што менавіта тады народнае мора бушавала з найвялікім размахам і драматызмам, з найвялікай непасроднасцю стварэння гісторыі. А народ як суб'ект гісторыі — гэта ж і ёсць галоўны герой эпапеі. І, калі можна так сказаць, вугал зроку пісьменніка — аўтар эпапеі.

Вялікі эпас у добрым сэнсе слова традыцыйны для нашай шматнацыянальнай літаратуры, і ўслед за Горкім, Шалявым, А. Талстым, Фадзеевым, Уігам, Луэзівам, Дзмітрыем, Галаўко, Коласам, Лыньковым прыйшлі новыя майстры эпасу і сярэд іх эпасу вайны.

Мы з поўным правам называем сіманавіцкую трылогію эпопеяй, рамана-эпапеяй. Размах, так сказаць, стратэгічнага погляду на вайну спалучае з усёй паўнотай падрабязнасцей жыцця гераічнага Ленінграда А. Чакоўскі ў сваёй «Блакадзе». І калі ў першых частках гэтай эпопеі крыты больш за ўсё адзначалі цікавасць раздзелаў, якія расказваюць аб ідэалагічным, ваенна-стратэгічным і аперацыйным проціборстве кіраўнікоў дзяржаў, франтоў, арміі, дык у п'яцых раздзелах, што падрукаваны ў часопісе «Знамя», я б выдзеліў якраз сітуацыі і карыны паўдзённага гераізму людзей горада Леніна.

Вельмі глыбокае ўражанне ад раздзела, які расказвае аб тым, як шпіта разведка вядомай лёдавай «дарогі жыцця».

І. Мележ, незаўторны майстра нашага эпопейнага мастацтва, звярнуўшыся да перапрацоўкі свайго цудоўнага «Мінскага напрамку», аб рамана-эпапеі наогул сказаў: «Імкненне ўсебакова паказаць народ на вайне», «сюжэтная і кампазіцыйная пабудова панарамнага тыпу». Перад намі тая ж задача, над вырашэннем якой пакутаваў Талстой. — ахапіць усё, узіць усё, каб выказаць думку народа. Вялікая і ўдзячная гэтая задача, але і вялікія цяжкасці. Бо ў літаральным сэнсе слова «ўсё» не ахопіць, ды і не патрэбна мастацтва ўсё, яму неабходна разумна выбраць, неабходнае.

Але для эпопеі неабходна так шмат! І калі ў сэнсе гістарычнага абгрунтавання, глыбокай канцэпцыйнасці, сацыяльна-палітычнай пранікнёнасці і аб'ектыўнасці нашы сённяшнія лепшыя раманы-эпапеі паказваюць прыклад усёй ваеннай літаратуры, якая ўвора і небеснасьляхова вытраўлівае з мастацкай практыкі суб'ектыўна рознага кірунку, дык воль з уласна мастацкімі неабходнымі ўменнямі справы, як мне здаецца, складаней. Я лічу «Гарачы снег» Ю. Бондарава цудоўным прыкладам яркай, сучаснай, пластычна-дакладнай прозы, але мне не хапае багацця і шматграннасці маральнага зместу многіх герояў, якіх паказаў пісьменнік.

Вельмі цікава чытаць «Блакаду» А. Чакоўскага, думаць над ёй, але інфармацыйная стылістыка, недахоп пластыкі і псіхалагічнай распрацоўкі шэрагу персанажаў тут таксама ёсць. І перашидае гэтыя недахопы эстэтычнага ўражання, кэласнасці формы ўсяго твора.

Палітычны раман ці, лепш сказаць, раман аб ідэалагічнай праблематыцы вайны (нярэдка на матэрыяле свайго роду «экастычных» прафесій — разведчыкаў, дыпламатаў і т. п.) таксама захоплівае, але ідэалагічны раман павінен вабіць глыбінёй пранікнення ў народнае жыццё, ярка акрэсленымі персанажамі, якія дзейнічаюць, і адчуваюць без падказкі аўтара. Вяршыняй падобнага твора я лічу цудоўны раман І. Авіжуса «Страчаны дом». Разгортанні менавіта такога рамана — у паўнаце быту, псіхалагічнай даклад-

насці, але ў бок больш шырока зайаўленай драматычнай барацьбы ідэй — і часам ад працягу рамана Івана Чыгрынава.

Адным словам, творчых праблем у эпопейнай творчасці сёння вельмі і вельмі шмат. У абвостранай цікавасці да іх праяўляецца тая ўвага да якаснага боку кожнай грамадска-важнай, грамадска-неабходнай справы, якой жыцьцё сёння народ і партыя.

## ДЗЕЛЯ МІРУ НА ЗЯМЛІ

З выступлення  
Пятра КРУЧАШОКА

Наша перамога ўвабрала ў сябе мудрасць першых ленінскіх дэкрэтаў і дух першай Савецкай Канстытуцыі, рытм завадаў і фабрык першых пяцігодак і ззянен першых савецкіх электрастанцый, рокат першых трактараў і гучанне пазм Маякоўскага, адвагу і снакой паланіцаў і смеласць палётаў Чкалава, увабрала ў сябе песні Дунаеўскага, Лебедзева-Кумача і Чакоўскага, вогненныя словы Мікалая Астроўскага.

Наша перамога нараджалася на цвёрдых далонях кавала і аратара, праз бяссонныя ночы навукі, праз соль салдацкіх гімнасцэраў.

Чатыры гады шалеў метал, чатыры гады нацэльваліся ў сэрцы людзей ствалы, чатыры гады ўбірали зямлі чалавечую кроў. Спыніць лютую пачвару, пагасіць смаротнае полыме выпала на долю савецкага чалавека, будаўніка і аратара, лідэйшчыка і акадэміка, заракаючага і паэта.

Дзеля таго дня, дзеля ўсіх гэтых трыццаці мірных вёснаў, дзеля ўсяго, што ствараем мы, чым жывём, шпіта тады суровая адплата на сваёй і чужых землях, дзеля таго, каб пакараць зло, і ў адным страі з пяхотай, з танкамі, з артылерыяй і авіяцыяй, спародамі і прыкладамі змагаліся, наступалі і мільёны тых, якія загінулі за свабоду і незалежнасць Савецкай Радзімы.

Чалавечтва яшчэ ніколі не плаціла такой дарагой цаной за сваё права жыць на зямлі. Савецкі народ заплаціў гэтай цаной дзеля Чалавечтва.

Усю вайну не змаўкалі галасы пісьменнікаў Краіны Саветаў, у тым ліку і маладзёўскіх. Пісьменнікі — франтавікі, змагаючыся на пераднім краі, паміж баямі пісалі свае пататкі, замаляўкі, нарысы і друкаваліся ў франтавым друку. Тады ж перад намі была шматнацыянальная салдацкая аўдыторыя, і мы стараліся гаварыць з ёй на мове ўсім зразумелай — на рускай мове.

Маладзёўская зямля бачыла сваімі вачамі адну з самых буйных аперацый Айчыннай вайны — Яска-Кішынёўскую аперацыю, якая яшчэ раз пацвердзіла перавагу савецкай тактыкі і стратэгіі. Мы добра памятаем, чым завяршылася гэтая, бліскуча праведзеная аперацыя — вызваленнем Паўднёва-Заходняй Еўропы.

І шкада, што да сённяшняга дня мы не маем шэрага значнага мастацкага палатна, прысвечанага тым падзеям. На Яска-Кішынёўскім напрамку змагаліся многія пісьменнікі з братніх рэспублік: Аляксей Недагонаў і Мікалай Грыбачоў, Міхаіл Чабаніўскі і Васіль Быкаў, Вадым Сабко і Барыс Гарбатаў, у творах якіх мы пазнаем свой край, сваю зямлю. Гэта нас вельмі радуе.

На наша шчасце, яшчэ жывуць у добрым здароўі ўдзельнікі і сведкі той велізарнай бітвы. Маладзёўскі празаік і драматург Аляксей Марынат працуе цяпер над раманам, прысвечаным гераічным дням. Над іншым раманам працуе параўнальна малады празаік Уладзімір Вяшляга, а паэт і празаік ужо з другога пакалення Думітрэ Мяткоўскі заканчвае раман з жыцця сучаснай Савецкай Арміі. У творчасці асобных пісьменнікаў, як Самсон Шляху, Уладзімір Ізмайлаў, паўнапраўна ўвайшла ваенная тэматыка.

Маладзёўская савецкая літаратура багата ваенна-патрыятычнымі творами. Пачынаючы ад яе зачынальнікаў Думітрэ Мілева, Іона Кань і заканчваючы зусім маладымі аўтарамі, нават не ўдзельнікам вайны, усе разам ствараюць вобраз народа, які змагаецца за справядлівую справу.

Мы, удзельнікі Айчыннай вайны, жывём яшчэ пад моцным уражаннем



минулых бітваў. У многіх з нас ваенная тэматыка стала вызначальнай ва ўсёй творчасці. Няхай чалавеку даецца і два жыцці, усё роўна ён не раскажа і палову таго, што ён перажыў на фронце за тры 1418 дзён і начэй!

Хіба можна вычарпаць, да прыкладу, тэму Хатыні адной паэмай, адной песняй, адным раманам, адной кінастужкай?

Але ўслед за намі, франтавікамі, у літаратуру прыйшла моладзь. Што яна ведае пра вайну? Асмелюся сказаць, што яна ведае ўсё. Дзіцячая памяць — самая моцная памяць. На іх дзіцячых душах прайшлі танкі і свастычкі і фанабэрыстыя зграі фашысцкіх малойчыкаў. На іх учэпістай наміці беглі такія ж танкі і разгубленыя зграі пазад, на захад. З дзіцячых душ гэта не выкінуць ніколі.

Вось чаму, калі чытаеш вершы, паэмы, апавесці, раманы такіх маладзёўскіх пісьменнікаў, як таго ж Уладзіміра Бяшлягі, Паўла Боцу, Архіпа Чыбатару, Веры Малевай, Валяціна Роткі, Грыгорыя Віеру і многіх іншых, вершы ім, бачачы ў творах праўдзівае раскрыццё тэмы, глыбокае веданне рэчаіснасці, вобразнае мысленне, пісьменніцкае ахопванне матэрыялу. Разам з майстрамі старэйшага пакалення Андрэем Лупанам і Богданам Істру, Емельянам Букавым і Петрам Дарыенкам і інш. яны складаюць гонар нашай літаратуры.

Але ў нас ёсць і пісьменнікі, калі можна так сказаць, ужо ўнукі франтавікоў, маладыя сённяшнія пісьменнікі, якія таксама пішуць на ваенную тэму.

Не, не збяднее наша літаратура на ваенна-патрыятычную тэму. Ей жыць і жыць доўгі гады. Як, скажам, «Барзіну» Лермантава, які, дарэчы, і сама не быў удзельнікам вайны 1812 г.

Мне сёння думаецца, што трэба было б нашым выдавецтвам падумаць над адным вялікім, можа быць нават двух- або трохтомным выданні песень ваенна-патрыятычнай тэматыкі, песень усіх саюзных і аўтаномных рэспублік. У рэспубліках жа шмат напісана добрых песень, а яны, на жаль, ні разу не выдаваліся на рускай мове.

Гэтым самым узбагаціцца і рэпертуар выканаўчых калектываў і спяваючых усіх рагангаў — прафесіяналаў і ўдзельнікаў мастацкага самадзейнасці.

І яшчэ адно: мы сустракаем 30-годдзе Перамогі ў гэтым годзе. А ці не варта падумаць над тым, каб стварыць кнігу аб Перамозе, падобнай на тую, якая выходзіць у Ваенным выдавецтве — «Пераможны сорак пяты»? Але прыцягнуць да стварэння гэтай кнігі і сяброў з сацыялістычных краін, сяброў з усяго свету, якія напісалі хоць бы аднойсць аб нашай перамозе. У нас, у Савецкай краіне, ёсць усе магчымыя стварыць такую кнігу, скажам, на некалькіх мовах — для ўсяго свету — няхай яна застаецца літаратурным помнікам для будучых пакаленняў.

## СМЕЛАСЦЬ СЛОВА, СМЕЛАСЦЬ ДУМКІ

З выступлення Аляксандра АУЧАРЭНКІ

Пачуццё найвялікшай адказнасці за тых, хто не дайшоў да перамогі і, дадам, за тых, каму давядзецца прадаў-

жаць іх справу, з'яўляецца часткай вялікага подзвігу нашай савецкай літаратуры. Гэтае пачуццё абвостранай адказнасці вылучае нашу літаратуру з усіх літаратур свету.

Мы гаворым: подзвіг народа, маючы на ўвазе нашу перамогу над фашызмам. Мы ўкладваем у гэтыя словы ўсё, што звязана перш-наперш з гераізмам нашай арміі, уключаючы сюды ўсіх тых, хто змагаўся ў партызанскіх атрадах і ўваходзіў у падпольныя групы.

Савецкія пісьменнікі робяць усё, каб раскажаць аб гэтым беспрывкладным подзвігу. Услед за велічнай фігурай працаўніка і салдата Андрэя Сакалова, якая ўзялася над светам, са старонак савецкай літаратуры выступаюць салдаты і матросы, партызаны, падпольшчыкі, генералы, маршалы, іх становіцца ўсё болей, прытоку новых імён не будзе канца, бо бязмежны сам подзвіг, уплыў яго на чалавецтва ніколі не знікне. Я радуся стварэнню неўміручай галерэі вобразаў савецкіх людзей. Яшчэ з гадоў народнага змаганні ваенная тэма арганічна ўвайшла ў прозу і паэзію Беларусі, адкрыліся такія імёны, як І. Мележ, А. Асіпенка, А. Кулакоўскі і іншыя.

Мяне таксама бясконца радуе, што беларускія пісьменнікі, якія пішуць таленавітыя творы, кожны раз адчуваюць, што яны яшчэ не зрабілі ўсяго, што маглі б зрабіць. Я хацеў бы спецыяльна раскажаць тут аб раманах «Мінскі напрамак» І. Мележа. Гэты твор быў напісаны пасля вайны, але амаль праз дваццаць гадоў пісьменнік зноў звярнуўся да рамана. Ён зрабіў вялізную даследчую працу. У выніку мы ўбачылі на старонках рамана незвычайную фігуру аднаго з самых абаяльных палкаводцаў, хто ўваабляў невычэрпную таленавіцкасць, смеласць і военачальніцкую арыгінальнасць — вобраз генерала Чарняхоўскага. Я ўзяў толькі адзін прыклад, а можна было б прывесці многія, якія гавораць аб песпехах пісьменніка і якім нельга не радавацца. І сёння вольна яшчэ на што хацелася б мне звярнуць увагу. У большасці нашых літаратараў, якія пішуць на ваенную тэму, у прыватнасці, у беларускіх пісьменнікаў, — воін наш, салдат, заўсёды, ў асноўным, працаўнік. Гэта чалавек з ружом, ён узяў зброю на неабходнасці, а на сваёй унутранай сутнасці — ён чалавек працы. На гэтым акцэнтавалася ўвага і пеўзабаве пасля вайны.

Пісьменнікі, якія прайшлі ўсю вайну, напісаныя на два-тры творы пра яе, сталі ствараць кнігу за кнігай аб нашай працы, аб нашым працоўным подзвігу. Трэба было аднаўляць нашу гаспадарку, і мы адчувалі, што перамога не будзе поўнай, калі яе не падмацаваць эканамічна. Закамерна, што некаторыя пісьменнікі на пэўны час адышлі ад ваеннай тэмы, пачалі раскажаць пра мірныя будні. Воін-вызваліцель аднаўляў жыццё.

Вайна дала зусім іншы маштабы нашым літаратарам, і яны пачалі не толькі даследаваць пасляваенны перыяд, калі ўдалося замацаваць ваенную перамогу эканамічнымі перамогамі, яны звярнуліся да вытокаў нашай жыццяздзейнасці і пачалі ствараць такія кнігі, як «Палеская хроніка» І. Мележа, ці раманы І. Шамякіна, у якіх пераплываюцца мінулае і сённяшняе, і прадабчыцца наш заўтрашні дзень. Тут мы бачым сувязь часоў, і ў той жа час — карэнні нашых подзвігаў.

Для таго, каб адлюстравіць подзвіг і аналізаваць учынкі людзей па-сапраўды, на-мастацку, неабходна, акрамя добрага ведання жыцця, яшчэ пісьмен-

ніцкая мужнасць, вобразная смеласць слова, смеласць думкі. Мы павінны шукаць новыя прыёмы, якія дапамогуць нам накажаць і звычайнасць людзей, што робяць вялікія подзвігі, і непаўторны гераічны характар іх думак, пачуццяў, імкненняў і здзяйсненняў.

## ВЯЛІКІ ЭМАЦЫЯНАЛЬНЫ ЗАРАД

З выступлення Яўгенія ВАРАБ'ЕВА

У нашым атрадзе ваенных пісьменнікаў ёсць стараслужачыя, якія знаходзіцца на звышнорміровай службе даўно, і цудоўныя навабранцы, якія падарылі чытачу ў самы апошні час вельмі цікавыя кнігі. Ім удалося напісаць так, што іх творы гучаць сучасна. Ім удалося стварыць такую глыбіню псіхалагічнай успышкі, якая дазволіла чытачам пазнаёміцца і пасябраваць з многімі героямі кніг.

Прыемна, што ў многіх добрых кнігах адчуваецца сёння больш пільная ўвага пісьменніка да герояў — простых удзельнікаў вайны: салдат, сержантаў, членаў танкавага экіпажа, артылерыйскага разліку і да т. п. Справа, вядома, не ў званнях. Я суспроць тых літаратурных герояў у высокім званні, якія ўводзіцца ў твор, як у штатны расклад, для намілекту, а не для вырашэння вострай і драматычнай праблемы.

Цікавы працэс, які можна сёння назіраць, — гэта зрастанне і ўзаемапрайкненне дакументальнага і мастацкага матэрыялу. У раманах «Зямля, да запатрабавання» і «Імкнуўся злучыць гэтыя дзве стыхіі. Але, мне здаецца, з гэтым лепш справіўся Уладзімір Багамолаў у творы «У жніўні 1944 года» і «Іван Мележ, які ў адным са сваіх першых твораў падзвычайна цікава звярнуўся да дакументальнага матэрыялу, імкнуўся ўзбагаціць і аб'яднаць гэтыя дзве стыхіі. Магчыма, першаадкрывальнікамі тут былі кінематаграфісты, і, магчыма, такія праца, як «Звычайны фашызм» Міхала Рома, аказала ўплыў і на сцэнарыста У. Багамолава.

Мне здаецца, варта было б Льву Якіменку ў яго вельмі цікавым дакладзе сказаць, што ваенна-патрыятычная тэма не канчаецца падзеямі 9-га мая 1945 года. Мы ніколі не забудзем самадзейнага салота на фронце. Але для нашых маладых чытачоў — гэта далёкая гісторыя.

У гэтым сэнсе дастойны і заслугоўваюць увагі на такой парадзе пісьменнікі Яўген Пасаў, Валяцін Расцупіц, Аляксей Адамовіч, Дарэчы, «Хатынская апавесць» на рускай мове ўпершыню была выдадзена Ваенным выдавецтвам Міністэрства абароны СССР.

Хачу сказаць яшчэ пра адну кнігу беларускага аўтара — былога старшыні звышнорміровай службы Мікалая Кругавых, якая выйшла ў нашым выдавецтве. Гэта выдатная кніга. Я называю яе таму, што часам крытыка замыкаецца ў ходкім аб'ёме імёнаў і надзвычай скупая, калі варта было б звярнуць сур'езную ўвагу на нейкага новага аўтара.

Мы не можам мірыцца з аднапланавасцю, плоскасцю, з непластычнасцю тых персанажаў, якіх часта бачым на старонках некаторых нашых кніг. Мы павінны змагацца за большую ёмістасць гэтых фігур, каб яны, героі, былі напоўнены жывым, чалавечым цяплом. У гэтым, у прыватнасці, вялікая сіла ўздзеяння рамана У. Багамолава. Справа тут, вядома, не ў дэтэктыўнай аснове, а ў псіхалагічнай глыбіні.

Толькі на аснове вострых супярэчнасцей жыцця мы зразумеем веліч подзвігу генерала Карбышава, Мусы Джалілі, Зорге, Маневіча і іншых герояў Вялікай Айчыннай.

І да сённяшніх дзён векапомныя падзеі вайны нясуць агромністы эмацыянальны жыццёвы зарад. Два гады назад мы адкрывалі на беларускай зямлі ў Лёзненскім раёне (Бабінавіцкі сельсавет) абеліск на так званай Ціхмянаўскай вышыні. А нобач сталў мой сябра Л. П. Ціхмянаў — камандзір батарэі, якая ў час

вайны абараняла гэтую вышыню, і яго імем народ назваў вышыню Ціхмянаўскай. У прадмове да «Вайны і міру» Леў Мікалаевіч пісаў, што, калі мы хочам зразумець прычыны асобага гарту народа ў тых або іншых абставінах, то павінны памятаць, што найбольшыя выпрабаванні церпіць народ у самыя цяжкія дні яго гісторыі. Выбіраць этапы ў Вялікай Айчыннай вайне, пра якія можна пісаць, і пра якія можна не пісаць, у якіх было больш трагічнага, у якіх было менш — не справядліва.

## ПЕРАМОГА КАВАЛАСЯ І Ў ТЫЛЕ

З выступлення Міхала АЛЯКСЕЕВА

На беларускую зямлю я прыехаў упершыню. У гады вайны ваяваў даўка ад вашай рэспублікі, у аблогах Сталінграда. Але сувязь паміж намі была, гэта сувязь нашых сэрцаў. І падобнае не забываецца, жыве ў памяці.

Хочацца нагадаць адзін выпадак. У 1972 годзе вагградскія піянеры, чырвоныя следзпытны прынеслі мне ў гасцініцу «Ігурыст» незвычайную скрынку. У ёй былі асколкі ад бомб, мін, снарадаў, сплюснутыя кулі. Піянеры запэўнівалі, што ўсё знайшлі на тым месцы, дзе ў вайну стаяў мінамёт. Магчыма, гэта і не так, але хіба ў гэтым справа? Галоўнае заключаецца ў тым, што дзеці, якія нарадзіліся амаль праз два дзесяцігоддзі пасля вайны, пасля Сталінградскай бітвы, дакрануліся не толькі рукамі, але і сэрцамі да далёкага для многіх мінулага.

У час падобных пошукаў юныя следзпытны дадуваюцца да гераічнага мінулага, дадуваюцца ў сабе грамадзянскасць. Хіба гэта не тэма? Тэма вялікай! Калі б я быў дзіцячым пісьменнікам, я пайшоў бы на слядах чырвоных следзпытнаў.

Хочацца мне адзначыць і вольна яшчэ што. Мала напісана нашымі літаратарамі аб подзвігу працаўнікоў тылу ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Хто раскажа пра гэтых людзей? А гэта ж таксама ваенная тэма.

Тут і ў дакладзе, і ў некаторых выступленнях прагучала пытанне: што лепш — эпічны твор, шматпланавы і шматтомны, ці маленькая апавесць? Я згодзен, што патрэбна апавесць і патрэбна апавяданне, і патрэбны вялікія эпічныя творы. Хіба ж можна ставіць пытанне, што лепш: «Вайна і мір» Л. Талстога ці «Халстамер»? І тое, і другое цудоўнае. І мноства падобных прыкладаў можна прывесці. Цікавыя апавесці В. Быкава, В. Васільева, В. Астаф'ева і іншых пісьменнікаў. Але ж увагу ўсіх прыкоўваюць і творы, што набліжаюцца да эпапеі: «Блакада» А. Чанюцкага, «Вайна» І. Стадніка, «Лёс» П. Праскурна, «Вечны покліч» А. Іванова і шэраг іншых.

Нам неабходны і невялікія па паме-ру рэчы, калі яны будуць таленавіта напісаны, і вялікія эпапеі, якія таксама не павінны быць пазаўлены таленту.

Я не магу далучыцца да той крытыкі, што гучала ў добрым выступленні Н. Пашкевіча, пра невялікі раман «Птушкі пляюць на святанні» Я. Дзевата. Ён выйшаў параўнальна даўно, чатыры разы перавыдаваўся, пра яго пісалі «Известия», «Літаратурная газета», «Літаратурная Россия», часопісы «Знамя», «Огонёк» і іншыя выданні. У гэтых рэцэнзіях не было вялікага захаплення, але і не было згучэння фарбаў, якое б зусім перакрэслівала твор.

Нас тут аб'ядноўвае адно пачуццё — пачуццё вялікай справы. Я б назваў яго пачуццём «аднапланавасці», пачуццём, якое абстраецца, узрастае пры набліжэнні да 30-годдзя Перамогі. Вольна гэтае пачуццё — важнейшы вынік, які мы вынесем з нарады.

Дзякуй, дарагія таварышы, за тое, што Беларусь гасцінна расчыніла перад намі свае дзверы!



Ю. Ванга і С. Ханзадзян у музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.



## УЗЛЁТ ЧАЛАВЕЧАГА ДУХУ

З выступлення  
Рэзава ДЖАПАРЫДЗЕ

Паседзі на беларускай зямлі ў час работы нарады, безумоўна, зоймуць асаблівае месца ў творчай біяграфіі кожнага з нас. У розных канцах рэспублікі мы сустракаліся з людзьмі, ратны і працоўны подзвіг якіх дастойны самай высокай павагі і глыбокай павагі.

Мне надзвычай прыемна выказаць гэтыя пачуцці беларускаму народу і сказаць яму сваё братэрскае дзякуй!

Дарагія таварышы! Каго б не ўзрадаваў высокі гонар выступіць на гэтым адказным і грандыёзным форуме, ды яшчэ ў горадзе-героі Мінску—чудоўнай сталіцы братняй Беларусі, на долю якой з першых дзён вайны выпалі нечуваная ахвяры і страты і кожная пядзя зямлі якой паліта пакутніцкай крывёю савецкіх людзей, у першую чаргу саміх беларускіх братоў і сяброў.

І хто не прагне ўсёй душою, каб вымаўленае ім тут, з гэтай трыбуны, слова запала ў памяць і стала памятным для ўсіх прысутных.

Тэма нашай нарады такая значная і ўсеабдымна, што надзвычай цяжка знайсці ракурс, з якога можна было б больш зручна асвятляць усю яе важнасць і падзённасць.

Айчынная вайна з'явілася надзвычай адказным выпрабаваннем, пратэрства ўсіх народаў нашай шматнацыянальнай дзяржавы. І кожны з народаў унёс у агульную справу свой выключны, свой неаддзены ўклад.

Сотні тысяч маіх землякоў сталі ўдзельнікамі абароны Масквы, Стаўлінграда і Каўказа, яны змагаліся за Новарасійск і Адэсу, Кіеў і Брэст, дзейнічалі ў партызанскіх злучэннях Каўпака і ў беларускіх лясках. З сямісот тысяч грузін, якіх абаранялі Айчыну, дамоў не вярнулася больш як палавіна. Аб іх нам напамінаюць помнікі, мемарыяльныя сады і гаі.

Імёны герояў жывуць у сэрцы на рода. На іх патрыятычным прыкладзе выхоўваюцца пакаленні, нашы дзеці і ўнукі, для якіх вайна—гісторыя. І яны павінны, яны абавязаны засвоіць гэтую гісторыю. І чым часцей мы будзем нагадваць моладзі пра ратныя і працоўныя подзвігі народа ў час вайны, тым больш дастойных савецкіх грамадзян мы выхаваем.

Ахвяры, прынесеныя ў час вайны ў імя Радзімы, — свяшчэнныя, яны дастойны вечнай славы.

Грузінскія пісьменнікі напісалі нямала значных твораў аб гэтым неўміручым подзвігу, аб гэтай высокай ахвяры. І напісалі іх не толькі былыя франтавікі і партызаны, але і маладыя літаратары, якія не ведалі вайны.

Былы партызан, пісьменнік Давід Квіцарыдзе жыве ў Кутаці, але ў Беларусі ў яго шмат сяброў. У гады вайны ён праславіўся як адважны партызанскі камандзір. Яго раманы «У Ардышаўскім лесе» і «Бывайце, дрымотныя ляс!» даўно карыстаюцца любоўю і павагай у грузінскага чытача. Кнігі гэтыя перакладзены на рускую мову і цяпер даступны ўсеагульнаму чытачу. Зараз пісьменнік піша новую кнігу, прысвечаную Вялікай Айчынай вайне.

Усеагульна чытач даўно знаёмы і з дакументальнай аповесцю слаўнага спадарожніка Каўпака Давіда Бакрадзе «Крывёю герояў». У Грузіі карыстаюцца папулярнасцю дакументальныя творы ўдзельніка герайчнай абароны Брэста і аднаго з кіраўнікоў французскага Супраціўлення пісьменніка Аляксандра Калададзе — «Брэсцкая крэпасць», «Макізары» і іншыя. Некалькі зборнікаў апавяданняў прысвяцілі герайчнай абароне Масквы ўдзельнікі тых легендарных баёў пісьменнік Георгій Натрашвілі. Вайна, усеагульна патрыятычны ўздых натхнілі буйнейшага майстра грузінскага верша Галактыёна Табідзе на стварэнне праслаўленага верша «Родная зямля мая» і многіх іншых твораў. Гэтай жа тэме прысвечаны раманы Лео Кічэллі і Дэмны Шэнгелая, а таксама поўныя драма-

тызму паэмы Грыгола Абшыдзе.

У Тбілісі на будынку Саюза пісьменнікаў ёсць мармуровая дошка, на якой залатымі літарамі высечаны імёны літаратараў, якія не вярнуліся пад роднае неба. Адно з іх—паэта з вялікай будучыняй, таленавітага і высакроднага Мірзо Гелавані. Ён пахаваны тут, у Беларусі, у брацкай магіле вёскі Ржэўна Бешанковіцкага раёна, і беларускі народ лічыць яго сваім родным сынам. У гэтым нам таксама бачыцца адзінства і братэрства ўсіх савецкіх народаў.

## НЕПАРЫЎНАЯ СУВЯЗЬ ЧАСОЎ

З выступлення  
Валянціна АСКОЦКАГА

Першае паведамленне аб наступленні Савецкай Арміі пад Стаўлінград было апублікавана ў «Правдзе» 23 лістапада 1942 года. А некалькімі днямі раней у Свярдлоўску адбылася юбілейная сесія АН СССР, прысвечаная 25-годдзю Вялікага Кастрычніка. З дакладам «Чвэрць стагоддзя савецкай літаратуры» выступіў Аляксей Талстой. «У цяперашняй вайне, — пачаў ён свой даклад, — асаблівай і небылай, чалавечтва ўзрушана ў асновах быцця, і народныя масы закліканы да павышанага валявога і маральнага стану. Цяперашняя вайна—гэта вайна матараў. Гэта так, але гэта не поўнае вызначэнне: матараў і сілы пераадолення пакут, маральнай сілы».

Скупыя паведамленні аператыўнай зводкі са Стаўлінградскага, а затым і з Цэнтральнага франтаў пацвярджалі прарочыя словы пісьменніка. Але ці толькі гэтыя паведамленні?

Перагорнем пажоўклыя, але паранейшаму прасякнутыя параквавым дымам, старонкі «Правды», адновім у памяці гістарычную хроніку канца 1942 года. Летніце барацьбы і летніце працы, герайчны летніце усенароднага подзвігу Перамогі штодзённа вёўся газетай. Газетныя палосы вайны—ад іх узятлі свой пачатак многія з кніг, якія мы прывычна аб'ядноўваем сёння паняццем «ваенная тэма». Яна існуе як бы ў трох узаемазвязаных, самім жыццём задзеных вымярэннях: фронт, падполле і партызанская барацьба, тыл. Аднак, азіраючы сёння шырокія мацерыкі «ваеннай тэмы», вылучаючы ў ёй таленавітыя творы пра людзей тылу, мы ўсё ж не можам пакуль што назваць сярод іх маштабных, эпічна панарамных палотнаў, якія сталі б у адзін шэраг з лепшымі кнігамі аб франтавіках і партызанам. Аб глыбіннай, непарыўнай аднасці фронту і тылу яшчэ раз нагадалі нам радкі Пастановы ЦК КПСС «Аб 30-годдзі Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчынай вайне 1941—1945 гадоў».

Глыбіннае ворыва тылавога пласту «ваеннай тэмы», па сутнасці, пачалося толькі ў самыя апошнія гады, адзначаны інтэнсіўнымі пошукамі, якія накіраваны на стварэнне вялікіх, пана-

рамных і маштабных палотнаў аб лёсе народным. Імкненне паказаць лёс народа на вялікім прасторы савецкай гісторыі, у непарыўным адзінстве мінулага і цяперашняга, у непадзельнай сувязі часоў, пакаленняў, традыцый усё часцей скіроўвае аналітычную ўвагу пісьменнікаў на «палцдармы» тылу, заклікае на старонкі іх кніг вобразы герояў, якіх услед сіманаўскаму Лапаціну з аповесці «Дваццаць дзён без вайны» можна назваць салдатамі «другой вайны» або «гвардаўцамі тылу», як сказаў пра іх Мікалай Воранаў.

У ідэйна-мастацкіх раішэннях «ваеннай тэмы», як перш-наперш тэмы герайчнай маралі савецкага чалавека, заключаны наступальны гуманістычны нафас твораў пра людзей тылу. Агульны для іх усёх, гэты нафас стаў вядучай традыцыяй нашай літаратуры—традыцыяй невынішчальнай веры ў лепшае ў чалавеку, што выхавана ў ім савецкай гісторыяй, сацыялістычным ладам.

«Вось, гавораць, вайна інстынкты розныя абуджае ў чалавеку, — разважае адзін з герояў рамана Ф. Абрамава «Браты і сёстры». — А я гляджу—у нас усё наадварот. Людзі з апошняга дапамагаюць адзін аднаму. І такое сумленне ў народзе абудзілася—душа ў кожнага наскрозь прасвечваецца».

Характарызуючы такім чынам духоўную атмасферу часу, пісьменнік вызначае і тыя маральныя яго крытэры, з вышынні якіх літаратура заклікана вяршыць свой суд над цвілілю і накіпам вайны.

Раман Х. Гулямава «Ташкентцы» данёс і шырокі размах усенароднага руху па стварэнню фонду абароны, калі мільёны савецкіх людзей аддавалі свае працоўныя зберажэнні на будаўніцтва танкавых калон, самалётаў, гармат.

Высокі гуманістычны і інтэрнацыянальны нафас народнай гісторыі перададзены ў раманах Р. Файзі «Яго вялікасць чалавек». Чытаючы гэты раман, цяжка не ўспоміць адну з выдатных старонак гісторыі шматнацыянальнай савецкай літаратуры, якая, натхняючы на подзвіг сілай сваіх ідэй і вобразаў, сама здзейсніла подзвіг салдата. Чудоўны лёс у верша Г. Гуляма «Ты не сірата», якому гэтак жа, як і памятным артыкулам І. Эрэнбурга, А. Талстога, наканавана было стаць баявой зброяй.

Вялікая Айчынная вайна скранула час, зблізіла межы дзяцінства і юнацтва, юнацтва і сталасці. Чулы сейсмограф эпохі—літаратура—не магла праіснаваць гэтай тэмы ваеннага дзяцінства, ваеннага юнацтва. Прагучала яна ў «Джаміле» Чынгіза Айтматава, з ёю прыйшоў у літаратуру Надар Думбадзе, да яе звернуты і нядаўні раман бурацкага пісьменніка Цыдэн-Жана Жымбіева «Год вогненнай зямлі». Зваротам да героікі тылу народжаны раман Шарафа Рашыдава «Пераможцы».

У імкненні шматнацыянальнай савецкай літаратуры данесці непарыўную сувязь часоў Вялікай Айчынай вайны і сучаснай эпохі праз характары, лёс герояў бачыцца адзін з плён-

ных кірункаў творчых пошукаў, якія прарочаць з'яўленне новых кніг аб Вялікай Айчынай вайне, аб баявых перамогах фронту і працоўным герайзме тылу.

## РАСКАЗВАЦЬ ПРАЎДУ АБ ВАЙНЕ

З выступлення  
Тахаві АХТАНАВА

Тут шмат гаварылася аб праблемах ваеннай літаратуры. Ёсць шмат цудоўных твораў, пра якія трэба ўспоміць перад 30-годдзем Перамогі. Але трэба пагаварыць і пра нашу будучую літаратуру на ваенную тэму.

Перад вайной многія з нас, мусіць, і не думалі станавіцца літаратарамі, але лёс многае перайначыў. Ваенная тэма абудзіла ў нас пісьменнікаў. Мы ўнеслі ў творы аб вайне свой вопыт, свае перажыванні, усё тое, што спазналі ў цяжкім змаганні з фашызмам.

Праўда, і ў ваенных творах доўгі час былі штампны, ад якіх мы поўнаццо яшчэ не пазбавіліся і сёння.

Што ж можна сказаць аб нашай цяперашняй ваеннай літаратуры? Мне здаецца, самым значным творам апошніх гадоў з'яўляецца раман літоўскага пісьменніка Іонаса Авікуса «Страчаны дом», у якім ён глыбока разглядае важныя маральныя праблемы.

Тут некаторыя таварышы спрачаліся аб паняцці эпічнасці твораў. Адно магу сказаць: чытачы патрэбны праўдзівыя кнігі, такія, як лепшыя творы Васіля Быкава, яго аповесці. У тэма часам здаецца вузкая, але ўзнікаюцца агульначалавечыя і маральныя праблемы.

Калі мы, аўтары першых ваенных раманаў, нават звяртаемца да мірнай тэматыкі, вайна пазначана прысутнічае ў ёй, бо ў ёй праявілася самая высокая мера чалавечай каштоўнасці, маральнай чысціні. Але цяпер нам трэба пісаць некалькі іншых, трэба асвятляць тыя вострыя праблемы, якія яна выявіла, і якія нас сёння хваляюць.

Той, хто сапраўды жыве памяццю загінуўшых, павінен сур'эзна адносіцца да таго, што ён піша. Нашай крытыцы неабходна вельмі строгая, патрабавальная і справядлівая разглядаць творы на ваенную тэматыку.

Мы заўсёды ў сваіх творах павінны быць шчырымі і не хлусліць свайму народу. Мы абавязаны сказаць яму ўсю праўду аб вайне.

## БУДЗЬЦЕ ЧАЛАВЕКАЗНАЎЦАМІ!

З выступлення брыгадзіра комплекснай брыгады электрамеханічнага цэха галаўнога прадпрыемства Мінскага вытворчэ-тэхнічнага аб'яднання імя У. І. Леніна, Героя Сацыялістычнай Працы  
Д. І. ЧАРВЯКОВА

Дарагія майстры савецкай літаратуры!

Паважаныя таварышы! Амаль тры дзесяцігоддзі мінула з таго часу, калі авецыя славай савецкія войскі разграмілі фашызм. Гэта—подзвіг! Ён зроблены ў імя ішчасці і прагрэсу, міру і справядлівасці на зямлі, ён знайшоў дастойнае адлюстраванне ў савецкай шматнацыянальнай літаратуры, якая ўнесла значны ўклад у вялікую перамогу над ворагам. За гэта мы бясконца ўдзячны таленавітым майстрам яра Міхаілу Шолахава і Аляксею Талстоўму, Вандзе Васілеўскай і Канстанціну Сіманаву, Ільіу Эрэнбургу і Аляксандру Твардоўскаму, Барысу Пялявому і многім-многім іншым савецкім літаратарам, чые імёны неаддзельны ад неўміручага подзвігу народа.

Хто-хто, а салдаты вайны—памятаюць, што іх пастаянным спадарожнікам на апаленых агнём франтавых дарогах была кніга. Яна займала сваё ганаровае месца ў рэчавым млынку савецкага воіна. Так, яна таксама была ў страі, яна таксама ўнесла свой уклад у разгром ворага.

Убачыць і ацаніць, асэнсаваць і перажыць надзеі Вялікай Айчынай



Н. Гілевіч і П. Боцу.





ваіны, якія сталі народным падзвігам, нам дапамагаюць палымліны радкі раманаў і апавесцей, паэм і вершаў, нарысаў і апавяданняў, усёй франтавай публіцыстыкі. У іх адлюстравана бязмежная мужнасць і масавы гераізм воінаў арміі і флоту, партызан і падпольшчыкаў, фронту і тылу, усіх саветскіх людзей.

Зроблена нямала. І мы ўсе з поўным правам ганарымся нашымі поспехамі, дарагія ветэраны! Аднак патрэбна адкрыць яшчэ не адну старонку гераічнага мінулага. Вось чаму мы радуемся, што вы тут, у нашым Мінску, так патрабавальна і прычыпова гаворыце аб сваёй рабоце, намячаеце чарговыя планы сваёй творчай дзейнасці.

Тэма Вялікай Айчыннай вайны, абароны сацыялістычнай Айчыны для нашых літаратараў і вучоных, памойму, будзе вечнай. Праўда, часам бывае, што нават выдатныя нашы пісьменнікі і паэты, публіцысты і даследчыкі доўга выношваюць свае ідэі, марудна праводзяць іх у жыццё. Але мы, прыхільнікі вашага таленту, не будзем вас вельмі прыспешваць. Не сумнявайцеся, добрыя кнігі мы ўмеем чакаць.

Чалавеказнаўства — мабыць, самая складаная вобласць навукі і грамадскай практыкі. Няхай ваша знаходжанне на беларускай зямлі, у нашым горадзе, даць вам натхненне для творчасці. Няхай звычайнае для вас задуму і планы. Новых кніг, адкрыццяў і здзяйсненняў вам, дарагія сябры!

## СТВАРАЦЬ ГЕРАІЧНЫ ЛЕТАПІС

З выступлення  
Максіма ТАНКА

Дарагія таварышы!

Найвялікшай гістарычнай падзеяй, якая пакінула глыбокі след у памяці і жыцці людзей нашага пакалення, падзеяй, якая зрабіла свой рашаючы ўплыў на лёс і развіццё гісторыі народаў нашай сацыялістычнай Радзімы і ўсяго чалавецтва, з'яўляецца перамога саветскага народа над германскім фашызмам — перамога светлага ленінскага розуму над сіламі цемры і рэакцыі, перамога народжаная ў агні Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі новага свету над старым.

Хутка мы адзначым 30-годдзе таго памятнага дня, калі грым салюта абвясціў усім людзям, якія змагаюцца за сваю свабоду і незалежнасць, што чорныя сілы фашызму і яго сатэлітаў разбіты, што справядлівая справа, за якую мільёны лепшых сыноў і дочак саветскага народа аддалі сваё жыццё, перамагла, што над намі зноўку ззяе мірнае неба.

«Гераічны падзвіг саветскіх людзей, — гаворыў таварыш Леанід Ільіч Брэжнеў, — зноў пакажуць усяму свету: няма на свеце такіх сіл, якія маглі б перамагчы народ, вызвалены ад прыкмету капіталу, няма такіх сіл, якія маглі б разбурыць створаны гэтым народам родны яму грамадскі лад — сацыялізм».

Прайшло 30 гадоў. За гэты час вырасла і па-сапраўднаму ўвайшла ў жыццё новай маладая наша змена, над калыскаю якой не вылі сарады і бомбы, не палала неба зарывам пажару. Радзіма ёй даверыла і сваю зброю, і штурвал касмічнага карабля, і ўраджай на сваіх бяскрыпных калгасных палях, і плаўку сталі, і далейшае развіццё нашай перадавой навукі і культуры, далейшае будаўніцтва новага камуністычнага грамадства.



С. Баруздын.

Прайшло 30 гадоў. І не было ж ні аднаго дня ў нашым жыцці, каб нам аб тых суровых гадах не напаміналі: або нычылі ў непагадзь старыя раны, або абеліскі і курганы славы, якія стаяць на ўсіх нашых дарогах і скрыжаваннях, або названыя імёнамі герояў вуліцы новых гарадоў і пасёлкаў, заводы, шахты, калгасы, школы, або хлеб, які вырас на былых папалішчах, або бяскончыя пісьмы, якія і сёння друкуе «Правда» пад рубрыкаю «Памяць». — пісьмы, у якіх дзеці, сябры, усе шукаюць сваіх родных, блізкіх, бацькоў і мацяроў, пісьмы, якія заканчваюцца словамі вечна жывой надзеі: ці не адклікнуцца аднапалчане, ці не адклікнуцца тыя, чыйго «ўсім смярцам на злосць» чакаюць і чакаюць вяртання.

Вось чаму бласпрыкладны ратны падзвіг саветскага народа з першых дзён вайны быў і застаецца адной з галоўных тэм усёй нашай шматнацыянальнай саветскай літаратуры, у тым ліку і беларускай — літаратуры той зямлі, дзе ў смротнай бітве з ворагам загінуў кожны чацвёрты яе жыхар, той зямлі, дзе разам з беларускімі партызанамі змагаліся супроць гітлераўскіх захопнікаў рускія і ўкраінцы, узбекі і казахі, грузіны і літоўцы, армяне, малдаване — прадстаўнікі ўсіх народаў Саветскага Саюза, той зямлі, якая, у выніку імклівага наступлення гераічнай Саветскай Арміі, бліскуча ажыццёўленай ёю аперацыі «Баграціён» і партызанскай аперацыі «Рэйкавая вайна», была вызвалена ад фашысцкіх захопнікаў.

Як вядома, бітва за вызваленне Беларусі па сваёму значэнню і маштабах з'яўляецца адной з самых вялікіх аперацый, якая нанесла некампенсуемыя страты ў жывой сіле і тэхніцы ворага, якая адкрыла выхад да самога фашысцкага лагаві і ў многім вырашыла і паскорыла заключны этап яго разгрому.

Бяспрыкладны падзвіг саветскага народа будзе жыць вечна.

І хоць у нас напісана нямала твораў аб Вялікай Айчыннай вайне, якія назаўсёды ўвайшлі ў залаты фонд нашай саветскай літаратуры, яшчэ няма застаюцца зрабіць для таго, каб ва ўсёй паўнаце ідэйнага і мастацкага ўздзеяння знайшла адлюстраванне ў нашых творах эпічная барацьба саветскага народа, каб, сапраўды, ніхто не быў забыты і нішто не было забыта.

На адным літаратурным вечары ў Польшчы, прысвечаным саветскай пазіі, — пісаў у сваім нарысе А. Шыманскі, — маладая дзяўчына спытала: «Чаму мы так часта звяртаемся да тэмы вайны?» І ёй адказала пакылая жанчына: «Аб гэтым, дачка, не толькі трэба, але і неабходна пісаць».

Так, аб гэтым не толькі трэба, але і неабходна пісаць! Гэта наш абавязак і абавязак перад тымі, хто аддаў сваё жыццё за мір, за свабоду, за пераможнае шчасце сацыялізму.

Аб гэтым не толькі трэба, але і неабходна пісаць, каб свет ведаў праўду аб нашым народзе — праўду, якая выкрывае злчачыню вайны і тых, хто сёння пры дапамозе ўсёй сучаснай індустрыі прапаганды імкнецца прынізіць, схаваць сацыяльныя, эканамічныя, палітычныя вытокі нашай перамогі і абаліць рэакцыйную сутнасць палітыкі імперыялізму.

Хіба не аб гэтым гаворыць той мутны патак сжагаючай, фальсіфікуючай літаратуры на Захадзе, які вытраўляе са свядомасці людзей праўду і накіраваны супроць незваротнага працэсу разрадкі ў свеце і міралюбівай палітыкі нашай партыі і нашага ўрада.

У Пастанове ЦК КПСС «Аб 30-годдзі Перамогі саветскага народа ў Вялікай Айчыннай вайне 1941 — 1945 гадоў» раскрыта велізарнае значэнне гэтай гістарычнай даты і дадзена разгорнутая праграма мерапрыемстваў далейшага ўмацавання адзінства арміі і народа і выхавання ўсіх саветскіх людзей, і асабліва моладзі, у духу сацыялістычнага патрыятызму і інтэрнацыяналізму, высокай пільнасці і пастаяннага гатоўнасці да аховы Радзімы, заваў сацыялізму.

Да гонару ўсёй нашай шматнацыянальнай саветскай літаратуры, яна з першых, самых цяжкіх дзён вайны, стала на гэтых высокіх партыйных і грамадзянскіх пазіцыях, працягваючы развіваць слаўныя традыцыі Маякоўскага, Астроўскага, Шлохава, Фадзеева, Купалы, Коласа.

Магчыма, некаторыя франтавыя нашы апавяданні, нарысы, паэмы, вершы, напісаныя ў акопах і зямлянках,

на перадавой, у партызанскіх атрадах, уступаюць у нечым творам, напісаным сёння, калі з адлегласці, аддзяляючай нас ад падзей тых гадоў, з дыстанцыі часу, ёсць большая магчымасць зразумець перажытае, лепш убачыць, стварыць больш глыбокія псіхалагічныя партрэты герояў, зрабіць больш шырокія абагульненні. Але гэтыя творы, як і дзённікі, запіскі, успаміны ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны, — маюць неперыходнае значэнне. Яны заўсёды будуць мець непаўторную дакладнасць і пераканальнасць жывых сведак і ўдзельнікаў тых вогненых гадоў і падзей. І іх лёс у многім падобны на лёс тых, хто ў рашаючы момант сваім сэрцам гасіў агонь варожых дота.

І мы, саветскія пісьменнікі, ганарымся тым, што разам з боепрыпасамі на перадавую і на часова акупіраваную ворагамі тэрыторыю, дзе ўдзельнічалі ўначы бошавала польмыя партызанскай вайны, дастаўляліся вершы, паэмы, песні, лістоўкі, якія мы напісалі. Не выпадкова ў нашым Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны яны займаюць ганаровае месца сярод вяткоў і гранат, сярод загадаў камандавання, баявых звадак, пакрытых бессяротнаю славаю сцягоў.

...Вы  
с уважэннем  
оцэньвайце іх,  
як старое,  
но грозное  
оружіе.  
(Л. Маякоўскі).

Дарагія таварышы! Наш пісьменніцкі форум напярэдадні свята 30-годдзя Перамогі з'яўляецца вялікай падзеяй у культурным жыцці нашай краіны. Мы глыбока і самакрытычна ў святле гістарычных партыйных дакументаў — «Звароту ЦК КПСС да партыі, да саветскага народа», Пастановы ЦК КПСС «Аб 30-годдзі Перамогі саветскага народа ў Вялікай Айчыннай вайне 1941 — 1945 гадоў» — абмеркавалі, прааналізавалі і нашы дасягненні, і недахопы, абмяняліся сваімі думкамі, вопытам, творчымі планами на будучае. Усё гэта, несумненна, прынясе нам вялікую дапамогу ў далейшай распрацоўцы ваенна-патрыятычнай тэмы і ў стварэнні высокадзейных і высокамастацкіх твораў аб ратным і працоўным падзвігу нашага народа.

Мы, беларускія пісьменнікі, і ўся грамадскасць нашай рэспублікі глыбока ўдзячны ўсім прадстаўнікам саветскай літаратуры, усім нашым дарагім гасцям за высокі гонар, які аказаны нам, — правядзенне Усесаюзнай нарады пісьменнікаў і крытыкаў у сталіцы Беларусі — у горадзе-героі Мінску.

Мы ведаем, што гэта з'яўляецца вялікаю павагаю і прызнаннем заслуг нашага народа за яго самаадданы ўклад у нашу агульную перамогу, а таксама — нашай беларускай літаратуры, якая пракрочыла ў салдацкіх ботах і шынялях па ўсіх нялёгкіх дарогах вайны, і творы якой, як і ўсе лепшыя творы нашай шматнацыянальнай саветскай літаратуры, заўсёды будуць у баявым страі, у бестэрміновай і ганаровай службе свайму саветскаму народу, сваёй партыі, якая вядзе нас да новых і новых перамог.

Прыміце наша шчырае беларускае «дзякуй», дарагія браты, сябры, за актыўны ўдзел у гэтай нарадзе, якую вы ўзбагацілі і асвятлілі сваімі думкамі, успамінамі, вершамі, а таксама за наведанне святых гістарычных мясцін, звязаных з памятнымі падзеямі і гераічнымі падзвігамі нашага народа, і за незабыўныя сустрэчы з рабочымі, калгаснікамі і моладдзю рэспублікі.

Мы ўпэўнены, што гэта пакіне глыбокі след у нашым жыцці і творчасці, яшчэ больш мабільнае нашы сілы і актыўнасць у барацьбе за ажыццёўленне велічнай праграмы нашай партыі — будаўніцтва самага перадавога і гуманнага ў свеце камуністычнага грамадства!

## НАПЕРАДЗЕ — ПРАЦА

Заклучнае слова  
Віталія ОЗЕРАВА

Дарагія мае таварышы! Да нас прыехалі пісьменнікі, журналісты, работнікі Саюза пісьменнікаў — усяго 149 чалавек, 37 з іх выступілі на нарадзе. Амаль усе ўдзельнікі выступалі на літаратурных вечарах.

Гаварылі мы ўсхвалявана, гавары-

лі, выказваючы свае пацукі, гаварылі праўду. Ды інакш не маглі быць, бо мы сваімі вачамі пабачылі і Брэст, і Хатынь. На сустрэчах мы бачылі слёзы ў вачах людзей, калі расказвалі аб падзвігах беларускага народа.

Магчыма, мы разыходзіліся ў ацэнках тых ці іншых твораў, магчыма, сапраўды, асобныя творы і патрабуюць абмеркавання, абмену думкамі па розных тэндэнцыях у літаратуры, але асноўнае было ў цэнтры нашай гаворкі — якім чынам, як лепш расказаць пра падзвіг саветскага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Ішлі спрэчкі — некаторыя гаварылі, што ў нас не заўсёды даюцца дакладныя вызначэнні, у прыватнасці, вызначэнні герояў, магчыма, якія не будзь фармуліроўкі і ў далейшым будуць удакладняцца. Але адно зразумела — што размова ішла на прынятым узроўні, і перш-наперш яна насіла інтэрнацыянальны характар асэнсавання саветскай літаратуры. І мне здаецца, што вядома ж справа не ў тым, хто лепш, хто горш напісаў. Падобнае можа быць, але ж сіла ў іншым — ва ўзаемным узбагачэнні культуры і літаратуры.

Адно пішуць пра сорак пяты год, другія — пра сорак першы, адны — пра салдат, другія — пра генералаў. «Ніхто не забыты, нішто не забыта» — словы гэтыя адносяцца і да мёртвых, і да жывых.

Аб чым бы мы ні пісалі, мы бачым героя, героя нашага жыцця, няхай гэта гераічнае будаўніцтва новага свету, падзвіг у працы, няхай гэта адносіны з людзьмі, з сябрам, з дзяўчынай, з кім хочаш — але ты перш-наперш павінен быць сапраўдным чалавекам. Памятаеце назву «Аповесць аб сапраўдным чалавеку»? Таму пафас гераічнага разумення жыцця будзе праходзіць праз творы любой танальнасці.

Спрэчкі ёсць у многіх кнігах, і самі аўтары цудоўна разумеюць, што не ўсё адразу даецца. Нам патрэбна крытыка, гаварыў Маякоўскі, як паветра свежае. Нараджаюцца новыя праблемы, маральныя праблемы. Тут шмат магчымасцей для руху наперад. Нам трэба рухацца наперад, каб здабытае геніяльнай працай вялікіх майстроў становілася набыткам многіх, трэба знаходзіць вольныя гэткі сінтэз сацыяльнага і маральнага, трэба разумець яго злітнасць у нашых умовах, трэба разумець, што нельга выхаванне саветскаю патрыятычнаю свядомасцю, класавую свядомасцю без гэтай злітнасці. Памятаеце, вядома: «Камуністы наперад!» — хіба гэта быў загад? Не, гэта быў не загад, як вы ведаеце, гэта была воля сэрца, сумленне чалавека, камуністычнае ўспрыманне саветскага патрыятызму.

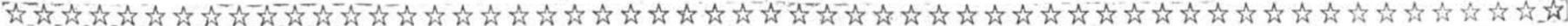
Вось тут мы і просім нашых пісьменнікаў, каб усё гэтае лагічнае зліццё, магчыма, па-рознаму, на розных прыкладах і лёсах абавязкова знаходзіла сваё адлюстраванне ў нашай літаратуры.

Я называю гэтыя праблемы, а можа бы назваць і іншыя, але наша нарада заканчваецца. Я хацеў бы сказаць вольна аб чым: мы прыводзілі прыклады таго, як гэтыя і іншыя задачы паспяхова вырашаюцца ў літаратуры, некага крытыкавалі, з некім спрэчаліся. Але зрэшты адна думка, мабыць, вызначыць пафас нашай нарады: такі ў нас народ, такі ў нас перададзены дзень, што трэба пісаць яшчэ лепш. Гэта не лёгка, але інаша шляху ў саветскай пісьменніцкай, партыйнага пісьменніцкага мастацка сацыялістычнага рэалізму няма. Ёсць толькі адзін шлях — пісаць яшчэ лепш.

Я ўпэўнены, і ад імя сваіх таварышаў скажу (думаю, што яны гэта мне дазволяць), што з падобным адчуваннем з Мінска яны раз'едуцца ў свае родныя гарады і рэспублікі.

Удзельнікі нарады — гэта не толькі больш як сто пісьменнікаў, што прыехалі сюды, гэта беларускія літаратары, якія былі разам з намі, разам з намі працавалі. Па тэлебачанню паказвалі наш літаратурны вечар. Так што аўдыторыя яшчэ больш пашырылася.

Любоў народа, бацькоўскія клопаты партыі, Цэнтральнага Камітэта КПСС і асабіста Леаніда Ільіча Брэжнева, які так шмат увагі ўдзяляе літаратуры, — вольна зарука нашых новых поспехаў.



# СУСТРЭЧЫ, ПОШУКІ, АДКРЫЦЦІ.

## ТАЛЕНТ СПЯВАЧКІ

БЕЛАРУСКІЯ КАМПАЗИТАРЫ — ДЗЕЦЯМ  
І ЮНАЦТВУ.

## ПАЛОТНЫ ПРА ГЕРОЯЎ

# НА КРЫЛАХ ПЕСНІ

Першыя вясновыя дні сёлета «гучаць» для тысяч і тысяч школьнікаў, навучэнцаў праф-тэхвучальніцкай, студэнтаў — вялікі снэкт музычнага характара прапанаваў ім кампазітары і выканаўцы: ад праграмнага твора ў сімфонічным жанры па лірычным рамансе, ад урачыстай араторыі па песню, з якой добра кроціць у паходзе па месцах баявой славы. Усе-сёдняшні Тыдзень музыкі для дзяцей і юнацтва праходзіць пад дэвізам — «Імем Радзімы, імем загінуўшых каліты дзіцяці». Гэта дэвіз прадаставілі часамі: краіна выхавання адназначна ў трынаццаты раз Дзень Перамогі.

Разнастайнымі маршрутамі развілася на рэспубліцы музычная наводка — горах апландзіруюць аўтарам і выканаўцамі юныя мянчаны, артыстаў і кампазітараў вітаюць вучні сярэдніх школ Салігорска і Наваполацка, канцэрты адбываюцца ў абласных гарадах, на прадпрыемствах і ў калгасках. На эстрадах палацаў культуры, у школьных залах, у студэнцкіх аўдыторыях паказалі ўжо свае новыя творы і расказалі аб творчых надбываццях сучаснай кампазітарскай Ю. Семініцы і Г. Баргера, К. Цесакі і П. Падкавыраў, студэнты Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага. Харэаграфічны рыс сёлета гэта музыка святых юных — гэта спалучэнне майстэрства прафесійнальных выканаўцаў калектываў з самадзейнымі. Напрыклад, для дзіцячых буйных мініяцюрна-эпіграфічных навінаў праграму з твораў класікаў і сучасных аўтараў дзяржаўны народны аркестр БССР, Мінскі камерны аркестр пад кіраўніцтвам Ю. Цыбука, ансамбль песні і танца ЧВВА. Канцэрты су-

правадзіліся і ў гарадах і гуртарамі музыкантаў пра эстэтычнае багацце і дэбную накіраванасць творчасці кампазітараў, прысвечанай вясняна-летняй тэматыцы, расказамі аб ролі песні ў суровыя гады змагання сапачыных людзей супроць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У Брэсце, напрыклад, паказвалі тэматычную праграму «Песня ў садацкім страі».

Вобразна кашучы, перад юнымі слухачамі на пачатку сапачыны былі рагорнуты і загучалі старонкі хвалюючай музычнай літаратуры. Папулярныя песні пра адважных салдат Радзімы І. Лучанка і славуты «Рэвізям» Д. Кабалеўскага на вершы Р. Радзевіцкага, аркестраваны п'есы Д. Смольскага і фартэпійны выкл Г. Вагнера, сюіты Я. Глеба і патрыятычныя мінатолі А. Багатырова — творы, што нарадзіліся пад уражаннем сустрэч з вайнамі — патрыятыка і гераічнай партызанамі, пад уражаннем роздуму пра неўміручы подвиг народа. Не менш хвалюючы старонкі творчасці кампазітараў прысвечаны сённяшніму шэрагу юнацтва, нашчадкаў пераможцаў. На вершы вядомых і мадэрных беларускіх паэтаў напісаны новыя песні, прам'еры якіх адбыліся ў пераходны момант года.

З поспехам выступілі ў Мінску госці з братняй Літвы — выхаванцы школы мастацтваў імя М. Чурленіса.

Сёння, 7 сакавіка, заканчваецца святая Тыдзень ў Беларусі. У цэнтры сёлета гэта Тыдзень — Маскве — гэтае свята адбудзецца ў канцы месяца ў дні вясновых школьных канікул.

В. ГАКАУ.

# СПОВЕДЗЬ ТРАПЯТКОГА СЭРЦА

На маю думку, у оперным тэатры абавязкова павінен быць жаночы голас, здатны чараваць слухачоў розных пачаткаў і густаў. Назавем яго ўмоўна сапачым. Гэта — не перабольшанне. Так, публіка ідзе слухачоў оперу, глядзець спектакль. Але яна ідзе і на сустрэчу з непаўторным і чароўным голасам пэўнага артыста, маладога ці заслужанага, папулярнага або мала вядомага, — аднак менавіта з гэтым голасам. Спытайце многіх меламанаў Мінска і іншых гарадоў рэспублікі: калі яны набываюць білет на оперны спектакль Акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, чыё артыстычнае імя называюць яны часцей за ўсё. Адназ, мабыць, будзе аднадушны: «Тамара Ніжнікава!».

Нас, яе калегі, і дагэтуль хвалюе такі, напрыклад, фант. Калі наш тэатр іграў «Страшны двор» С. Манюшкі, то госці з Польшчы таксама дзяліліся ўражаннямі ад спектакля і ў захапленні называлі яе ім'ям: «Ганна... Тамара Ніжнікава!».

Арганічная ў сусветнай сапраўднасці опернай сцэны, такіх, скажам, як І. Балюцін, М. Сярдобаў, М. Ворсалеў, М. Дзялісаў, Т. Шымко, М. Зюванцаў, А. Генералаў, Р. Млодзін, І. Сарокін, К. Кудрашова, Тамара Ніжнікава мае і штосці адметнае, уласцівае толькі ёй. Высокая культура валалу? Так, аразумела. Сцэнічная прывабнасць? Вядома, гэта яна ідзе ўважліва і прыгожа. Звольнасць пераўвасабляцца ў характар таго героя, што сёння прадстае ў тваім выкананні? Без гэтага няма артыста наогул.

Дык што ж тады тое адметнае, што вылучае Тамару Ніжнікаву з асяродка роўных ёй або малодшых і менш вопытных, але яе саброеў па прафесіі? Я сказаў бы — шчырасць. Першая якасць — гэта яна. Што б ні спявала яна — класічную арыю з вядомай оперы ці народную песню, канцэртны раманс або партыю ў араторыі, — яна вядзе споведзь усхваляванага жаночага сэрца. Тэмы і вобразы каханьня, зольнага акрыліць чалавеча і акрыліць яму зольнага вяршыні шчасця, драматычнага лёсу чалавеча, матчынай долі, адданасці абавязку і трапяткага прызнання ў запавятных пачуццях у Тамары Ніжнікавай заўсёды набываюць дзівосную асабістую афарбоўку. Нібы і тыя словы, і мелодыя яна сама адчула ў сваёй душы; нібы яна «стала» той гераіняй, ад імя якой гучыць маналог жанчыны.

Яе надзвычай чыстае наларатурнае сапрадна безданна гучыць з пункту гледжання тэхнікі. Такія галасы мы ў сваім асяродку называем віртуознымі. Здаецца, няма такіх перашкод або цяжкасцей у сусветнай нотнай літаратуры для каларатурнага сапрадна, якія маглі б спыніць Тамару Ніжні-



кава, яе пераазадоўныя. Давайце прыгадаем хоць бы тая яе партыю — Джыльда («Рыгаледа» Д. Вердзі), Марынка («Марынка» Р. Пукста), Антаніда («Іван Сусанін» М. Глінкі), Марфа («Царская інвеста» М. Рымскага-Корсакава), Марфа («Дзючына з Палесся» Я. Ціцюкага)... Колькі свежых інтанацый было і ёсць у тых партыях, што маюць вялікую сцэнічную гісторыю і выконваліся раней слаўнымі спявачкамі свету! Як смела і арыгінальна трантуе беларуская артыстка ролі ў творах нацыянальных кампазітараў! Выразна і хвалююча гучыць яе голас і ў сярэдніх, так званых «рабочых» дыяпазонах і ў тэхнічна найскладанейшых віртуозных пасажках. Яе зольна і прыгожа трэлі вылікаюць здзіўленне нават у самых дасведчаных знаўцаў вакальнага мастацтва.

Але ніколі тэхнічныя вяршыні, дасягнуць якіх так складана наогул, не робяцца для Тамары Ніжнікавай самацэлю. Яна не дэманструе свае здольнасці, а зыходзіць з задумы аўтара, з характара партыі і вобраза ў опернай партытуры. І хоць глядзельная зала нарэдка горах апландзіруе яе знаходкам і адкрыццям, нюансам і нечаканым дэталем, усё ж галоўнае, што застаецца ў памяці слухачоў, — гэта цэласны мастацкі вобраз.

Ці ж той, хто слухаў яе ў «Травіце» Д. Вердзі (Вілетта) або ў «Лакме» Л. Дэльба (Лакме), каго чараваў гэты гэтага непаўторнага чысціні голасу, цалер помніць толькі яе спевы! Не, з тэатра людзі ідуць, захоўваючы ў памяці псіхалагічна праўдзівы і акрэслены характар гераіні. А гэта склада-

ецца і з багаццямі мяккага тэмбру голасу, і з выразнай наптылені, і са свабоды гучання ў верхніх рэгістрах. Менавіта праз вакал ствараецца галоўны абрыс персанажу.

Вядома, тут многае залежыць ад прыроднага таленту. Але ж і настаўнікі ў Тамары Ніжнікавай былі выдатныя. Яна снопчыла Маскоўскую кансерваторыю па класу прафесара Марыя Уладзіміраўны Уладзіміравай, вядомага педагога і камернай спявачкі. Дарэчы, вучыліся ўладзіміравай з'яўляліся В. Барсава, Ул. Кандэлікі, П. Селібану і іншыя выдатныя артысты опернай сцэны краіны. Тамара Ніжнікава ўспрыняла ўрокі арганічна, і высокая патрабавальнасць да кожнага выступлення стала для яе неад'емнай рысай акцёрскай індывідуальнасці. Дзе яна канцэрт у калгасным клубе на Палессі ці ў Калоннай зале ў Маскве, выступае ў оперы на венскай або варшаўскай сцэнах, прымае ўдзел у камерным канцэрце для шэфоў ці выходзіць на імпрывізаваную пляцоўку ў заводскім цэху, — яна сабралая, засяроджаная, гатовая паказаць «усё», на што здатны яе голас, яе талент. А на твары — сонечная усмешка. «Ніжнікаўска», — так мы называем гэтую шчырую усмешку на твары, абаяльную, адкрытую. Часта гэта велікі стасуецца з гарэзівай народнай песняй або арыяй з намічнай оперы. Нават на канцэртнай эстрадзе ёй дарэгі гарманічны мастацкі вобраз гераіні. Яна і тут, без анесураў і бутафоры тэатра, жыве пачуццямі і настроям той жанчыны, якую славіць П. Чайкоўскі або Д. Расіні, Ю. Семіянка ці І. Дунаскі.

Мушу сказаць, што тэмперамент антрысы Т. Ніжнікавай суладны з яе грамадзянскім тэмпераментам. Камуністы, актыўны грамадскі дзеяч, педагог Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага, яна ўдзельнічае ў працоўных рэпертуарных «дзягледдзях» нашага опернага калектыву, у выхаванні артыстычнай моладзі. Прагаландзіраваў выштычнай песні, яна часта выступае перад масавым аўдыторыяй, па радыё і тэлебачанні. Яна ідзе і да самых маленічкіх слухачоў: так, яе можа ўбачыць і ў дзіцячым садзіку, і ў сярэдняй школе. Цікава слухаць яе разважаны аб сучаснай культуры опернага мастацтва. Але шчы большага асалода і эстэтычнае задавальненне прыносіць яе голас, яе спевы. За ўсё гэта мы і любім і шануем нашу няўрымсліваю і патворчы актывную Тамару Ніжнікаву.

Віктар ЧАРНАБЭУ,  
народны артыст БССР.

# РАДЗІМЫ СЛАЎНЫЯ СЫНЫ

У манежы на выстаўцы «У баявым страі», прысвечанай 40-годдзю студыі ваенных мастакоў імя М. В. Грэкава, адбыліся сустрэчы маладых воінаў з аўтарамі экспануемых твораў.

Вялікую цікавасць выклікала сустрэча мастака, былога беларускага партызана Н. І. Абрывічы з маладымі воінамі лі папатыя «Першы подвиг». Першы парыват партызанскай анходзіцы ў экспануемы музей Брэсцкай крэпасці. Мастак напісаў яе ўспаміны пасля вайны. Сюжэтам паслужыў пачуццям на Віцебшчыне расказ аб дзіцячых са збітага ў верасні 1941 года бамбардзіроўшчыка.

Праз шмат гадоў пасля стварэння карціны мастак удалося акіпава збітага і подвигу самалёта, а потым і імя яго камандзіра. І ён напісаў новае палатно — партрэт Героя Савецкага Саюза Л. В. Жолудзева.

І вось ля карціны сустрэліся мастак, герой яго твора і маладыя воіны. Незабывуны след пакінула гэта сустрэча ў сэрцах тых, хто стаіць на варце міру і бяспекі нашай Савецкай Радзімы.

...У ноч на 27 верасня 1941 года камандзір 150-га палка пачынаў бамбардзіроўшчыкаў маёр І. С. Колбін даў чарговае

заданне старшаму лейтэнанту Жолудзева. Гэта быў 71-ы вылет аўдыяна. У памечаны час самалёт узляцеў у паветра, узлішны курс на захад. Сінуўшы бомбавы груз на танкавую калону праціўніка, самалёт трапіў у зону інтэнсіўнага лётнага агню. Паліючы машыну лётчыкам удалося псавадзіць на акупіраваную тэрыторыю Беларусі. Хутка адыйлі ад месца прыляжвання. Раніцай над велізарным дубам закатаў планішты, карты і рушнікі ў дарогі.

У хуткім часе партызанскі атрад Жолудзева, які налічваў больш як сто ўзброеных байцоў, дзейнічаў у Смаленскай і Калінінскай абласцях. У канцы лютага 1942 года партызаны ўліліся ў дзейную армію. Жолудзеў са сваім акіпакам зноў трапіў у родны бамбардзіроўшчыны полк. Яны білі ворага ў неба Сталінграда, Кубані, Беларусі, над Балтыкай. Вясной 1945 года туды баястрашнага лётчыка ўпрыгожыла Залатан зорка Героя Савецкага Саюза. Такага ж высокага звання ўдзельніцы і яго баяныя таварышы Ігар Канейкін і Мікалай Аргуноў.

Г. БАКШЭВА,  
кар. БЕЛТА.

г. Масква.



Шчырымі апладысмантамі сустракаюць заўсёды аматары мастацкай самадзейнасці фальклорна-этнографічныя калектывы Ямічанскага сельскага клуба Баранавіцкага раёна. Артысты яе выступалі перад гледачамі Баранавіч, перад калгаснікамі Бярозаўскага, Івацэвіцкага,

Ганцавіцкага, Ляхавіцкага і іншых раёнаў Брэсцкай вобласці. І ўсюды ім спадарожнічае поспех.

На здымку — выступіла фальклорна-этнографічны калектыв Ямічанскага сельскага клуба. Фота Р. АЛЫМАВА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

## «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэрыі — 22-50-00.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Хведар ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: Заір АЗГУР, Барыс БУР'ЯН, Анатоль ГРАЧАНІКАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Ігар ДАБРАЛЮБАУ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір НЯФЕД, Віктар ПРАТАСЕНЯ, Іраіда САНКОВА, Мікола ТКАЧОУ, Юлія ЧУРКО, Віктар ШЫМУК [адказны сакратар], Рыгор ШЫРМА.